

\$4.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחודש תשרי ה'תשפ"ג

שנת הקהל

חלק שני: חג הסוכות
י"ב תשרי – כ' תשרי

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות

הרה"ת ר' **מנחם מענדל** וזוגתו מרת **מלכה** שיחיו

ובניהם: **אברהם, ארי' זאב** שיחיו

קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות

הרה"ח ר' **יונה מרדכי** שיחי' וזוגתו מרת **דבורה לאה** תחי'

איידעלקאפף

להצלחה רבה ומופלגה בכל ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

ולזכות

בנם הבחור התמים **יהושע העשיל** שיחי' לרגל היכנסו לעול מצות כ"ד תשרי

שיגדל להיות חי"ל - חסיד ירא-שמים ולמדן

ולזכות אחיו ואחיותיו: **מאטיל רחל, אהרן אליעזר, שטערנא שרה ותמרה** שיחיו

לזכות החיל בצבאות ה' **משה צבי** בן

שרה פעסל לרגל יום הולדתו

לשנת הצלחה

לזכות **לוי יצחק** בן **רייזל**

לרפואה שלימה

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת **אברהם מיכאל** בן

ר' **יעקב שמעון הלוי** ע"ה **פלינט**

לזכות

הרה"ת ר' **יהודה ליב** שי'

ולזכות זוגתו מרת **חנה** שתחי'

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזב

לזכות

החתן הת' הרב **ארי' זאב**

והכלה המהוללה **בת-שבע**

שיחיו **פייגענסאהן**

לרגל נשואיהם ביום י"ז אלול תשפ"ב

יה"ר שיזכו לבנות בנין עד עד, מתוך

הרחבה בגו"ר ושמחה טוב לבב

לזכות

הרה"ח ר' **משה זאב** וזוגתו מרת **רבקה**

תחי' (ולשנת הצלחה - לרגל יום

הולדתה בי"ד תשרי)

ובתם **שרה גאלדא** תחי' (ולשנת הצלחה

- לרגל יום הולדתה בכ"ה תשרי)

שיחיו **באלינסקי**

לזכות

ר' **צבי מרדכי** בן שרה

וזוגתו מרת **שלומית** בת שושנה

ובניהם ובנותיהם וכו'

שיחיו **גודמאן**

לזכות ר' **יעקב יצחק דוב הלוי** וזוגתו

אסתר מלכה שיחיו **לאנג**

לזכות

הרה"ת **שניאור זלמן**

וזוגתו מרת **שמחה רבקה** שיחיו

וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא,

אברהם משה, חי' בתי, חנה,

ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחודש תשרי ה'תשפ"ב
שנת הקהל

חלק שני: חג הסוכות
י"ב תשרי - כ' תשרי

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכוב - שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו - ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתוך ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות - מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו - לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

מפתח

פתח דבר

- ז. כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה.....
- יא. כמה פרטי דינים בקשר לרכישת ד' מינים.....
- יג. יום ועש"ק פרשת האזינו, י"ב תשרי.....
- יד. שבת קודש פרשת האזינו, י"ג תשרי - "לכתחילה אריבער".....
- יד. יום ראשון, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות.....
- יז. הכנת הסוכה.....
- יח. ליל שני, ליל א' דחג הסוכות.....
- כב. דיני ישיבה בסוכה.....
- כה. יום שני, יום א' דחג הסוכות.....
- לד. ליל שלישי, ליל ב' דחג הסוכות - "יום הקהל".....
- לז. יום שלישי, ב' דחג הסוכות.....
- מ. סוכה ניידת.....
- מב. יום רביעי, י"ז תשרי, א' דחול המועד.....
- מב. יום חמישי, ח"י תשרי, ב' דחול המועד.....
- מג. יום ועש"ק, י"ט תשרי, ג' דחול המועד.....
- מג. עירוב חצרות.....
- מו. יום שבת קודש, שבת חול המועד סוכות, כ' תשרי, ד' דחול המועד.....
- מח. שער הקהל - הערות ציונים ועיונים בדיני הקהל.....
- נג. לוח זמנים.....
- נד. קיצור דיני שכחה וטעות - טבלא.....

ניתן להשיג ה"לוח יומי" ב:

לייקוואוד היכל מנחם 814 E County Line Rd. Lakewood, NJ	מאנסי בית הספרים 59 NY-59, Monsey, NY	פלעטבוש העכט'ס יודאיקה 1265 Coney Island Ave, Brooklyn, NY	בארא פארק היכל מנחם 1581 52nd Street Brooklyn, NY
---	--	---	--

OUT OF TOWN? Check our growing list of distributors in Anash communities throughout the US

Click on the **Copies & Orders** tab on www.daytodayguide.com

פתח דבר

ע"פ בקשת רבים, מגישים לנו לוח הלכות ומנהגים לחודש תשרי תשפ"ג חלק ב', במתכונת של לוח יומי.

בחוברת זו באו ההלכות לחג הסוכות, מי"ב תשרי עד כ' תשרי תשרי תשפ"ג.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך אדה"ז. מטה אפרים. קיצור שולחן ערוך. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' טו'צב יש לכתוב 15092), ואז בעזרה"י תמצא את מבוקשך.

עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטיות גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בכמה מקומות הובאו עניינים השייכים ל"הקהל" ול"מבצע הקהל", בעיקר מקטעי שיחות קודש – מה ש"המלך הי' קורא", על "בימה של עץ בעזרה". והוא ע"פ המבואר בכו"כ שיחות קודש שהענין ד"הקהל" הוא ענין שהזמן גרמא בכל השנה כולה, ושכלל הזדמנות יש לעורר אודות הענין ד"הקהל" בכל האופניים האפשריים, ולקשר כל ענין וענין לצו השעה – "הקהל" (ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – בריבוי שיחות קודש). ובמק"א נזכר שיש להקהיל ולקבץ עניני התורה שבהם נתבארו פרטי הענינים ד"הקהל" בנגלה דתורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים "ליראה את ה'". וכן נזכר ע"ד לימוד "הלכות הקהל", בדוגמת הלכות חג בחג, ובענינו – ההלכות הרוחניות של המצוה המפורשים בתורת המוסר החסידות והקבלה.

כמובן אין בכך משום תחליף כלל ללימוד הענינים במקורם, ובפרט שהובאו כאן רק קטעים אחדים, והרי בשיחות ואגרות קודש בשנות הקהל כמעט שאפשר להמליץ ש"כל הספרים מלאים בדבר זה". להרחבה בענין הקהל – ראה "קובץ הקהל". "קהל גדול": אוצרות מצות הקהל. וראה גם "אנציקלופדיא תלמודית" ערך הקהל. "הקהל": קובץ למצות הקהל וביור הלכותי "ספר הקהל": מצות הקהל – אסופת מאמרים.

בנספח לחוברת בא "שער הקהל" – הערות ציונים ועיונים בדיני הקהל מאת המרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה

(1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחמ"מ דוקא. ואכ"מ.) וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז ב"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמש"ק שם בדין תק"ש ב"מ שי"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתנו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארו"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מחרש"א שם. בנייהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפ"י במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחמ"מ, וכמוכון מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם בח"י יו"ד סוס"י קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנז שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. וי"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס' ועיביר רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמב, ב) שהנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות

לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש² [שגם זה שייך ל"הקהל" – "קהל גדול ישוּבו הנה", כש"המלך" – "מלך מבית דוד" – "קורא בתורה", וכפי שנתבאר בריבוי שיחות קודש³], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן על הלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן: "מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעך לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים הלכות קרבנות וכיו"ב⁵."

"דער אויבערשטער **בעט** זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך⁶."

¹ הדברים, ש"צל"ה הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' ב' לקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בשה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק". וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח.

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב'י זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בשה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פ"ו בארוכה. וצ"ע ש"ב"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – וראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי ד"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפני"ז בתניא שם, ש"יהי" גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "תלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ש ופלפולא דאורייתא, לאפשר לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חט"ז ע' 240). ולהעיר מד"ה הנה ישיכול עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בשה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), שקו"ש בתושב"ע פ' יטל לעת"ל. ולבשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל וגייעה ("במשכשים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרו אדמו"ר האמצעי דובשיש לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנת"ב בשה"ש שם ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ל"ח אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"ר בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (ערב רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישאל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא' לפי ב'י זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע.

(2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נוסף מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (התלים קיט, קסו) על מאדו"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

(3) חלקם הועתקו בס' "קהל גדול" פ"ט.

(4) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(5) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות התש"נ כרך ב' ע' 485.

(6) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

הערה כללית: הזמנים שונתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון.

כמה פרטי דינים בקשר לבניית הסוכה

אף שמעיקר הדין יכול לאכול בסוכתו של חברו, מה טוב שישתדלו שתהא לכל אחד סוכה משלו⁸. ומפני מצב הפרנסה הדחוק דרוב בני ישראל – נהגו בכמה מקומות שיש סוכה אחת לכמה וכמה משפחות.

מיקום הסוכה: אין לעשות סוכה בקרקע של חברו שלא מדעתו וכן בקרקע של רבים כגון ברחוב העיר וכיוצא בו מקום שהרבים עוברים שם. וכן במקום שסוכתו גורמת לנזקי שכנים כגון שמאפיל על חלונות חברו [ויש שכתבו ללמד זכות על המקילים לעשות סוכות בקרקע של רשות הרבים בכמה אופנים (ראה בהערה⁹)], וכמובן – שגם להמקילים, זהו רק בתנאי שאינו מפריע לעוברים ושבים (ואינו סותם כל דרך הרבים)]. עבר ועשה שם סוכה אין לברך עליה.

כל סוכה שאינו יכול לאכול ולשתות ולטייל ולישן בה בנחת בלא שום צער אינה נקראת דירה כלל. עשה סוכה במקום שידוע לו שיצטער אחר כך, כגון שעשה ברחוב¹⁰ שאי אפשר לו לישן שם בנחת מחמת מורא הגנבים והליסטים הרי זו סוכה פסולה, ואינו יוצא בה אפילו באכילה, אבל מי שאינו מתיירא לנפשו לישן שם בלילה אע"פ שמתירא שלא יגנבו כלי תשמישו שבסוכה הרי זו כשרה¹¹.

(7) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו 770, "חז"מ פסח תשע"ה.

(8) דמכיון שתשבו ענין תדורו, צריך להיות לכל אחד סוכה בפני עצמו, בדומת מה שכל השנה דר בדירה שלו. ובפרט שגם עשייתו הסוכה היא מצוה (שמברכין עליה שהחיינו, אלא שנפטרת בשהחיינו שבקידוש], ומצוה בו יותר מבשלווח.

ולהעיר (נוסף להנעתק לעיל ובפנים מלק"ו שכן) שיש שפי' בדעת הראשונים (ס' הפרדס לרש"י סי' קפז וס' האורה סצ"ו. ועוד) שמדינא צ"ל סוכה לכאור'א – ראה ביפ"ל ח"ג סתרכ"ה סק"א. סי' בית השואבה ס"א. כ"ה סתרכ"ה סק"ז. אולם, אין הכרח גמור להעמיס כוונה זו בדבריהם. אבל להעיר מדעת הגאונים (שבה"ל סדר חגה"ס סשמ"ז. רי"ץ גיאות הל' סוכה. שע"ת סת"ט. ועוד) שאא"פ לצאת יד"ח (לממזי) בסוכת ביהכ"נ. ואכ"מ.

(9) כשקיבלו – או יכולים לקבל – רשות משר העיר (כיון שעיקר הטעם משום גוים שאינם מוחלים), בשטח המצומצם שלפני ביתו שחייב משום דינא דמלכותו בעניני זיקין וכו'. ועוד ועיקר, כדלקמן, באופן שאינו מפריע לבני רה"ר והוא בצדי רה"ר.

(10) ולכתחלה אין לעשות ברחוב, כמו שנתבאר.

(11) וכן הוא גם במקום ובאופן שבלא"ה פטור משינה בסוכה (כבמקומות הקרים או מטעם אחר עד"ז – ראה לקמן ע"ד מנהג חב"ד בזה), ראה לבוש סתר"מ ס"ב. ודברי הלבוש והעיקר להלכה במג"א סתר"מ סק"ז, ובשו"ע אדר"ה שם. ומכלל דהכי ס"ל, וכבפמ"ג דלקמן. (אבל ראה הגהות יא"פ למג"א סק"ו דלקמן. בכור"י סק"א סק"א וסק"ב. אלא, שגם בדעת הראשונים צ"ע אי מייירי רק במקומות קרים או גם בשאר אופנים שפטור משינה. אבל בבכור"י מוכח דבכל גוויי מייירי. וכ"ה בשו"ת אבנ"ז דלקמן).

[ושק"ט מה שגוף עשיית הסוכה במקומות הקרים אינו בכלל סוכה שאינה ראוי לשינה – ראה בל' ס' האגודה סוכה פ"ב ס"ח (כט, א). הג"א סתר"מ סק"ו. הגהות לבו"ש שם. פמ"ג בא"ה סק"ו. וראה מחה"ש שם, בכור"י סק"ז (וצ"ע שסותר למש"כ בבכור"י לדלעיל). חיי"א כלל קמז סי"ט. ערוה"ש סי"ט. שו"ת זר"א דלקמן. אבנ"ז א"ח סת"פ. ועוד. וראה בכע"ז מג"א סתר"מ סק"ח (לענין סוכה שא"ר לישן עם אשתו. ומינה, שבאופן שראוי מצ"ע לית לן בה. וכן פ' בערוה"ש שם ס"ד בכונתו, עיי"ש). ועצ"ב בהגדרת הענין. וילה"ע מזה במש"כ בשע"ת סתר"מ סק"א בסוכה קטנה של ב' שותפין שכ"א ישן בלילה אחר. וראה גם שו"ת שו"מ רביעאה ח"ב ס"ט. ולכא"ו ש' נכשהסוכה ראוי לשינה אלא שאינו נוח לו ומתבייש לישן (ובכסוכות ציבוריים וכדו') לית לן בה, שהרי ראוי לשינה בעצם. ועוד איכא גנוזה, שבמקום צורך, אף גם הוא ה"י ישן בה (וכנראה במוחש שיושינס כע"ז במטוס). ודוק בל' המרדכי "שאינו יכול לעשות בה כל צרכיו וכו' בלא צער" ובל' הרמ"א "שא"פ לו לעשות אחד ממה שיוכח". אבל בשו"ע אדר"ה הל' "שאינו יכול וכו' בנחת בלא צער". (וגם הרמ"א נקט תרומיהו "שמצטער בשינה או שא"פ וכו'). ט"ז שם סק"ט. וראה הנסמך בקובץ העוב"ב חגה"ס תשע"ה.

ודוחק ליישב הנהגת המקילים ע"פ דעת שו"ת חכם צבי (או"ח סצ"ד) ודעמי' החולקים על פס"ד זה, וס"ל שאצ"ל ראוי לשינה, שהרי הדבר נפתח בדברי הראשונים כמלאכים (וראה גם גהש"ס סוכה יא, א. שו"ת בית הלוי ח"ג ס"ג סק"ב. אבנ"ז א"ח סתע"ט"פ. ולהעיר מתור"ד סוכה יא, א), וה"ז עכ"פ ספק ביטול מ"ע דאורייתא, וחשש ברכה לבטלה. ועוד ועיקר, באנן בתר אדה"ז גרידן.

אמנם, דעת הפמ"ג שם שבמקום שא"פ בע"א מותר. וכ"ה באגודה שם. וראה גם שו"ת שמן רוקח תליתיאי סכ"ד (והועתק גם בהגהות מעיר"ק לשו"ע סתר"מ ס"ב. אבל בבכור"י שם שזה דוחק). [וכ"ה גם כשגוף השינה בסוכה איזה שיהיה מצערנו (כבמנהג חב"ד)]. אלא, שד"ז אינו מתאים תמיד במציאות. ועיקר, שפשוט בכונת הפמ"ג דמייירי רק במקומות הקרים שבאמת ל"ש לעשות באו"א, וגם בזה צ"ל ראוי לשינה לולא הצניעה, משא"כ בנדון שיוכל לעשות סוכה אחרת במק"א או לאכול בסוכה אחרת. וק"ל. וילה"ע מזה בנוגע לסוכות שנעשו במצבי סכ"ג, בזמן גזירות השמד היל"ת. וכן בנוגע לסוכות המתקלות להולכי דרכים (נוסף לרוח שקט"ו בגדר פטור הולכי דרכים בכלל) באופן דל"ש כלל לעשות באו"א. וילע"ע.

ויש שכתבו להתיר באופן שאחרים לא איכפת להו לישן – ראה שו"ת זר"א ח"א סצ"א, והו"ד בשע"ת סתר"מ סק"ז. בית שערים או"ח סל"ו. אר"צ או"ח סצ"ח. משנ"ב בשעה"צ סקמ"א. וראה שו"ת תשוה"נ ח"ב ששו"ק סק"ה. אבל בשו"ת הרמ"א ס"ט שממע שלא כדבריהם, ושגם אם רק הוא מתיירא לישון אינה שרייה לאכילה. והעתיקו דבריו בנוגע להפכו – כשהוא אינו מתיירא – המג"א סתר"מ

אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות ולא להסתופף בצלה בלבד, או שעשויה גם לאוצר, או שאר תשמיש צריך לעשותו במקום צנוע, או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר, כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית¹².

הדפנות

בונים הדפנות לפני הסכך¹³.

נהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאות בדין המחיצות. ומנהגו לעשות ארבע דפנות¹⁴.

סק"ז ואדה"ז שם ס"ו, כבפנים. וכ"כ ההלכה בפמ"ג סתר"מ במ"ז סק"ה ובה"ש סק"ב, והב"ד בשעה"צ שם. וכן משמע קצת מד' המג"א סתר"ט שם, דלא מהני שראוי לשינה למי שאינו נשוי (דבהכי עסיק גם בשו"ת זר"א שם). וכ"כ בפסו"ט ד' המרדכי סוכה פ"ב סת"ש"מ, הגמ"י סוכה פ"ו ורמ"א סתר"מ ס"ב, דקאי בהמשך לכללות דין מצטער שתלוי בכא"א בעצמו, עיי"ה בלשונם. והזכחת השעה"צ מעובדא דרב אחא בר אבא (סוכה כו, א) [נכר קדמו בשו"ת זר"א שם] – יל"ד בקל, ראה רא"ש סוכה פ"ב ס"ב. ושור"ר עד"ז בשו"ת דברי שלום מזרחי או"ח ח"ה סל"ג. וראה במילואים שם ע' תע ואילך.

אלא, שבכ"מ כתבו להתיר ביש לו סוכה אחרת לשינה (מקו"ח שם ס"ד. בכור"י סקי"ג. וכ"כ בשו"ת חכ"צ שם. אלא, שמדבריו מוכח שהבין דעת החולקים עליו לפסול בכה"ג. וכ"ד השואל בשו"ת מים רבים סנ"ג). אמנם, לאו דוקא שד"ר שייך בכל האופנים במציאות (ונוסף לזה, ד"ז שנוי במחלוקת – ראה שו"ת מים רבים סנ"ד. זר"א שם בסו"ד).

והארנכו מיה דב' דרשה לש"ש תש"פ. ונת' שמשמעות דורשין בד' הראשונים ובשו"ע אדה"ז, שאי"ז מצד ההפצא הדסוכה שאינה בגדר סוכה בכה"ג (וכ"כ במלחמות סוכה ג, ב. ולהעיר גם מביהגרא" סתר"מ ס"ד), אלא מצד דין ישיבת סוכה (ועיקר ד"ז נז' בהמשך לדיני מצטער, ולא דיני עשיית הסוכה). שבכה"ג א"ז בכלל עושה סוכתו קבע (ראה עד"ז בשו"ת שמו"ן רוקח שם. ובאופן דומה בשו"ת אבנ"ז שם (אלא שר"ל שבמקום צינה א"צ שתהי' ראוי לשינה מה"ט. ויל"ד). וראה גם ערוה"ש שם). והיינו, שבמצות ישיבה בסוכה ב' פרטים: הישיבה בפועל, ועשיית סוכתו קבע (וברמב"ם סוכה פ"ה ה"ה וה"ו חילקם לתרתי בני. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתר"ט ס"א וס"ד (ואכ"מ כעת)).

ואת"ל הכי, י"ל שגם כשלא נעשה באופן הנ"ל יכול לברך. [הוא **כעין** שי' הגאונים (ראה שבה"ל סמ"ז. שעת"ס סת"ט. ועוד) בנוגע לסוכת ביהכ"נ. ושור"ר עד"ז בהערת המהדיר למחז"ו מהד"ר גולדשמיט סוכה סל"ה הע' 6. וכן מצאתי לכמה חוברי חיבור שדרכו עד"ז. ויובן עפ"י ההידור שעל כא"א לעשות סוכה בעצמו (ראה בהערות הקודמות) והיינו מצד חובת עשייתו סוכתו קבע. וזהו גם גדר ההידור שלא לשתות חוץ לסוכה, לאשוויי לסוכתו גדר בית דירה. וראה גם קובץ מור"י תשרי תשע"ז ע' רי ואילך. ובמק"א כתבנו כע"ז בההיתר לפנות בעת הגשמים, שזה גופא מגדיר מצות הישיבה. ולאידך, מנהג להחמיר לאכול בסוכה גם בעת הגשמים (משא"כ בטיוול בסוכה) כיון שלא נפקע גדר דירה וישיבה. ואכ"מ. ולהעיר, שיתירה מזו מצינו דעת ר"י (תולדות אדם וזהו נכ"כ ח"ב) שמברך בעת הגשמים כנשים המכרות על מעשה זמ"א].

ומה"ט ד"ז תליא רק במקום עשיית סוכה מתחילה, משא"כ בגולד הצער אח"כ. ומובן ג"כ מש"כ בשו"ת הרמ"א שם, והב"ד במג"א ובשו"ע אדה"ז, ש"מ א"צ שתהא ראוי לכלי תשמישו. וא"ש גם שבא"פ בע"א לית לן בה. ומ"מ, אכתי יש מקום לקיים ולכלכל הש"י לד"מ אפי' שעשה ב' סוכות. ולפענ"ד כמה הלכתא גבורותא איכא למשמע מניה. ואכ"מ עוד].

וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יתקע, בנוגע סוכות העשויות למצוה.

(12) ובדיעבד – יש לזנוע הסכך קצת. אבל אם כבר נכנס החגי' על הסמוך על המקילים (ראה מג"א סתר"ל סק"ד. ברכ"י סק"ב. ערוה"ש ס"ה. וכ"מ קצת בחי' הצ"צ (שבסו"ס פס"ד ח"ג כו, ג. במהדו"ח – בחי' עה"ש ח"ב) סוכה רפ"א, עיי"ש).

ועוד להעיר, שלכמה דעות בב' דפנות סגי (כ"מ בט"ז שם. וכ"ה בחי' הצ"צ שם. וראה שד"ח סוכה ס"ב סק"ב. וש"י. ובפמ"ג במ"ז שם סקה"ר"ל להכשיח במחיצה א' לחוד. אבל עיי"ש בחי' הצ"צ).

ובדפנות שזוות ברוח (ראה להלן) יש להקל אף כשלא עשה מחיצות קנים או חבלים ("מחיצות לבוד") לפני הסיכוך, שבד"כ יש עכ"פ טפח אחד שאינו מתנדנד, וסגי בטפח דופן שעושה לפני הסיכוך (וא"צ דוקא טפח סמוך לסכך. ואכ"מ).

(14) במענה לשאלה במקור המנהג (וכן בהחידוש שבמנהגנו): בהקדמה, שמנהג ישראל לא להקפיד במחיצה שלימה בדופן רביעי. וכ"ה בסה"מ תרח"ץ דלקמן.

ונהג ברמ"א סתר"ל ס"ה שנהגו לעשות מחיצות שלימות (ובלק"ש ח"ב ע' 417 וכן בספר המנהגים ע' 65 בנוגע למנהגו לעשות ד' דפנות מצוין להנ"ל – ראה להלן).

ונהג, בל' הרמ"א אפי' להכחונה שלא ע"י לבוד וצוה"פ. וכ"כ במשנ"ב שם סק"ח. וגם, בד"מ הביא בשם הכלבו, לפי שאין הכל בקיאות בדין פרוץ כעומד. אבל בכלבו לפנינו סמ"א ליתא. וכן בהגהות ר"פ על הסמ"ק סצ"ג מוכח שהכונה שאין בקיאות בדין ב' כהלכתן ושלישית טפח.

ונהג, במהר"ל הל' סוכות כ' ונהגים לעשות ד' מחיצות כתיקונן ואף אם ד' בב' וטפח. אלא שמיך בהמשך לזה כ' שמונת לעשות מחיצות ע"י לבוד. וממילא לא מסתבר שהמנהג בא להחמיר שלא לסמוך על לבוד. וצ"ל, שאין לעשות פרוץ מרובה ע"י צוה"פ, כ"א מחיצה שלימה ע"י לבוד. וכן יל"פ לבד. וא"ש מש"כ הרמ"א בשמו, ולפ"ז בעומד מרובה סגי.

ומ"מ, בלא"ה כ' בהלכות הרי"צ גאות, והובא במשנ"ב שם, שלמצוה מן המובחר יהיו ג' דפנות סתומות מכל רוחות' ולא יהא פתוח רק מקום הפתח.

ויתר על כן, במהר"ל הנ"ל לעשות ד' מחיצות. (ועוד שם שנהגו שעושים עיגול כעין שאר פתחים, וכדלקמן). וכ"ה בדרשות מהר"ש (רב) סרס"ז. והוצאת דבריהם עי"ז רק חממת שאין בקיאות במחיצות. (אבל ברמ"א אין הכרח לזה. אלא, שלאחמ"כ כ' הרמ"א ענין נוסף ממנהר"ל שג' מחיצות שלמות עדיפי מד' שאינו שלימות. אבל ל"כ שיש להדר לעשות ד' מחיצות (כבמהר"ל). ובנ"מ סק"ג מוכח כן, שכת"ש שמהר"ל הנ"ל היינו מש"ב הכלבו הנ"ל. ונמצא שתרומתו מיידי מנ' מחיצות שלימות. וזאת ועוד, שד' הד"מ קאי אמש"כ

אין נכון לעשות הדפנות [ואפילו מחיצה אחת] מיריעות, אפילו קשרן [כי לפעמים מתנדנות באמצע¹⁵, ואפילו קשרן] בטוב¹⁶, כי לפעמים מתנתק מבלי שישים לב, וממילא דינן כמחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה. והרוצה לעשות סוכה בסדינים, טוב שישים מחיצות של קנים במשך עשרה טפחים מהקרקע, עם ריוח פחות משלשה טפחים בין כל קנה וקנה¹⁷. ולכתחילה יזהר לתקן קנים בכל ד' הדפנות, או לעשות מחיצות של "לבוד" בשתי וערב.

הסך

נכון שעכ"פ חלק הסיכוך יעשה בעצמו¹⁸.

ב"י שבג' מחיצות א"צ צוה"פ. ונמצא דמיירי רק מג' מחיצות. וראה גם בד"מ הארוך סק"ג. אבל להעיר, שבכלבו בהמשך לזה הביא שנהגו העולם ולעשות ד' מחיצות מסדינים. אבל י"ל שגם ל' הרמ"א שם מורה כן, שבאמת עדיף לעשות ד' מחיצות, ורק כשאין לו כדי צרכו עדיף ג' שלמות, עיי"ש.

ויתירה מזו, מצאנו עדיף הכי משום כעין תדורו – ראה בתוס' ר"ה כח, ב סד"ה ומונא. (וראה יריאם ס' תכא. חינוך מצוה שכה (וראה מנ"ח שם). ראב"ה סוכה תרו. מ"א שם ס"ב וס"ג. טו"ז סק"ד. וראה שו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב סצ"ח).

וכ"ה בשל"ה מס' סוכה נר מצוה, שהביא ד"ז משום סוכה נאה ומוצה מן המובחר ויקיים כעין תדורו. וראה גם שו"ע אדה"ז סתרל"ט ס"י שנהגו לעשות ד' מחיצות. ומקורו מד' המג"א סתר"מ סק"א. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרל"ח ס"ב – בנוגע למי שעשה דופן רביעי למצוה מן המובחר בעלמא. וראה פמ"ג סוס"י תרמג במ"ז סק"ד. ולפ"ז, טעמא דמילתא – משום נוי בעלמא (וה"ט שנוהגים להוסיף צוה"פ, וכן מש"כ במהרי"ל שיהא בעיגול) אבל ה"ז הידור בדין תשבו כעין תדורו, כעין ביתו. ובשיחת שמוח"ת תשמ"א הובא ד"ז בתור דוגמא להידור שהיא הוספה בכללות קיום המצוה.

וכבר העירו מפ"ל הרשב"ם ב"ב עה, א ד"ה סוכה. [ולהעיר מחק נתן זבחים לו, ב (לפי אופן א') שלב"ש צ"ל ד' דפנות. והרי לעת"ל הלכה כב"ש. ויומתק רשב"ם הנ"ל].

וראה של"ה תולדות אדם בית הגדול (לו, ב). ועוד. וראה גם לקו"ד ח"ד ע' 1536. ובשיחת י"ג תשרי תש"ז: כבר נהגו ישראל לעשות סוכה שלמה מד' דפנות. וראה שיחת ליל ד' ד'הגה"ש תש"ג. שיחת שמחת ביה"ש תשי"ז. שמחת ביה"ש תשי"ז. ש"מ אלול תשל"ד. סה"ש תש"ד ע' 95. ראה סה"מ תרח"ץ ע' סו וע' עה ואילך בטעם שבדופן הד' סגי במעט, לפי שהוא כנגד אות אחרונה דשם הוי'.

וע"ד הסוד – ראה לקוטי לוי"צ הערות לזהר פנחס ע' תכז. (ושם, גשימטריא דד"פ דופן ב"פ מנצפ"ך). וראה גם שו"ת אפרקסתא דעניא הנ"ל. [וראה סה"ש תש"ח ע' 231 ע"ד ד' הדפנות של חסידישער סוכה].

ולהעיר שלפעמים ה"ז לעיכובא – ולדוגמא, לש"י המג"א רס"י תרל (וראה גם בהוספות פס"ד להצ"צ סתר"ל ס"ב) בסוכת שתי או ערב לחוד. ועוד כיו"ב. [וראה זה פלא, בשיחת מחרת יו"ב תשמ"ט, שפחות מד' דפנות הוא רק בדיעבד].

(15) בשיעור הנדנוד לפסול – ידוע שיש שחידשו שהוא רק באופן שהמחיצה נפסלת שמתנדנדת ג"ט ויצא מדין לבוד. וראה פמ"ג שס"ב א"א סק"א (ולענין לחי המתנדנד) עז"ז [וראה שו"ת מגדל צופים ח"א סי"ט שרצה לדחות]. וכע"ז כבר כתב בתוס' ש"ש סק"ג טו. וראה גם כה"ח (ולענינו) סתר"ל סקע"ג. ולהעיר מל' הקרית ספר סוכה פ"ד.

אבל סתימת הראשונים והאחרונים שלא חילקו בדבר משמע (כ"כ כמה אחרונים לדייק. וראה גם שו"ת אבן ישראל ח"ט על משנ"ב סתר"ל סקמ"ח. הליכות שלמה מועדים פ"א ס"ז. ועיי"ש מש"כ לבאר באו"א. וצ"ע) דבכל גווני מיפסל, כיון שבמתנדנד אינו בגדר מחיצה (ראה שו"ת שמכונת יעקב ס' קג ד"ה וכן. ובספרו קהלת יעקב לסוכה כד, ב. שו"ת בנין עולם או"ח ס"ג. ומש"כ הלוהיכ מפי"מ להרמב"ם – כבר העירו שהיא הוספת המעמק, ולא נמצא בל' ערבי במקורו). ומכיון שמדובר בספק ביטול מ"ע דאורייתא, א"פ להקל. וראה בארוכה שו"ת יבי"א ח"ט סנ"ט.

אמנם, עכ"ל דבנדנד פורתא באמצע לא איכפת לו, שכן בקשרן טוב הוא רק חשש לכתחילה דזימנין דמינתקי, ולא פסול גמור, אף שלא ימלט שמתנדנדת קצת. וצ"ל שנדנוד מועט ביותר במקומה לא איכפת לו, כל שאינו ניכר שהמחיצה הולכת ובהא, או שברובו עומד סגי. וראה גם שו"ת אג"מ ח"ה ס"מ. ובכללות הענין, ודיוקי ל' הראשונים וכו' וליקוט דעת האחרונים – ראה בארוכה מקראי קודש הררי סוכות פ"ג סל"ו וש"ג.

- 16) ולכאורה בקשרם ע"י אזיקונים מלמעלה ומלמטה אין לחוש כיון שא"פ שיתנתקו. וראה בתוס' ששט"ו סק"ו עז"ז.
- 17) וראיתי למי שבקפך דלא אמרינן לבוד וגוד אסיק בהדי הדדי. וליתא, ומפורש הפכו בשו"ש"י סתר"ל ס"ט: אפילו הגג בנהו הרבה (ושם מיירי בלבד בסכך ובדופן, ואי"כ בלבד בדופן לחוד. ואכ"מ. ויש מי שכתב לדייק בפמ"ג סתר"ל במ"ז סק"א, שרק בלבד לקרב הסכך לדופן, ושחרי א"פ שלא יא"ב ריוח כשלהוא בין דופן לכמה חלקי דופן עקומה בתדי לבוד, אבל כשהמחיצה עצמה זקוקה ללבדו להשלימה ל"א גו"א ולבוד. ואין הדברים מוכרחים בדבריו). ועוד, שהרי מרא דהאי שמעתתא דלא אמרינן תרי הלכתא, הר"ן (סוכה ד, א – לענין גוד אסיק דופן עקומה, ולפ"מ שביארו כמה אחרונים בדעת – ראה שו"ת רע"א ס"ב. ועוד), כתב להדיא להכשיר בכה"ג – ראה ר"ן סוכה טז, בסוגיא דמחצלת. (ועוד דלהר"ן גופי' א"צ לגו"א כלל בגבוהות י"ט, כיון שזהו הכשר מחיצה מצ"ע – ראה שם. וראה שו"ת הרדב"ז מכת"י סנ"ו. ערו"ג סוכה ג, ב. בכנו"א סתר"ב סק"ג. ועוד שכתב הר"ן (ב, א) דל"ש גו"א בסוכה כלל ורק בשבת. אלא שיש לחלק בין הנידונים ומזה מובן גם בד' המשנ"ב סתר"ל סק"א בשם הריטב"א (סוכה ד, ב), דל"א גו"א ולבוד כשאין מחיצות ניכרות, ולאידך שם סקמ"ד, דאמרינן גו"א במחיצות שאין מניעות לסכך ואפי' הרחיק הסכך פחות מגו"ט. וכו"ה בריטב"א גופא, בסוגיא דמחצלת (טז, א), דאמרינן לבוד למטה בדופן ואח"כ גו"א. וראה בכור"ז בתוספת בכורים סתר"ל סק"ב. מקראי קודש ס"ז בהררי קודש הע' 3).
- 18) ואת"ל דעת הר"ן ובפי שיטתו דל"א דו"ע וגו"א ושואו מצד תרי הלכתא, צ"ל שרק בדו"ע ס"ל הכי, שבוה צריך גו"א (שב"ז ל"ש לומר שהכותל נעקם. ועו"כ ליישב בכמה אנפי, ושהחלבו הוא למטה וגו"א למעלה, ושנבנ"ד א"ז תרי הלכתא חזוקים זל"ז).

והעיקר לעניינו, שגם רעק"א עצמו כתב הן בשו"ת הנ"ל, ומפורש יותר בהגהות למג"א סתר"ל סק"א, דלענין דינא לא קייל"ן הכי. (אבל להעיר שבמכתם ומאירי סוכה טז, ב משמע קצת דתרי לבוד בדופן וגו"א לא אמרינן. ויל"ד).

(18) וכן מעשה רב (מפי השמועה). ולהעיר מר"ד משיחת ש"פ בלק תשל"א שכ"ק דאמור"ר מוהרי"צ אע"פ שאגד הלולב בעצמו, לא סיכך בעצמו מחמת הדין שפרנס על הציבור אסור במלאכה. והוא דלא כשע"ת סתר"כ"ה ועוד. אבל כן מוכח בכ"מ – ראה גם הנסמן בבירור

טוב לזיהור לכתחילה שלא לסכך ע"י אשה או גוי. וכל שכן ע"י קטן (שי"א שפסול לסכך).
בדיעבד, אם סיכך ע"י קטן, ראוי שינענע הסכך לשם צל¹⁹. ובכל אופן, אחרי הסיכוך יש לחדש
בה דבר לשם החג, דהיינו שיניח סכך חדש לשם החג ואפילו אין בסכך המחודש אלא טפח על
טפח מרובע או שאורך החידוש הולך על פני כל אורך הסוכה או לרוחב הסוכה. ואם רוצה הקטן
לסייע קצת בהנחת הסכך, יכול לעשות כן באופנים מסויימים – ראה בהערה²⁰.

"אין מסככין אלא בדבר שהוא צומח מן הארץ והוא תלוש מן הקרקע ואינו מקבל טומאה". יש
המדקדקים להשתמש בענפי אילן דוקא (ובפרט ענפי דקל) [ונתנו טעם לדבר, שסוכה בגימטריא
אילן], אך כמובן שע"פ הלכה אינו מוכרח²¹, וכן גם בנוגע למחצלאות – הכשרים – שאין בהם
שום חשש²².

לזיהור שהסכך יהא עמיד ברוח מצויה²³ במשך כל ימי החג²⁴ (ונוגע במיוחד במחצלאות שאינן
עומדות ברוח מצויה²⁵ ולכן יש להוסיף עליהם סכך או להניח עליהם קורות עץ). אין לחזק²⁶ את
הסכך בדבר המקבל טומאה (כ'אזיקונים' מפלסטיק וכדומה²⁷). ניתן להשתמש בקורות עץ או
לקשור בחוטים המיוחדים לשם כך, הכשרים לסיכוך). חשוב להדגיש שאין חשש במה שהסכך
נוגע בברזל, ומספיק שעיקר עמידת הסכך אינו מחמת דבר המקבל טומאה. בדיעבד שהעמידו
הסכך בדבר המקבל טומאה מותר לישב שם אפילו לכתחילה.

במענה לשאלת רבים: בנוגע להמצאה לסדר סכך ממחצלאות של במבוק באופן שהגשמים
אינם יורדים לתוכה, מצד אופן הנחת הקנים, וסמכו (בין השאר) על שיטות הראשונים להכשיר
בכגון זה – ראה בהערה²⁸.

הלכה זילבר חו"מ סתכ"ז.

(19) נת' בארוכה אצלנו בבירור הלכה (י"ל בפ"ע – בקובץ "באתרא דרב" חוברת ז' – לקראת חג"ס אשתקד (תשפ"ב)).

(20) אם הסכך שסיכך הגדול צלתה מרובה מחמתה, וגם מרובה הרבה מהסכך שסיכך הקטן. ובתנאי שהסכך שסיכך הקטן חמתה
מרובה מצלתה, או שיש כ"כ הרבה סכך שסיכך הגדול שאם ינטל מהסכך שסיכך הגדול כשיעור הסכך שסיכך הקטן תהא הסוכה צלתה
מרובה מחמתה (ע"פ שו"ע אדה"ז סתרכ"ו ס"ה ואילך). ועוד אופן: כשסכך שסיכך הקטן אינו מעורב עם הסכך שסיכך הגדול אלא כל
אחד ואחד מונח על הסוכה בפני עצמו זה בצד זה, שאז א"צ רוב בסכך שסיכך הגדול כנגד סכך שסיכך הקטן אלא אפילו מחצה על
מחצה הסוכה כשירה, והוא שלא יהי' ארבעה טפחים במקום אחד מסכך שסיכך הקטן. בסוכה גדולה או שלשה טפחים בסוכה קטנה
(שם ס"ח. שם סת"ר"א ס"י).

(21) ראה שו"ת באתרא דרב ס' ה.כ.

(22) ראה שם ס' א"רכו.

(23) ויש שהרד"ק לכת (ראה שו"ת בצה"ח ח"ה סמ"ג. ועוד) לחשוש (עפ"ד המג"א סת"ר"א סק"ט) **בנוגע לדפנות**, וכ"ה בשו"ע אדה"ז
קו"א שסנה"ה סק"ג. וראה שו"ע אדה"ז שש"טו ס"ג ממג"א שם סק"ג) בדבר השכיח טובא, בסוכה העומדת בחצר ומוקפת בכתלי הבתים
שמשביב, ולולא הבתים היו רוחות מפילות הסכך (ועד"ז בסוכות שבמפרסות של בנינים גבוהים, ומחמת קירות הבנין שמלמעלה מונע
הרוח), שצריך לשער חוזה הסכך כאילו עומד במקום פרוץ. ולפ"ז מהנכון לחזק הסכך הדק היטב שלא ינוע ברוח כלל. איברא שאי"ז
מוכרח – ראה חזון איב סוכה ע' פג. שו"ת פלגי מים ליפשיי ח"ב ס"ל"א. ובסגנון פשוט, שבדפנות שאני שאינה בגדר מחייה, אבל בסכך
ה"ט שאינה ראוי' אפי' לדירת עראי, משא"כ כשעומדת ברוח מצוי' במקומה. וה"ה שאין לחשוש אם הסכך נע ונד קצת (כבדפנות – ראה
בהערה לעיל), ורק כשנפול לגמרי.

(24) ואם אינה עמידה מצד עצמה במשך כל החג – יש לחשוש גם בשעת עמידתה משום סוכה שאינה ראוי' לשבעה (כמפורש בריטב"א
סוכה כג, א. ואכ"מ).

(25) ולהעיר בדבר השכיח, שכשהמחצלת עפה ברוח והוחזרה ע"י הרוח, יתכן לפעמים חשש פסול, שהסוכה נעשית מאל"י, וצריך לחזור
ולהניחה לשם צל (ראה שו"ת שבה"ח ח"י ס' ק סק"א. ועוד). וכבר העירו עפ"ז בנוגע לעלים שנפלו ע"י הרוח אם פוסל סכך שמתחתיו
כסכך פסול כיון שלא נעשה לשם צל. וראה בארוכה דברות מנחם פוקס סוכה ס"י"ב. ומשמ תדרשנו.

(26) שגם קשיחה בגדר מעמיד, כפשוט, ראה מג"א סתרכ"ט סק"ט, שו"ע אדה"ז סתרכ"ט ס"ג. ודלא כמי שטעה בהז.

(27) ובשעת הדק, כשאי"פ בע"א, או כשיש חשש שבלא"ה לא יהא הסכך עמיד – יש להקל מכו"כ טעמים. ולא גרע מבדיעבד. וראה
גם בארוכה בס' ללקוט שושנים בחבטו ח"ג שרש ג שאסף איש טהור כמה צדדי קולא בנד"ז.

(28) הנה לשון אדה"ז (בשו"ע סת"ר"א ס"ה) "אם ה' הסכך מעובה כל כך עד שאין המטר יכול ליריד לתוכה פסולה, לפי שאין נקראת
סוכה אלא אם כן אינה מגינה אלא מן הצל בלבד אבל אם מגינה גם מן המטר אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו", ומדבריו משמע
שפסולה מדאורייתא. (וראה פת"ז סת"ר"א ס"ג. סת"ר"ה ס"א מש"כ לחלק בזה). ועוד ועיקר (גם את"ל ולחלק באופן שהמבנה רעוע
ומה שאין הגשמים יורדים היא מסיבה חיצונית (כמ"ש חלק מהמתירים)), שלדעת אדה"ז (סתרכ"ו ס"א) "אין אדם יוצא ידי חובתו אלא
בסוכה שאינה עשוי' אלא לצל בלבד וכו' אבל אם היא וכו' עשוי' גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשוי' לצל בלבד אין
זו סוכה אלא בית". וראה גם שו"ע אדה"ז סתרכ"ט ס"י. וראה שו"ת אבנ"ז אר"ח סת"ע"ד. פת"ז שם. (ודלא כמ"ש בקובץ תשובות או"ח
סס"א). וראה בלקוטי שיחות (ח"ב ע' 142) בדעת אדה"ז "שזהו תנאי בכל סוכה, ועד שכוונת עשייתה צ"ל אך ורק לשם 'צל בלבד',
בלי תערוכות של כוונה אחרת וכו' אפילו שנתה" גם 'למחסה ולמסתור מזרם וממטר' וכו' אין זה אחד מתנאי הסוכה אלא זהו גדרה

מנהג רבותינו נשיאינו שהיו מרבים בסכך והדגישו הדבר גם באמירה בדיבור, שהיו אומרים שיוסיפו עוד סכך ועוד סכך מבלי לדאוג לכך שצריך שיהיו כוכבים נראים מתוכה. ובודאי מצאו עצה שיוכלו גם לראות הכוכבים, ובפשטות – עי"ז שלוקחים מקל ותוחבים אותו בעובי הסכך, וככל שירבה הסכך יעשה בו נקב קטן עכ"פ שדרכו יוכלו לראות הכוכבים.

הפסק אויר בסכך: ריוח אויר בסכך של שלש טפחים בין באמצע בין מן הצד לפעמים פוסל את כל הסוכה²⁹. ובכל אופן, אין לשבת תחתיו. אם יש הפסק אויר פחות משלש טפחים הסוכה כשירה, אבל אין יושבים תחתיו אם האויר הולך על פני כל הסוכה או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו או רובו (אבל בלא זה מותר, שהרי אין סוכה שאין בה נקבים נקבים).

מי שהיה ראשו ורובו (או אפילו כולו) בסוכה, ושולחנו בתוך ביתו או חוץ לסוכה ואכל הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה, עד שיהיה שולחנו בתוך הסוכה, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ואפילו בסוכה גדולה. וכן הדין גם אם שולחנו נמצא תחת סכך פסול [כגון תחת הבליטה מהגג או תחת גגון שע"ג חלק מהסכך]. ואם מקצת שולחנו עומד בסוכה מותר (וי"א שצריך שיהא רוב שולחנו בסוכה). ואם אין לו שולחן לא בסוכה ולא בבית רק הפת בידו ואוכל מפתו שבידו, או שאינו לוקח מהמאכלים הערוכים על השולחן מבחוץ, יצא ידי חובתו.

רצפה

אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה, אלא אם סוכתו ממוקמת בגינה, שהרי טוב שלא לאכול כלל בגינה בשבת ובחג אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל לזהר שלא יפול שם מעט מים [ויגרם לצמיחה].

נוי סוכה

אין מנהגנו בנוי סוכה. מדיני נוי סוכה (להמניחים) – אסור להסתפק מהם כל ימי החג, ואפילו אם נפלו מהסוכה, ואסורין גם בטלטול בשבת ויו"ט שהרי אינן ראוים לכלום כל ימי החג. יש לזהר שלא להרחיק נויי הסוכה מן הסכך ארבעה טפחים³⁰.

כמה פרטי דינים בקשר לרכישת ד' מינים

לוודא שהד' מינים כשרים בתכלית (והאתרוג אין עליו חשש מורכב) וגם מהודרים³¹, ולקנות **רק ממוחזקים ליר"ש**. אין לסמוך על מכתבי המלצה שפג תוקפן או כשהממליץ אינו בר-סמכא, כפשוטו. אין לקנות ד' מינים (וערבות בכללם) מקטן עבור יום הראשון ויום השני של חג.

קטן היודע לנענע כדינו אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות. ואף שרבים אין נוהגים כן – בזמנינו שד' מינים מצויים בשפע, כדאי לקנות ארבעת המינים כשרים כהלכתם לבגים היודעים לנענע, החייבים מדין חינוך. ולפחות שבכל בית יהיה סט של ד' מינים מיוחד לילדים³². והדבר נוגע במיוחד ליום הראשון וליום השני של חג [כדלקמן].

אתרוג

מברכים על אתרוג מקאלאברי.

בנטיעת שתילי אתרוגי קלברה באה"ק ת"ו, אינו בדומה לאתרוגי קלבריה עצמן, ורק שסר בזה הענין דהרכבה.

של סוכה".

(29) ראה פרטי דינים בשו"ע או"ח סתרל"ב ס"ב ובנו"כ.

(30) באופן מדידת ד' טפחים – לרוב האחרונים מודדים מתחילת הנוי, שכל שתחילתו תוך ד' טפחים אף שמשתלשל למטה כשר. וראה הגהות איש מצליח סוסי' תרכז ושו"ת שערי יושר חנני' ח"ב ס"ע שהוכיחו כן מד' הראשונים. (אבל יזה"ע משיטת גדולי הרבנים שבמאורי סוכה י. ב. ו"כ"ה בשיטת ריב"ב שם. ויל"ד, דהיינו רק לשיטתם בפ"י הגמ').

(31) פרטי דינים נמצאים בשו"ע אדה"ז סימן תרמה"ט.

(32) שקטן שהגיע לעונת הפעוטות יכול להקנות מדרבנן ומהני לחינוך קטנים שהוא גם מדרבנן.

בנוגע לאתרוגי אה"ק משנת השמיטה – באתרוג הולכין בו אחר לקיטה³³, שאם נלקט בשנת השביעית נוהגין בו קדושת שביעית (וגם בזה נחלקו אם שנת השביעית שלו מתחלת בר"ה או בט"ו בשבט). וכבר נזכר לעיל שבכלל יש לוודא שה' מינים כשרים בתכלית, ולקנותן רק ממוחזקים ליר"ש. ובשנה זו במיוחד, שנמצא בשוק אתרוגים משנת השמיטה הקדושים בקדושת שביעית, צריך משנה זהירות בהדגשה כפולה ומנופלת. ובכלל, להרבה דעות אין להוציא אתרוגי שביעית לחוץ לארץ אפי' לצורך מצוה³⁴.

ובפרטיות: באתרוג שיש עליו חשש שמור ונעבד בשביעית, להרבה פוסקים אינו יוצא בזה (שאיין בו היתר אכילה). גם אסור לעשות סחורה בפירות שביעית (וכן שהדמים נתפסים בקדושת שביעית, ויש איסור למסור דמי שביעית וכו'. ולכמה דעות, אין להשתמש בהיתר לקנות בהבלעה מכמה טעמים).

כשהאתרוגים הם ממקום עם השגחה מעולה מאוצר בית דין (שגם בזה אינו פשוט להתיר ההוצאה לחוץ לארץ) – שנתפשט להקל לגבות עבור שכר טירחה וההוצאות³⁵ – המנהג שמוכרים רק בקופסאות סגורות, ומחיר האתרוג באופן שוה לכל אתרוג (רשום בדרך כלל על הקופסא) ע"י הבית דין. ויש לזהר שהקניה תתבצע אך ורק בהתאם להוראות של ועדת ההשגחה. באם הקופסא פתוחה או שהמחיר לא רשום, אין לקנותו. [וזהו נוסף להחששות מצד זהירות בקדושת שביעית, ואיסור הוצאת פירות שביעית לחו"ל, וחובת ביעור אחרי החג, כדלקמן]. כמובן, שאסור להקונה למכור האתרוגים מאוצר בית דין לאחרים להרויח משום איסור סחורה. אבל אם קנה האתרוג לעצמו, ונודע לו אחר כך שקיבל אתרוג אחר, מותר למוכרו לאחר במחיר שקנאו. ומותר גם לקנות עבור אחרים ולמכור להם במחיר שנתן, בתוספת שכר טירחה על מה שטרח עבורם.

ועוד וג"ז עיקר: י"א שבכלל אינו יוצא באתרוגי שביעית בחוץ לארץ לפי שאין בהם היתר אכילה בחו"ל³⁶. ואצל חסידים המדייקים לנהוג כהנהגות רבותינו נשיאינו, מעשה רב, שלא לקבל אתרוגים מאה"ק בשנת השמיטה כבשאר השנים³⁷.

בערבות אין קדושת שביעית³⁸, ולהרבה פוסקים – גם בלולבים, וכן בהדסים שנלקטו לצורך³⁹ מצוה⁴⁰.

אחרי החג: צריך לשמור על קדושת שביעית באתרוג, ולא להפסידו בידים, ולדעת הרבה פוסקים

(33) וגם נלקט בשמינית, יש להחמיר למ"ד שהולכים אחרי חנטה. ובאתרוגים המצויים בשוק, שניהם – החנטה והלקיטה – היו בשביעית.

(34) וי"א שהאיסור מה"ת.

וכמה מההיתרים שזכרו בזה, אינם אליבא דכו"ע (ורק לחד תי' בתוס' פסחים נב, ב ד"ה כרב ספרא, שלכמה פוסקים אין תי' זה עיקר, או שפי' בדבריהם באו"א. ועוד שבאתרוגים הנמכרים לאלפים להרויח ג"ז ל"ש), ואדרבה, סתימת הפוסקים לאיסור. וכמה מהם נאמרו רק בדרך לימוד זכות, ורק בשעת הדחק ובמקום הפסד גדול (ובמקום חשש ביטול המצוה לגמרי, כולל החשש שתמורת אתרוגי אה"ק ילולו וישתמשו במורכבים, כבאתרוגי קורפו). וי"א שמקום החמיר שלא להוציא אפילו אתרוג אחד לאיש פרטי.

(35) וג"ז אינו פשוט כלל ועיקר. ואכ"מ.

(36) ראה פי' הראב"ד לתו"כ בהר (פ"א, ט) שאם יצאו אסורים באכילה. והובא בפי' הר"ש סירילאו שביעית פ"ו ה"ד. וראה ביהגר"א לתו"כ שם. ולדידהו נראה שאסור מה"ת. וגם להחולקים – י"א שאסור באכילה משום קנסא עכ"פ. (וראה שו"ת מחזה אברהם שטיינבערג סי' קמו. אלא שבשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סמ"ב ר"ל שהראב"ד חזר בו מזה. וראייתו אי"מ לדידי ולדכוותי).

ולפ"ז דמיה לאתרוג של מע"ש שלהרבה דעות פסול בנטלו מחוץ לירושלים. (ובגא"מ שם כתב לחלק בדוחק בין מע"ש לשביעית, מחמת שמעיקרא ה"י מותר באכילה. וראה ער"ז במנחת שלמה שביעית פ"ו מ"ה. אלא שאינו מוכרח. וראה בארוכה בגליון האוצר תשרי תשפ"ב ע' עב הע' נג.) ולכאורה יש לחלק בין זה להמבואר באג"ק ח"ד ע' תעא.

גם צ"ע אם נדו"ד דומה לערלת חו"ל שאפשר לסמוך שיש מי שמתיר להאכילו לחבירו. וה"נ בענינו, שז"א שומרת באכילה. וי"ל כן גם לגבי שמור ונעבד. אבל יותר נראה לפרש בנוגע ערלת חו"ל, שמזה שיש מי שמתיר להאכילו מוכח שאינו אסור בעצם.

(37) וראה שיחת ש"פ בלק תשד"מ – התוועדות ע' 2125. וראה כפ"ח גל' 1247 ע' 35 (ונדפס גם בהתקשרות גל' תרפח ע' 9).

(38) אלא שיש מחמירים בנעבד גם בדבר שאין בו קדושת שביעית. ויש המתירים בהנאה.

(39) ויהר שלא לקנותם במטרה להשתמש בהם להרויח אחרי החג, מחשש שיחול עי"ז עליהם קדושת שביעית.

(40) ויש מחמירים לנהוג בהם קדושת שביעית. וראה קצוה"ש הערות למעשה ע' שבג. וראה שם ע' שמה ואל"ך.

– גם לא בדרך גרמא, לגרום לו הפסד⁴¹. גם אין לזורקו לפח. כן אסור לנעוץ בו צפורן להרחה לצורך ברכת בשמים בהבדלה. וחובה לקיים מצות ביעור בזמנו⁴². ולמעשה, מומלץ להשאיר את האתרוג גלוי לאויר (ולא במקרר או מעוטף), ואחרי שיתייבש באופן שאינו ראוי לאכילה, אפשר לזרוק לפח⁴³. אבל אין להניחו כנגד השמש בכדי שיתקלקל מהר.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יצטרכו לפעמים לצאת לחוץ לארץ, ולדוגמא – להביא אתרוג מקלבריה. ובפרט שיצטרכו ריבוי אתרוגים בשביל ריבוי בני ישראל מכל הדורות. ובדאי לא יסתפקו באתרוג של הקהל, אלא לכאו"א יהי אתרוג משלו⁴⁴.

מראה האתרוג צ"ל געה"ל (כמראה שעוה)⁴⁵.

לולב

לוקחין לולב שאין עליו כפופין (הנק' כפתורים – קנעפלאך).

ערבות

הערבות האמריקאיות כשרות למהדין ללא כל פקפוק⁴⁶.

הדסים

אין מוסיפין על שתי ערבות אבל מוסיפים על ג' הדסים⁴⁷, ולפחות עוד ג' הדסים, וכל המרבה הרי זה משובח⁴⁸.

כבוש

אתרוג הכבוש – שנשרה מעת לעת במים או בשאר משקים – פסול. ויש מחמירים גם בשאר המינים. ולכן ראוי שלא להשהות אגודת הלולב במים ליותר מ-24 שעות, באם לא נשאר כשיעור (4 טפחים בלולב, 3 טפחים בהדסים וערבות) מחוץ למים. והרבה מקילים לעטפם במטלית רטובה, אפילו כשהיא בגדר טופח על מנת להטפוח (ואכ"מ).

כדאי לרשום את השם על נרתיק הלולב (על מדבקה וכיו"ב) שלא יוחלף עם מישהו אחר.

אין מדקדקים לשלם בעד ארבעת המינים קודם החג דוקא.

יום ועש"ק פרשת האזינו, י"ב תשרי

הילולא של הרה"ק ר' אברהם המלאך נ"ע.

תקופת תשרי: היום בשעה 3:00 בצהריים⁴⁹.

41 אבל אין לחשוש להפסד הקליפה ע"י משמוש בידים באתרוג.

42 ונחלקו טובא בזמן הביעור באתרוגים למצוה, ובפרט – באתרוגי שביעית שיצאו לחו"ל. (וי"א שלמ"ד שאין בהם היתר אכילה בחו"ל, מצות ביעור היא מיד).

43 ומה טוב, שיש מהמוכרים המקבלים בחזרה את האתרוגים ע"מ לבערם (ומהם – המחזירים לא"י לבערם שם, ש"א שרק כך מקיים מצות ביעור. ואין לחוש מזה שאין להעבירם ממקום למקום, שבכגון דא שמחזירים לא"י ודאי עדיף. אבל י"א להחמיר גם בזה – ראה מנחת בכורים לתוספתא שביעית פ"ה ה"א. שו"ת ציץ הקודש ה"א סט"ו סק"ה. ויש שפ"י כך בדעת כפתור ופרח פמ"ח (קז, א). ואכ"מ).

44 ר"ד פ"ג נח תשמ"ט.

45 ואם התחיל להצהיב קצת מן הדין כשר. אבל הרבה פוסקים מחמירים שצ"ל צהוב לגמרי (דס"ל שהפסול מחמת הדר ולא מחמת חסרון בגמור פרי. ויש החוששים גם משום גמר פרי, שרק בהצהיב כולו או רוב הניכר ה"ז גמר פרי, שגמר הפרי הוא בסיום ההבשלה). ויש שכתבו שבעל נפש יחוש לכן. ובס' המנהגים חב"ד ע' 65 משמע קצת שכן מנהגו להחמיר בזה. (אלא ששם מזכיר רק גוף הענין שצ"ל געהל, ובה לשלול דעת המקובלים ש"מדקדקין שיהי מקצתו גרין").

ואפשר להצהיבו ע"י תפוחים (ודלא כמחמירים בזה), והיינו להניחו בקופסה, ובתוך הקופסה יניח ליד האתרוג תפוח שיש לו ריח, שהריח גורם להצהבת האתרוג, וישאיר אותם סגרים בקופסה כשלושה ימים מבלי לפותחה (ובמקומות לחים וחמים – בערך כיום וחצי), ויזהר שלא להצהיב האתרוג יותר מדי, שהו גורם לפילת העוקץ. גם לא יצהיב האתרוג זמן רב לפני החג, שאם מצהיבו כחודש יותר לפני החג יהא מראהו בחג בצבע כתום.

46 וראה שו"ת באתרא דרב ס' א'ריד.

47 וראה הנסמן בשו"ת באתרא דרב ס' ה'תשצד.

48 למספר הדסים – ראה שו"ת באתרא דרב יא'ר.

49 התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד.

כדאי להימנע מלבנות הסוכה בערב שבת אחר חצות היום⁵⁰.

העברת הסדרה שמו"ת – פרשת האזינו.

הדלקת נרות בשעה 6:09 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת האזינו, י"ג תשרי – "לכתחילה אריבער"

הילולא של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע (מלכתחילה אריבער) – 140 שנה (תרמ"ג-תשפ"ג).

בקשר לשנת הקהל ויום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש, "מלכתחילה אריבער", מועתק בזה משיחת י"ג תשרי תשמ"ח (התוועדיות ע' 152): בנוגע לפועל: בעמדנו בימים הסמוכים לחג הסוכות שבו הי' "הקהל" בבית-המקדש, ועל-דרך-זה בימי חג הסוכות עצמו, יש לנצל את הזמן לפעולות ב"הקהל" - להקים "רעש גדול". ולפנות אל בני ישראל האנשים הנשים והטף בדברים היוצאים מן הלב - ובלבד גופא, מעומק פנימיות הלב שפועלים פעולתם במכל שכן מדברים היוצאים מחיצוניות הלב או מפנימיות, אבל לא פנימיות דפנימיות, ובלאו הכי, אם הדיבור לא יהי' מן הלב עלול השומע להקפיד כו'. ולומר להם בתוספת ביאור ופירוט בארוכה, לכל אחד ואחד לפי ענינו, אודות מהותו של "הקהל" והאופן שבו נערך בבית-המקדש כו': **הקשיבו יהודים! ניתנו לכם יומין זכאין שבהם צריך להיות "הקהל את העם" ולהביא הוספה ביראת ה', וכל אחד ואחד מ ישראל יכול להעמיד עצמו, תיכף ומיד, במצב של ריאת ה' תמיד כל הימים.**

ובשיחת ליל א' דחג הסוכות תשמ"ח (התוועדיות ע' 176): כאשר ישנו מי ש"גבוך", מבולבל ומסופק כו', ואינו יודע אם אליו מכוונים הדברים (בנוגע להשתדלות בענין ד"הקהל"), או שאינו יודע כיצד יוכל לפעול בזה, כיצד יגיב העולם על כך, וכו' וכו' - על כך באה ההוראה בשיעור היומי ברמב"ם - "מורה הנבוכים" עד סוף כל הדורות - ע"ד מעלת המעיין המחובר למקורו, ובנידון דידו, ההתקשרות לרביים ("הנשיא הוא הכל"), שאז, כל הענינים הם באופן ד"לכתחילה אריבער", שכן, כאשר הרבי הולך ביהוד עם כל חסיד, בודאי לא יניח שיקחוהו "ארונטער", בה בשעה שכל מציאותו (של הרבי), מראשיתו, אמצעיתו, ועד סופו, היא באופן ד"לכתחילה אריבער".

קריאת התורה במקומות המסומנים ("הזי"ו ל"ך").

אין אומרים אב הרחמים.

במנחה: קריאת התורה (פ' ברכה). אין אומרים צדקתך.

מוצאי שבת קודש

צאת השבת בשעה: 7:07.

אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש. אומרים ויתן לך כבכל מוצ"ש אחר הבדלה.

לא קידש הלבנה עד עכשיו, יקדשנה הלילה.

יום ראשון, י"ד תשרי, ערב חג הסוכות

השייכות ד"הקהל" לארבעת המינים - ארבעה סוגים בבני ישראל, ולמצות סוכה - ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת, ושענין זה מתחיל כבר בעשיית הסוכה, בערב החג - נתבאר בשיחות ערב חגה"ס ולי א' דחגה"ס תשמ"ח⁵¹.

לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח ס"ו ס"ה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ר טו. סר"ו ס"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ - נסמך בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577. וראה בארוכה הנסמך אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תצד.

50) כ"ה ע"פ הפמ"ג סתרכ"ה (והעתיקו גם המשנ"ב). והקשו כו"כ ע"ז מהמבואר בבי"ו ולבוש סרנ"א להתיר לצורך מצוה. וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם סוס"ג דלצורך מצוה לעצמו או לחברו בחינם שרי, דכיון שהוא דבר מצוה הרי זה כלצורך שבת. (משה"ק בתוספת ביכורים על אתר מזה שגם במוצ"ש ויו"ט א"ר סימן ברכה, ומ"מ המדקדקין מתחילים במוצאי יוה"כ פ"ב ובע"כ דמצוה שאני - אינו, דהתם קאי לפני הבדלה דוקא). וכמה ישובים נאמרו בדבר. ועיקרם: לחלק בין מלאכה גמורה וקבועה כבניית סוכה (וראה ע"ז בשו"ע אדה"ז סתס"ח ס"ח - אף דפשוט שיש לחלק טובא), או שבסוכה אפשר לאחר זמן (לפעמים), או שהוא רק הכשר מצוה. והראשון עיקר (שבכולם יש לפקפק, וגם בטעם הא' צע"ק וכדלקמן). ויש לדייק גם בל' המחבר "דרך לימוד". (אלא שאדה"ז השיטות, ולא זו בלבד אלא שהוסיף גם "לאחרים"). וראה פתה"ד סרנ"א סק"ד בארוכה. ומ"מ כיון ששערי תירוצים לא נעלו (ובודאי לא נעלם הנ"ל מהפמ"ג), ולאידך נראה פשוט שמעיקר הדין מותר, נכתב בלשון "כדאי להימנע".

51) וראה גם שיחת אור ליום ב' דחגה"ס, שמחת בית השואבה, תש"כ.

בשיעור חומש היומי (שהוא גם שיעור חומש ליום הושענא רבה): ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל – הענין ד"הקהל", אחדות כלל ישראל ע"י המלך – נתבאר בכ"מ⁵².

להכין חלות עגולות (להנהוגים בחלות עגולות עד (וכולל) הושענא רבה).

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה⁵³.

לפזר מעות לעניים ולהרבות בצדקה בערב סוכות⁵⁴. [וכן בכל ימי חוה"מ⁵⁵]. לספק צרכי החג בהרחבה לעניים.

הלכתא למשיחא: הנהגת נתינת צדקה בערב סוכות תהי' גם לעתיד⁵⁶.

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו... ושמחה כזו קלון היא להם...".

כל שמונת [תשעת] ימי החג חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחין? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים⁵⁷ הנשים קונה להן⁵⁸ בגדים ותכשיטים⁵⁹ כפי ממונו. [ואנשים כדלקמן ביום א' דחג הסוכות].

הלכתא למשיחא: מצות ערבה הלכה למשה מסיני. שלוחי בית דין יורדים למוצא (מקום למטה מירושלים) וקוטפים ענפי ערבה בנות 11 אמה.

מצוה על האדם לגלח בערב יום-טוב, שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁶⁰ [ומפני טעם זה אסרו לגלח (בחול ה)מועד].

52 ראה שיחות צום גדלי, י"ג תשרי, ליל ב' דחגה"ס, ליל ד' ויליל ה' דחגה"ס תשמ"ח.
53 ושקוט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמינו. ואכ"מ.

54 ובריובו שיחות קודש נזכר עד"ז, ושמונב גם בדא"ח (סידור עם דא"ח רנו, א. ועוד), אף שלא ראינו כן אצל רבותינו נשיאנו. (אבל להעיר שבשיחת שבת חוה"מ תשכ"ד הובא בקשר לזה שרב אחא בר' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא).

55 ראה שיחת י"ג תשרי תשל"ז (ע"ד הצחות. וראה ר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ס תשל"א). וכן בכל הימים בין יוהכ"פ לסוכות – שיחת י"ג תשרי תשמ"ה.

56 שיחת שחוה"מ תשכ"ד.

57 ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרגזו עליהם, ח"ו, היתכן שכשאושר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, יצי"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"?! אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצי"מ וכו'.

58 דיוק השלשון "פונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני') – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פי"ד הי"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הע' 51. ח"ל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פ"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסה"מ) דלקמן) בפסחים קט, א: ויביא אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק דבלנז לפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"י בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו. וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"ו ויקהל תשמ"א. נש"ו תשמ"ג. ולהעיר משה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. וראיתי למי שר"ל, שלכו"ע תרתי חיובי איכא, חובת הבעל לשמח אשתו מדין ושמחת אתה וביתך (ראה סוכה כז, א), ונוסף לזה חובתה בשמחת עצמה מדין ושמחת בחגך. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סה"מ) להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסה"מ צ' חינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), וכבגמ' פסחים עא, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וז"ל.

59 בירושלמי פסחים פ"ה ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצליון. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מציין לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ') סה, ב: ניתבניהו ניהלה במועד כי היכי דניהו לה שמחה בגויהו. וראה מהר"ם ש"ף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהרה"ל יו"ט, הובא בא"ר ס"י תקכט. וראה חכמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבת תשמ"א (מסרט הקלטה): "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא"ו מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיה בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידושן ניכר, וכבגדים מגוהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ה צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

60 שו"ע אדה"ז ס' תקכט.

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע⁶¹: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם⁶²: כל ישראל מזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים.

סומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך רק נאמנים כל ימות הרגל⁶³. מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין⁶⁴.

61 אחש"פ תש"א – הנחה דפסח בתשורה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח.

62 הובא ונתבאר בלקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך.

63 רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

64 רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגורו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פ"א ה"ב, וכנראה הטעם כיון שנהנו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה ממאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א [לענין רוקים הנמצאים בירושלים]. ובמאירי שם מ"ב [לעניינו]:) שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטרה מצוי' לכל. וראה גם [לענין אחר] לקו"ש חל"ז ע' 24 – לדעת הרמב"ם, בסכנים לשהית קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכנים טהורים ביו"ט גם לשהית חולין. ואדרבה. והנה, ברמב"ם שצא הסכין בירושלים. ועיי'ש בראב"ד ובנו"ב. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמוק' לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתן טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד סי' קכא אות ג'ד), הובא בלקו"ש חל"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א בז"ת ד"ה ויאסוף בש' הרמב"ם. וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. והיכן שבסו"ד נטה קו מסבורא זו) שהדין שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר מלשוננו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפני"ו, במצא ב"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ יל"ע, דמשמע קצת, שד"ה הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכנים הנמצאים, ולפי"ן אין הטעם משום שבדאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בפי"ה"ם שם (וכבר העיר בכס"מ ע"ש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) – שרק ב"ד ניסן אמרו כן, שגם ב"ד להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למיור הכי. אבל משמעו סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שצדק ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל]. (ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על סכנים הנמצאים, חוץ מהנמצא ב"ד וביו"ט. וא"כ אפי' ,לענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשוט מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיתלמן) ס"ב סק"א, בשלילת ס' ד"ה טהרות ס"ג) שחזקתן בירושלים כ"ח פסחים, וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמרי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף ש"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמא בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל – והיינו, מי ששאר טמא אינו יכול לטהר (פי"ה"ם שקלים שם מ"א) – מועטים ופורשים לצדי הדוכים (משהו שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ח)]. (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהדדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) – יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולחופך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג)).

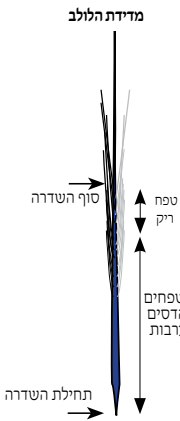
ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאים מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, נראים שפי' כן מש"א בפסחים שם "בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שצ"ה אין בקיאות בידינו טומאה (ראה פי"ה"ם כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאות ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטה, וברגל ל"ג לחוש לזה. [ודגומא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי חסם של ע"ה חוששין שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב). שם פי"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א) שם. וראה לקו"ש שם ע' 23. וכן במכירו שואכל בתרומה (פ"ב) שם. וכל גזירות חכמים הם כן, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיטל (לדעת הרמב"ם. ובמק"א ארכנו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאות בטומאת היסט, ורק נמצא לברר ללא הגעה (פי"ה"ם טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י הטהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים]. ויומתק יותר להנת' בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גזר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשוון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין דוגמת (כעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור.

ובראב"ד (ה"ל) כ' שחוף לירושלים יוש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין

אסור לאכול⁶⁵ פת או מזונות משעה עשירית (לערך 3:33 אה"צ) כדי שיאכל כזית פת בסוכה לתיאבון. גם משאר מינים לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם.

מהדרין⁶⁶ לאגוד הלולב בסוכה ובערב יום טוב [=היום]. המהדרים – מאגדים בעצמם⁶⁷. מכינים חמש טבעות מעלי לולב לפני שמתחילים לאגוד את הלולב.

להסיר מכוּשול: כשמסדרים הלולב צריכים לוודא שהשדרה של הלולב תהיה גבוהה מהדסים וערבות לפחות טפח (בין 8 ל-9 ס"מ / 3.5-3 אינצ'). הרבה נכשלים בזה, ולכן צריך להיזהר לחתוך מלמטה את ההדסים והערבות (לא יותר מדאי, כדי שישאר שיעור ג' טפחים), בכדי ששדרת הלולב עצמה תבלוט טפח מעליהם⁶⁸ (השדרה מסתיימת במקום שאין עוד עלים היוצאים ממנה, אלא היא הופכת להיות העלה האמצעי). כמו כן, אין לעשות קשר בטפח העליון של שדרת הלולב⁶⁹.

אופן האיגוד: ג' הדסים – אחד בימין שדרת הלולב, וא' בשמאלו, וא' באמצע השדרה נוטה קצת לימין. ההדסים הנוספים מתחלקים גם כנ"ל. שני בדי ערבות – א' לימין וא' לשמאל. [הערבות קרובות יותר ללולב מההדסים]. על הלולב עצמו עושים שתי כריכות. משתדלים ששתי הכריכות תהיינה מכוסות בההדסים וערבות. גם כריכה העליונה, מקצתה על כל פנים. מדייקים שקצותיהם התחתונים של הלולב ההדסים והערבות יהיו מונחים בשוה זה ליד זה ושהלולב לא יבלוט מלמטה. נוסף

על שתי כריכות הנ"ל [ולאחרי כריכות הנ"ל] – אוגד הלולב ההדסים והערבות ביחד על ידי שלש כריכות. שלש כריכות אלו הן במשך טפח אחד. – נמצא סך-הכל חמש כריכות⁷⁰. נוהגים להגביה ההדס בתוך האיגוד למעלה מן הערבה מעט. ומשתדלים שהערבות לא יראו כל כך.

הכנת הסוכה

לסדר את כיסוי הניילון לסוכה בצורה שיהא מותר לכסות את הסוכה ביום טוב, לעת ירידת גשמים. מותר לפרוס את הניילון על גבי הסכך בשבת ויום טוב, אם הוא באופן שלא יהא חלל טפח בין הניילון לסכך. אבל אם יש חלל טפח בין הניילון לסכך, או באם הניילון נפרס מתחת לסכך אפילו אין חלל טפח ביניהם, אסור. ורק אם היה הניילון פרוס כבר טפח (לא כולל החלק המגולל) מבעוד יום, מותר לו להמשיך לפרוס הניילון בחג.

הלכתא למשיחא: סוכה בעזרה עבור אכילת לחמי תודה וכיו"ב, וכן בכלל בנוגע שאר עניינים (משא"כ אכילת קדשי קדשים וחולין) – ראה בהערה⁷¹.

לפרש בכוונתו דחיישנין לנגיעת נכרים – דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמיייר בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

65 מותר לאכול בסוכה בערב התג ואין חשש כל תוסף (או נראה כמוסיף) אם סוכתו עריבה עליו, וכוונתו רק מחמת מזג האוויר או העדר מקום אחר מתאים – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז'כט.

66 ונת' בד"ה נשא את ראש תשמ"א שזהו ענין "לעשות סוכה", התחלת עשיית הסוכה לדירה, כיון שהוא דבר שרגילים לעשותו בבית. ועיי"ש שב"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע סיפ' (סה"ש תש"ד ע' 13) שאביו בכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע חניך אותו כשה' בגיל טף שיעמוד על ידו ויאחז הלולב ומיניו וכו'.

67 להעיר משיחת ש"פ בלק תשל"א.

68 ופשטות ד' הפוסקים שזהו לעיכובא, גם כש(אפי' חלק מ)ההדסים והערבות ארוכים משיעור ג"ט. וכפס"ד השו"ע ואדה"ז סתר"נ ס"ב. וראה כה"ח סתר"נ ס"ט. החיים והברכה ס"ק קמא (אלא שלדעתו עיקר ד"ז לחומרא לחוש לדעת הר"ן. אבל אנו לא קייל"ן הכי).

ובם כשאין תחתית הדסים והערבות שוים עם הלולב ולכן אין שדרת הלולב עולה טפח אף שמצ"ע ארוכה מהם בטפח (כ"ה ע"פ הטעם שבגמ' כדי לנענע. וכ"מ ברבינו מנוח לולב פ"ז ה"ח. וכו"כ בגור ארי' (גרמון) שם).

ולאידך גיסא, יל"ע אם מועיל מה שמוזרד ההדסים והערבות למטה מתחתית הלולב שהרי י"ב כדי לנענע. אבל להטעם שהלולב צ"ל מצ"ע גבוה יותר (ראה פירש"י סוכה לב, ב ד"ה עד שיהא ובמפרשים שם. רבינו מנוח שם), לכא' אי"מ. וכ"מ קצת ברבינו מנוח שם (במכ"ש מזה שא"מ גם כשלקחם שלא באגודה. וראה יצחק ירנן על מאה שערים לרי"צ גיאות (ע' קלב) להחמיר גם בנטלם זאח"ז).

69 ראה שו"ע אדה"ז סתר"נ א"סי"א (ולשונו צ"ב קצת. ואכ"מ). א"ר שם סק"ו. פמ"ג במ"ז סק"א.

70 נת' בסה"ש תרצ"ט ע' 298. לקו"ש ח"ד ע' 1368.

71 שקו"ט באג"ק ח"ב ע' ח. וראה הנסמן בירוחן האוצר גל' כ בארוכה.

במקום צורך גדול, מותר להפעיל מכשיר בייביסיטר מערב יום טוב בחדר התינוק, שיוכלו לשמוע בשעה שיושבים בסוכה אם התינוק בוכה. ויש ליזהר בשבת וחג לא לדבר כששוהים בחדר התינוק או לכסות את הרמקול⁷².

צדקה: צדקה עבור שני ימי החג.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהא בהם מוקצה⁷³).

הכנת אש לנרות: אין מוציאים אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט⁷⁴. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות לליל ב' דחג הסוכות.

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותה לשני ימי החג.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות⁷⁵: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש גרם כיבוי בנותן מעט מים⁷⁶] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

מדליקין הנרות לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו". [טעתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך "שהחיינו" בקידוש.

זמן הדלקת נרות יום טוב בערב בחג בשעה 6:06 (18 דקות לפני השקיעה⁷⁷).

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

קרוב לכניסת החג נכון לבדוק שוב את מצב הסוכה וכשרותה (באם יש גג – 'שלאק' – מעל הסוכה יש לוודא שהוא פתוח וכו').

ליל שני, ליל א' דחג הסוכות

מעריב לשלוש רגלים. שיר המעלות. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום חג הסוכות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו מקרא קודש וכו'". [טעה, ראה בטבלא שבסוף הלוח].

בכמה שיחות קודש ע"ד איחולי "גוט יום טוב" ג' פעמים ובקול. ובשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח

שבכל פעם מגביהים הקול יותר (ע"ד המנהג באמירת כל נדרי)⁷⁸.

אין מנהגנו לנשק את הסוכה בכניסה וביציאה.

מותר לכנוס ולישב בסוכת חבירו בשעה שאין בעל הסוכה שם בסוכתו. אמנם במצב שנראה

(72) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ב'תשלג.

(73) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

(74) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

(75) הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה להלן ערב שבת חוה"מ בהערה.

(76) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

(77) מט"א סתרכ"ה סל"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תשמ"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

(78) עיי"ש בפרטיות.

שבעל הסוכה מקפיד על הכניסה (כגון שיש שם קישוטים נאים או שצריך לעבור דרך חדרי הבית וכדומה) אסור להיכנס לשם. ואם נכנס שם לא יברך.

אין מנהגנו לומר נוסח ההזמנה לאושפיזין שבכמה סידורים. וטוב לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיזין דבר יום ביומו. נהגו להזכיר בסוכה את הבעש"ט, המגיד וכו'. [=האושפיזין החסידיים, כדלקמן].

סדר האושפיזין: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. (ולדעה אחת ע"פ הזהר⁷⁹: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד). אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע גילה שבנוסף לאושפיזין הכלליים ישנם גם אושפיזין חסידיים: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר מהר"ב. בכמה שיחות נוסף שבשמיני עצרת הוא האושפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהר) ואדמו"ר מהוריי"צ נ"ע. בשמחת תורה – מתגלה שייכותם של האושפיזין "לעיני כל ישראל". בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב נאמר אופן נוסף, ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן.

בראש האושפיזין: אברהם אבינו והבעש"ט. השייכות ל"הקהל" ("אחד ה' אברהם" ועד"ז הבעש"ט) – בשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח.

בביאורי הזהר⁸⁰: לענין הסוכה שיהי' האדם אושפיזין לאושפיזין עילאין זהו ע"י שיעשה תשובה על פגם הברית כו'.

באגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע⁸¹: הוד כ"ק אממו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחת משיחותיו הקדושות ברבים באחת הועידות בשמחת בית השואבה תרנ"ט הואיל לבאר כי רבותינו הבעש"ט והרב המגיד ממעזריטש והוד כ"ק רבינו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים לדורותיהם הן המה די חב"ד חסידישע אושפיזין און זיי – הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים – גייען מיט אין דעם גלות ביורוד'דיקן קארהאד מיט יעדער חסיד וואס געפינט זיך אין דעם ווייטסטן ווינקעל וועלט.

קידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, לישב בסוכה (ומביטים בסכך), שהחיינו⁸². [ברכה זו עולה גם למצות ישיבה בסוכה. וכן לעשיית הסוכה⁸³, וא"צ לכוון על עשיית הסוכה שאין מקום לכוונה על מה שה' כבר, וגם שעשיית הסוכה טפילה למצות ישיבה בסוכה שהיא עיקר המצוה⁸⁴]. טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש⁸⁵.

(79) ח"א רסא, סע"א. שם ח"ג שא, סע"ב.

(80) להצ"צ פ' אמור ע' תלו.

(81) ח"ט ע' תמב ואילך.

(82) שכח להבדיל במוציא שבת ונוצר הלילה, ישמע קידוש מאחרים, ולא יטעום פרוסת המוציא עד שיבדיל על הכוס – בנוסח המבדיל בין קודש לחול – וישתה, ואח"כ יברך המוציא ויאכל (ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ט סי"ב. וראה מג"א שם סק"ט. אדה"ז שם סי"א. וראה גם אצלנו בקונטרס באתרא דרב ח' ג הל' 40-).

(83) וגם אם הסוכה אינה שלו, יכול לברך שהחיינו שם ועולה לו גם למצות עשיית סוכה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרמ"א סי"ב בסופו (אף היתם קאי אמצות ישיבת סוכה).

(84) ראה אג"ק חט"ו ע' מ.

(85) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מהאבה ח"ב סר"ל"ט (לגבי ליל פסח – אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב ע"ז בהגש"פ המרובה לספר (קדלסרוא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתק"ז ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר ממאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ו ע' 15 הל' 12 ע"ל אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדח"נ. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

וכ"ה גם כשמקדשת בסוכה, שיוצאת בשהחיינו בשעת הדלקת הנרות בסוכה אף שעדיין לא הגיע זמנה – וע"ד שהחיינו בעת עשיית הסוכה. ואכ"מ. ובארחות חיים מספינקא סתרמ"א בשם ח"י בן יאיר שכ"ה אפי' כשיבירכה שהחיינו בהדלקת נרות בביתה. וצ"ע. וכש"כ בליל ב' שכבר בירכה שהחיינו על הסוכה.

טענה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות להסוכה, מצד ההפסק בין קידוש לסעודה [וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק]⁸⁶. וגם בחול המועד – מצד ההפסק בין נטילת ידים להמוציא⁸⁷.

הלילה⁸⁸ יש חובה מן התורה לאכול⁸⁹ בסוכה פת בשיעור כזית (בזמן של 'אכילת פרס'. כמה דעות בזה, ולמיחש מיבעי לשמועה שהוא 3 דקות). וזוהר לאכלו קודם חצות לילה (12:43). ובנוסף לכך, חייב לאכול עוד פת, וכבכל סעודת יום טוב שחובה לאכול יותר מכביצה⁹⁰.

צריך כל אדם לכוון בישיבתו בסוכה שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים⁹¹. ובלייל ראשון – יכוון גם לקיים מצות אכילה בלייל ראשון⁹². בלייל זה, אם אכל בלא כוונה לקיים מצות סוכה יחזור ויאכל בכוונה⁹³.

בנוגע לענייני אמן ע"י הנשים על שהחינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהגו עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולאאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בעניינתי, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ.

86) ראה משנ"ב סרע"ג סק"ד. קצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק"י. אבל ראה תהל"ד סק"א. ולהעיר מתוד"ה רב אשי – פסחים קד, ב. וראה שו"ע אדה"ז סתע"ג ספ"ה. וכמה חילוקים בדבר: כשרואה מקומו הראשון (שו"ע אדה"ז סרע"ג ס"ב), כשאוויר החצר מפסיק בין הסוכה לבית, כשמחיצות הבית מפסיקות וכו' (שו"ע אדה"ז שם ס"ה). ואכ"מ.

87) ואף שההליכה אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הסעודה, לכתחילה צריך ליטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר – שו"ע אדה"ז סקס"ו ס"א. לשיעור הילוך כ"ב אמה – ראה בקצוה"ש סל"ז בבדה"ש סק"א (כ-14 נטיות). ופורתא לא דק. אבל ראה צ"ח ברכות ט, ב – ד"ה היכי מצי. כ"ח סקכ"ח סקמ"ז. ואכ"מ.

88) בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום. בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוהמ"ס תשי"ט. אבל ראה שיע"ת ס"ה תקכט סק"ה שהוכיח ממג"א ס"י תקמו סק"ד (ועיני"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח ס"י תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה.

[ועיקר זה בזה לענין חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ת ספ"ט סק"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מח, א דבחדא מינייהו – ביום או בלילה – סג"י].

89) בלע – ללא לענייה – יצא. ואעפ"כ יש לו לחזור ולאכול ע"י לעיסה (סידור עמודי שמים דיני ליל א ס"א. מט"א סתרכ"ה סנ"ב, עיי"ש טעמו אלף למטה). ולא העתקתי מש"כ שם לבלוע כאחד – שאפי' במצה מציינו שלא נהגו כן (ראה א"ר סתע"ה סק"ב וסק"ז. ובכ"מ), וחומרא תירה היא. ואף שכ"ה גם בכל אכילות שבתורה (ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ד – לענין מרור. שם סכ"א – לענין ב' הכזיתים שבכורך. ואפי' בפרוסת המוציא בכל השנה – שם ס"י קסז ס"ד), ולא רק במצה – למעשה אין המנהג כן בכל הנ"ל (זולת לענין ד' כוסות – ראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה בפסח שותה). ובסידור אדה"ז בהגש"פ לא הובא כלל. (וגם לענין המוציא – כתב אדה"ז שם שהמנהג שא"צ אפי' לחלק שיעור כזית, והשמיט סו"ד המג"א שם סק"ד לתחמיר לכתחילה). ובמימיו יתכן דלאו דרך אכילה היא. וראה גם ח"ת חולין קג, ב – עד"ז. ובכל אופן, הרי אינו מעכב כלל, וכל שלא הורגלו באכילה כזו אין מקום לתחמיר.

וה"ל דאדרבה היא הנותנת, שכל שצריך אכילה קאתיני עליה, ולא מצד גדר מצות אכילת מצה מצ"ע – א"י שייך לנדוד, דל"ש לילפותא דט"ו ט"ו, כיון שאינה מגדרי מצות מצה. וכש"כ אם נאמר, שכזית בלייל א' אינה מצוה דאכילה כ"א מחובת דיור בסוכה, והאכילה היא רק ככדי לקבוע אופן הידור בסוכה (כדלקמן בהערות). ועוד ועיקר, שגם את"ל שיש כאן חובת "אכילה" בסוכה, ה"ט שצ"ל בליעה בב"א לפי שכ"ה גדר אכילה בתורה (שכ"מ בפירוש חולין קג, ב ד"ה מהו, הובא לעניינו במג"א סתע"ה סק"ד. וראה מחה"ש שם. ובמקראי קודש פסח ח"ב סמ"ו כתב ב"י הענין שלכתחילה צ"ל כפשטי' דקרא, ובנדוד"ל ל"ב אכילה בקרא. ועוד, שחובת אכילת כזית בסוכה א"י מצוה בהחפצא הדלחם הדנאכל, כ"א המצוה היא במעשה האכילה בעצמה, ושיעור כזית בכדא"פ הוא רק לפי שכך צורת ואופן האכילה. ולפ"ז, א"ש גם למש"כ שיע"ת חת"ס יו"ד סוס"י רצו, דנקט בגדר בליעה בב"א מדמיין שיעור קאתיני עליה, שכשמחלקו ה"ח כח"ש (אלא שבדיעבד יוצא ע"י צירוף), ולא מחמת גדר ושם אכילה – שבנדוד"ל שיעור אינו בהחפצא דהפת).

90) וצריך שיחל כל כזית בכדי אכילת פרס, והזיתים תכופים ז"ל. (ראה גם סדר נטי' לסעודה ס"ח. שו"ת צ"צ שיע"מ ס"ט ובמהדו"ח – או"ח ס"י א"י. קצוה"ש סל"ה בבדה"ש סק"ה והועתק בתורת מנחם לסדר נטי' שם. שם ספ"ב בבדה"ש סק"י. ודחה שם מש"כ במט"א סתרכ"ה סנ"ב שצריך לאכול כל הכביצה בכדא"פ (וכ"כ בככור"י סתל"ט סק"י. כה"ח סקנ"א). וכבר הקשו שאאפ"ל שצ"ל אכילת כביצה בכדא"פ, וכדמובח ביומא פ, ב. וגם העיר, דלכאורה לאו דרך אכילה הוא, וקרוב לאכילה גסה היא היא, ובעינינו כעין תדרו וליכא. וראה ראשית בכורים לג, א. שלמי מועד להגרז"א על ק"ט. ועוד).

91) ולהעיר מהסברא באחרונים (ראה (בבני"ב) מנ"ח מ' שנה סק"י. משנ"ב ס' ס' בבה"ל ס"ד ד"ה ו"א. שערי יושר ש"ג ס"ט. שו"ת בית שערים או"ח סרל"ו. מנח"ש קמא ס"א) שבאוכל בלא כוונה, כיון שלא קיים המצוה (את"ל הכי, ראה לקמן בהע"ל), ה"ז גם כאוכל חוץ לסוכה. אמנם מקום לומר, שלהאומרים (ראה מנ"ח מ' שכה סק"י. אנתון דאורייתא כלל יא – בדתנו) שהמצוה היא רק בהשליכה שאם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה (כל' אדה"ז סתל"ט ס"י). והארנו במק"א) ל"ש חובת כוונה, וגם ללא כוונה לא עבר על מ"ע. אלא, שבליל ראשון שאנו, שהמצוה היא בהחיוב.

92) מורה באצבע להחיד"א ס"ט סר"צ. שמחת הרגל (להנ"ל) שבהע' הבאה. מט"א סתרכ"ה סנ"ג.

93) ראה מט"א שם, ובאלף למטה שבכפאוהו לאכול ה"ז רק דרך עראי ולא בגדר קביעות. אלא, שלפ"ז ל"ש כ"ז בהעדר הכוונה לחוד, ורק באיטוהו. אבל שנתאכל, כלל כוונה יצא כמו במצה שכן נהנה, עיי"ש. וכ"ה בסידור עמודי שמים דיני ליל א' ס"ב. משנ"ב ס' ס' בבה"ל ס"ד ד"ה ו"א.

אמנם, כבר האריכו לחלק, דהתם שאני שהמצוה באכילה, ואילו כאן המצוה בנוף הישיבה, והאכילה היא רק שתהא בדרך קביעות

גם אם יורדים גשמים, הלילה חובה לקדש בסוכה ולברך לישב בסוכה ושהחיינו, ולאכול כזית פת בסוכה. ומנהג חסידים ואנשי מעשה להמשיך ולאכול בסוכה גם בשעת ירידת גשמים. והרוצה לעקור לביתו יברך ברכת המזון לפני כן, אלא אם כן היה בדעתו לגמור הסעודה בבית ולאכול שם פת בשעה שבירך המוציא. פסק הגשם, צריך לחזור ולאכול בסוכה כזית פת (ואין לברך שוב לישב בסוכה).

יש מחמירים שבאם נראה שהגשם עומד להיפסק, צריך להמתין כשעה או שתיים, אבל לא ימתין עד אחר חצות.

תלמידי הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישב בסוכה בכל ז' ימי החג גם אם ירדו גשמים. גם בשעת ירידת גשמים שע"פ דין מותר לאכול בבית, נמנע אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מלאכול חוץ לסוכה. בשנת תרצ"ג היה גשם שוטף יותר משיעור דשולחן ערוך⁹⁴ ואדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה. וכן היה מעשה רב בהתוועדות בשנת תשכ"ז⁹⁵.

כשיורד גשם, מותר לפתוח הגגון (או מכסה) שעל הסוכה, אף שעל ידי הפתיחה יפלו מים על הדשא והצמחים, כשאין כוונתו להצמיח, ובתנאי שהמים נופלים תחילה על הבטון ואחר כך על הדשא, או כשירדו כבר גשמים שם (או שהשקו הצמחים מבעוד יום), וריבוי המים מפסידים הצמחים⁹⁶.

ביום טוב דחג הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש⁹⁷.

(ראה להלן בהע'.) וגם אם נאמר שהמצוה באכילה עצמה, הרי מגדיר המצוה שתהא בסוכה דוקא. ובסגנון אחר, שהעדר הכוונה נחשבת ככוונה, אבל הוא מתעסק לגבי הסוכה וה"ז כאלו בכוונה בבית). ומשו"ה י"ל שבלא כיוון לא יצא (ראה מש"כ להסתפק בזה שו"ת תורת חסד או"ח סמ"ט סק"ג). והכי מוטו בה משמ' הדרג"ח מבריסק). ובהקדם שבטעמא דמילתא שבמצוות ש"ב הנאת הגוף יוצא בלא כוונה, לפי שכשעל לו כוונה ה"ה מתעסק, וגדר מתעסק שייך רק כשהמצוה היא המעשה, אבל כשמהות המצוה היא לא המעשה כ"א האכילה, כיון שעל כרחו נהנה כבר קיים המצוה (כ"מ בשו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ח. וכן"כ באתון דאורייתא כלל כד. ברכת שמואל קידושין ס"ב. וראה הלכות ליל הסדר (אשכנזי) לשו"ע אדה"ז ש"פ. ואמטו להכי, בנדו"ד שגדר המצוה אינה האכילה אף שבפועל נהנה הוא ל"ש לומר שיצא ללא כוונה. וכבר העירו (ראה תורת חסד שם. בגד תכלת סכ"ו - ע' צח. ועוד) מירושלמי סוכה פ"ב ה"ז: בשנתן דעתו, ובקה"ע ופנ"מ ובפ"י טוב ירושלים לשם. (אבל בכ"מ פ"י ביר' ה"ג באו"ד - ראה גליוני הש"ס ירושלמי מועד אות צח. וכן"כ בתורת מיכאל סוס"ד. וראה נעם ירושלמי - באו"ד. ועוד אופן - בצפנ"ג הל' סוכה פ"ו ה"ב. קונט' השלמה ב, א). וכן"כ בפמ"ג סתרכ"ה במ"ז סק"א (שבכוונה לצאת יצא, ומשמע דבל"ה לא סגי. ואולי קאי למצות ישיבה בסוכה בכלל ולא לגבי אכילה. ולהעיר מר"ח כח, ב: הישן בשמיני בסוכה ילקה). וכן"כ שתפס למעשה בשמחת הרגל על מגילת רות בסו"ה"ס (לימוד או' לחגה"ס - ד"ה ויהרה). וישי"ש שהביא בשם"ס זובח תודה (בהקדמה - ג, א) במשמע שהי'. והוא גם בזכר דוד מ"ג פע"ח ובבית שמחה ס"ד סק"ג ובמל"ח פ"כ ס"ג. ועוד. וכעני"ז מסופר בקונטרס שארית ציון (קרענגלי) שבסו"ס שה"ג ח"ב מועדית מ"ס ס"ד. וראה גם בשו"ת בית שערים או"ח סס"ל"ה. שו"ת מנח"ש תנינא סוס"ה ה'.

וגם בעמודי שמים כתב למעשה שיחזור ויאכל בכוונה (ומשמע דקאי גם באוכל שלא בכוונה, ולא רק באנסוהו לאכול כבאלף למטה שם). ועוד, שהכוונה זכר לצי"מ ולעניי הכבוד וכו', ודאי לאו בהנאה תליא (אלא שלרוה"פ אינה מעכבת. וגם הב"ח ל"כ רק שלא קיים המצוה "כתיקונה", ולא שמעכבת. וראה פמ"ג סכ"ה בא"א סק"ו. שם סתרכ"ה בא"א סק"א. וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 214 הע' 31. וראה תיריה מזו, במכתב להר"י ע"ה הוטנער - נדפס בשולחן מנחם ח"א סל"ח - ע' קא. ולהעיר מרא"ק ח"י ע' קי). ומ"מ בכיון לצאת יד"ח מצות סוכה ולא מצות ליל ראשון א"צ שיחזור ויאכל, שמעיקר הדין א"צ כוונה לענין זה בפרט. וממנ"פ, אם גדר המצוה ישיבה בסוכה תיסיגי בכוונה זו לחוד, דידיעבד עכ"פ. ואם המצוה באכילה דוקא, הדרנין לסברא שיצא שכן נהנה.

ויל"ע לסברת החי"א כלל סח ס"ט שבניכר לפי הענין שנעשה לשם מצוה סגי, ה"נ מוכח מתוך מעשיו שרוצה לאכול בסוכה דוקא (אלא שאי"ז מועיל להכונה דעניי הכבוד וכו'). ויל"ע, שטא אלל שם לשם צל וכדומה. ואכתי"ל שסתון ברכת לישב בסוכה ניכר שנעשה לשם מצות ישיבה בסוכה (אף שאין ניכר שאכל לשם מצות לילה ראשונה). ולהעיר ממחרש"א סוכה מו, א - לגבי עשייתה לשמה (לב"ש). וכבר העירו ממג"א סתפ"ט סק"ח שבברכה גופא לא סגי. וראה בשו"ת ערוה"ב או"ח סט"ז. ואכ"מ.

עוד ראיתי לדון, שכיון שהמצוה היא בקביעת דירתו ולא במעשה האכילה א"צ כוונה, חשובות כוונה היא רק בדברים התלויים במעשה, וכאן המצוה גוף קביעת הסוכה לדירתו, שידמה כאלו היא ביתו. ולכא"ו ל"ש לומר כן לגבי ליל ראשון, שיש מצוה פרטית לאכול בסוכה.

94 ראה שו"ע אדה"ז סתורל"ט סכ"א-כב.
95 וראה סה"ש תש"ד ע' 23.

96 ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב יז'נט.

97 יש שכתבו לחוש בלילה הראשונה שלא להטביל הכזית בדבש, שכן אכילת הכזית מצוה וקאתי טעם דרשות ומבטל טעם המצוה - ראה שו"ת יד אליהו גרולר פסקים סכ"ג סק"א. וראה בתי השואבה דינים השייכים לערב חגה"ס (פ"ו ס"ג ס"ד). ומטו בה הכי גם משמ' הדרג"ח מבריסק. ווי"א בשמו להיפך). הפוסקים דחו בדרישה, שאין המצוה רק על גוף האכילה ולא במהות האכילה. וכמו שפשוט שמוותר לאכול לחם חמץ וכן לחם שלא נאפה לשמה וכיו"ב. ובסגנון אחר שהמצוה בגוף האכילה, ובקביעות סעודה, ולא בטעמו. ויש להוכיח שרק במצה (ובק"פ) גוף המצה היא המצוה, ממה שרק במצה צריך שישאר טעם מצה בפיו בסוף הסעודה, משא"כ בשאר אכילות דמצוה, כתרומ"מ וקדשים (ראה גם עד"ז צפע"ג חומ"צ פ"ז). וכש"כ את"ל שהחובה היא הישיבה בסוכה, והאכילה היא רק לאשווי"ל גדר ישיבה (או שכן לדמו מגז' שד"י ט"ו), אבל האכילה עצמה אינה החפצא דמצוה (ראה גם ד"מ סתורל"ט סק"ו. וכן"כ במהו ראשונים שהמצוה בגוף הישיבה ולא באכילה. ובכ"מ כתבו לתלות בפ"י מהרש"ל ומהרש"א סוכה כו, א בטעם תשלומין לסעודות ליל א בליל יו"ט האחרון לר"א. אמנם, לר"א שאני דלדיד' ודאי עיקר המצוה הוא האכילה ולא הסוכה - ראה גם שם תוד"ה חור. שו"ת שאג"א ס' קב. ואכ"מ. ואף

הרגילות היא שהשומעים את הקידוש אינם מכוונים לצאת ידי חובה בברכת לישוב בסוכה של המקדש, ועל כן מברכים בעצמם ברכת לישוב בסוכה על פרוסת המוציא⁹⁸. ונוהגים העולם לברך ברכת לישוב בסוכה אחר ברכת המוציא. וגם הנשים נוהגות כן, ואין חשש הפסק. בירך לישוב בסוכה בקידוש, וטעה ובירך עוד הפעם אחר ברכת המוציא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נשים פטורות מן הסוכה ואם ירצו לישוב בסוכה ולברך הרשות בידן, ומקבלות שכר⁹⁹. מצוה על האיש שיושב בסוכה לישוב עם אשתו ובני ביתו. נשים השומעות קידוש בסוכה ואחר כך הולכות לבית לאכול, יזהרו שתיכף אחר קידוש יאכלו כזית פת¹⁰⁰ בסוכה, משום קידוש במקום סעודה¹⁰¹.

דיני ישיבה בסוכה

מברכים לישוב בסוכה רק על פת או תבשיל מחמשת מיני דגן יותר מכביצה. הנכנס לסוכה אחרת – שלא בירך בה היום לישוב בסוכה על אכילה – מברך לישוב בסוכה גם על טיול בסוכה¹⁰². מי שלא אכל בסעודה, לא ישתה יין כי יש שאלה על ברכת לישוב בסוכה בשתיית יין. ונכון שלא לקבוע עצמו בשתייה רק בסוכה שאכל בה היום ובירך לישוב בסוכה¹⁰³.

למאי דקילין¹⁰⁴ להחמיר לכתחילה שלא לאכול מבעור¹⁰⁵ שתהא אכילתו לתיאבון – אכתי יש לחלק, שאין המצוה בהחפצא ובסוג הפת אלא בגוף האכילה.

ובכלל, אין טיבול מועט מבטל טעם הלחם (אף את"ל שלא רק מרור מחמת מרירותו מבטל טעם דמצוה. וראה שו"ת ש"מ שתייתא סמ"ח). והרי יוצא במצה מתובלת – מנחות כג. ב. ובתורה"ה אתי – פסחים קטו, א, שהוא תיבול מועט. ועכ"פ כ"ה באוכל יותר מכזית – ראה מקו"ח סתנ"ה סק"ב ע"פ תוס' במנחות שם. וראה תוס' זבחים עה, א. שם עט, א. וכמו שמוטר – וצריך – לטבל מצה בחרוסת לדעת הרמב"ם, וכן ק"פ בחדרל. ובפ"י רבינו מנוח שטובל בחרוסת משום לפתן. ובמאירי פסחים קטו, א שהידור למצוה לטבל אחר שכך דרך אכילת המוציא. ובמאירי כתב שם, שכל שכך דרך אכילתו אין בו ביטול. וכ"מ ברבינו מנוח שכל שבא ללפת אין בו ביטול. וי"ל בפשטות, שלפנתו טפל ובטל לפת (ול"ד למרור שאינה עטלה למצה). וכ"כ בר"ן פסחים קטו, א. ללענון מרור בחרוסת. וראה הגהות מה"ב רש"ב ורשב"ג פסחים קיד, א בפ"י התוס' שם ד"ה אע"פ. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז סי' א' תרצב. אלא, שאדה"ז נקט לעיקר כהדעות שאסור לטבל מצה בשאר משקין – ראה שו"ע אדה"ז סתס"א סי' ב' ואילך. סתס"ב ס"ח. סתע"ה סוס"י. וכן במרור בחרוסת – ראה סתע"ה סי' ב'. איברא שמלשונן בסתע"ה שם "יש למנוע" מוכח שאינו מעיקר הדין ככה"ג. וראה בס' הלכות ליל הסדר (אשכנזי) שם.

וכ"כ בענינו בצ"ח פסחים קת, א ד"ה רב ששת. וי"ל במט"א סתרל"ט סנ"ה. א"א מבוששאט מהדו"ת שם. שו"ת כת"ס א"ח סי' קיט. ערך שי סתרל"ט. קצה המטה סתר"ה סק"צ. וי"ל, דאדרבה משום תשבו כעין תדורו יאכל כדרך אכילתו בטיבול. וראה הליכות שלמה פ"ט סק"ז דאדרבה מעליותא איכא בהכי, משום חיבוב מצוה ושמתת יו"ט. ושם, שהרוצה להחמיר בדבר יאכל אח"כ עוד כזית שלא בטיבול.

[וכש"כ וק"ג, ש"כ"ה בד' הפג"מ סתרל"ט בא"א סקטו"ו ובמ"ז סוס"י תרמג ובס"י קפח בא"א סק"ט, שלא ללוש במי פירות, ושלא תהא ההלה מתקין – שלא הוב"ד ברוב הפוסקים, ולא נתקבלה דעתו להלכה, ומעולם לא שמענו שיעשו חלות לסוכות ללא שמן וביצים, והוא רק במצה שצ"ל לחם עוני. ומוכח כן גם בר"ן סוכה כז, א, בהחידוש דמצות אכילת מצה בפסח וכזית בסוכות לגבי חובת סעודת יו"ט בכלל, שמיין יו"ט יוצא אפי' במצה עשירה, ובסוכות מדין יו"ט אפשר לאכול עד כביצה חוץ לסוכה. ומוכח שבסוכות אה"נ דאפשר בעשירה. ועד"ז הוא בריטב"א שם. וראה גם עיקרי הד"ט א"ח סל"ב ס"ד. ועוד.

ולהעיר, שכמו"כ יש שהחמירו (ע"פ הג"ל) שצ"ל "שלו" כבמצה. ועפ"י, שק"ט בנוגע לאורח אם קונה מנתו. אבל ראה בלוח לפסח כמה צדדי קולא לאורח אפי' במצת מצוה, וכש"כ בנדו"ד].

98) ולמרות מש"כ אדה"ז ססרי"ג ס"ו. ונתבאר בארוכה בכינוס"תורה דאסרו חג סוכות תשע"ג, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב". ובכלל, התם מיידי שכולם אכלו ולא בשיבה גרידא. ועוד להעיר מדין ל' אדה"ז שהביא דוגמא זו דשיבה בסוכה אחת בפ"ע ולא כללה עם שאר הדוגמאות. ולהעיר בשו"ת מלמד להועיל ח"א סכ"ד הבין בדעת אדה"ז שאם רצו כא"ו מברך לעצמו לישוב בסוכה.

ואף שאפשר להוציאם בברכת לישוב בסוכה, וגם נשים כשמברך לעצמו (ראה מג"א סתר"מ סק"א) – אולי טעם המברכים בעצמם (ונסף לזה שרוצים לברך בעצמם בברכה הבאה מזמן לימון), לפי שאין שותים כשיעור מכוס הקידוש (ובפרט למנהגנו שגם ביום מברכים לישוב בסוכה בקידוש, והיינו שסיבת הברכה מחמת ששתיית יין היא בגדר קביעות הסעודה), וממילא ל"ש לומר שהיא התחלת הסעודה, ובפרט שרגיל שיוציא אח"כ לטיול ידים ולא קבעו עצמם עדיין בסעודה – ראה בארוכה קובץ בית אהרן וישראל גל' קפו.

99) ובתנאי שאוכלת כשיעור – ויתר מביכור – בסוכה, ויכולה להמשיך שאר הסעודה בבית (ודלא בברכת הבית שג"ב סב"ז ובישע"ב לשם, והב"ד בקצה המטה סתר"ה סק"צ), שצריכה לגמור הסעודה בסוכה, ואל"כ אסורה לברך. וכ"כ גם במשנת יעקב סתר"מ ס"א. אבל מוכח מדבריו שבאוכלת כשיעור בסוכה סגי. וראה שו"ת רבבות אפרים ח"ד סרמ"ח. שמועות משה סתר"מ סק"א. שו"ת מנחת דוד סע"ו ואילך. ועוד).

100) או כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות, או רביעית יין.
101) כששאר החצר מפסיק בין הסוכה לבית אינו מועיל מה שה' דעתה מתחילה לאכול בבית, וצריכה לחזור ולקדש. וגם כשאינו כן, לכתחילה טוב שלא לעשות כן.

102) בגדר טיול בסוכה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' טז'תקסא. ושנ"ת.

103) בנוגע ברכת לישוב בסוכה על היין: הנה, בכ"מ מפורש שמנהגו לברך לישוב בסוכה גם בקידוש היום. וכ"ה גם בס' המנהגים ע' 67. ועד"ז ישנן ההוראות (בכ"מ) בנוגע לברכת לישוב בסוכה בהבדלה. ומאידך, בישיבת ליל ב' דחגה"ס תרצ"ט, ע' 301, מוזכר להדיא בנוגע לכוס של ברכה שלא לתשות באם לא אכלו, מחמת הברכה מחמת ששתיית יין היא בגדר קביעות הסעודה), וממילא ל"ש לומר שהיא התחלת הסעודה, דומה להנכתב בשו"ע אדה"ז (ונקטת בפנים). ומובן, שכוונתו שם כפשוטה, שמברכים לישוב בסוכה רק ביין קידוש (וגם הבדלה כנ"ל), משא"כ בשאר שתיית יין, שיש בזה שאלה.

והנה, בשיחת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע בנושא, מיום א' דהגה"ס תרצ"ט, שה"ש תרצ"ט ע' 295, בנוגע לברכת לישב בסוכה בשעת קידוש היום, ולא על הפת, בשם כ"ק אדמו"ר מהרשב"ב נ"ע שהיין עושה קביעות. ונראים הדברים, ובהקדמה, שהמדובר ברשימת השומעים ולא הונהג כלל, שלא בא לחשב לברך על יין בכלל, וממילא יסותר המובא בשיחה ביום המחרת, ל"ב, ובא לומר רק שמברכים לקידוש היום, וכמובן גם מהמשך הלשון. וכדעת כ"ו פוסקים (ואכ"מ), וכנ"ל מס' המנהגים, וכהמנהג בחצרות כמה חסידים. וה"ט לפי שנוסף לזה ששתיית קידוש היא יין של מצוה, ומצוה אחשבי' (ובפרט בשבת ש"א שגם אכילת שבת קובעת), עוד זאת שקידוש צ"ל במקום סעודה וגם אסור לטעום קודם קידוש וממילא ה"ז כהתחלת הסעודה.

וגם בנוגע להבדלה – אף שאצ"ל במקום סעודה, אבל מ"מ דומה במקצת לפי שגם היא בגדר יין של מצוה, ונחשבת קביעות (ראה בשו"ת אמרי הלכה ומנהג הפרין ט"ט), וגם אסור לטעום לפני, וממילא ה"ז כהתחלת (אפשרות) הסעודה, ובפרט כשבעדעת לאכול מיד אח"כ (ראה שה"ש תרצ"א ע' 142. ר"ד סוכות תרצ"ג. אבל ראה המענה שנדפס בשו"ת אמרי הלכה ומנהג שם). וגם כשאין בדעתו לאכול מיד, הא גופא שיכול לאכול מהני להחשיבו קבע. (וי"ל מעין דוגמא לדבר: מש"כ בבכור"י סתר"ל סק"ט ז"ל, לברך בשו"ת באכילת פה"כ אחרי קידוש היום, גם למ"ד שאין לברך על פה"כ, כיון שמסתמא אין מכוונים לצאת בסעודת הלילה אלא עד לשעת קידוש היום. ודון מינה ואוקי באתרין. ומ"מ, שהם שאני שהלילה מפסיק – ראה תוספת ביכורים שם. וראה בשו"ת יב"א ח"א סס"ד סק"ט מה שכתב לדחות דברי הבכור"י. וי"ל).

והנהגו במנהג זה ג"כ בכמה חצרות חסידים, וכנראה גם מחמת צירוף היין וההבדלה גם יחד (משא"כ במבדיל על השכר – ראה שה"ש תרצ"א שם. ר"ד תרצ"ג שם. וראה בשו"ת הנ"ל). [נועד דברי המאירי סוכה כו, א, שייך בצירוף עם פירות ומרקחת הוי קביעות. וכן בישועות יעקב סתר"ל ט"ב, באוכל פחות מכביצה ושונה ל"ב, וכע"ז מצינו בראשונים – בשבה"ל סס"ד מ, ותניא רבתי והאגור – שבשו"ת ה"ז קביעות. ולהעיר משע"ת סתר"ל ט"ב, באוכל פה"כ אחרי קידוש היום (גם לדעת אלו שפקפקו בברכת לישב בסוכה על פה"כ), שכיון שאוכלו בתורת סעודה המחוייבת לקידוש מחשבתו ועושה קבע. וי"ל עוד, עפמ"ש"כ לבאר בבכור"י ושע"ת שם, וכ"כ ביריעות האהל (על אהל מועד ח"ב שער סוכה ולולב נתיב א סק"ו (ד"ה איברא – לב, א), שמה שמברכים רק בשעת האכילה הוא רק ממנהגא, לפי שנהגו כדעת ר"ת, אבל מן הדין מברך בכל פעם שנכנס לסוכה, ומשו"ה כל ששמה אכילה וקובע א"ע לזה יש מקום להקל לברך לישב בסוכה].

והובא מנהג זה לברך בהבדלה בכ"מ (ראה לוח א"י. שו"ת שלמת חיים סשנ"ו. שש"כ פנ"ח הע"ק. הליכות שלמה פ"ט ס"א. שו"ת מנח"י ח"ט ס' קטג. רבבות אפרים ח"א סת"כ"ח. שם ח"ג סת"כ"ז. ובשם הגר"מ פ"ב בסוכות לשוב פאק ע' וט. וז"ב ברשימות שיעורי הגרי"ד. שו"ת שבה"ל ח"ו ס"מ פ"ב סק"ב. ובאמת, כ"ה כבר ברבינו מנוח סוכה ו, יב. אבל לדעתו מברך גם על שינה וטויל).

אלא, ולאחרונה נפרסם בתשו"ה (לחתנת ארפ-נינגעל, ח' תמוז תש"פ), דף השלמות לס' המנהגים, עם אישור להדפיס אם ההדפסה לא תתעכב, ושם הועתקה (ככל הנראה) שיחה הנ"ל, אבל בשינוי עיקרי, שהושמט שהמדובר שם – כמובן מהמשך העניין – בנוגע לקידוש היום, ובה"ל: "גם על שתיית כוס רביעית יין בסוכה מברכים לישב בסוכה, כי היין עושה קביעות". ומצויין שם בהערה "משיחת כ"ק אדמו"ר (מהרי"צ) נ"ע, מהנהגת אביו כ"ק אדמו"ר (מהרשב"ב) נ"ע". וממילא מובן לקוראים שכ"ה בכל רביעית יין (ולא רק בקידוש והבדלה). ובמש"כ, טובא יש לחלק.

ואולי בהשלמות לס' המנהגים הכוונה רק בשותה רביעית מחמת מצות שמחת יו"ט, ודמייא קצת לקידוש ולהבדלה. וגז' דוחק. ועצ"ע. ואת"ל הכי, יתכן לומר לפי, שז"כ בשיחה, שבכוס"ש"ב "יש שאלה"א גם ג' בגדר קביעות מחמת חשיבות המצוה. [אבל אין לומר, שיתברך לישב בסוכה בכל שתיית רביעית בסוכה, גם כשכבר קיים מצות שמחת יו"ט בו ביום, כיון שגם ברביעית זו י"ב משום קיים מצות שמחת יו"ט עוה"פ (וי"ל ע"ז. ונפק"מ לנודר מין הרשות, או לשתיית בן סו"מ) – דא"כ אזדא לה ח"ד דינא שבפוסקים, שאינו מברך על היין, ותו, שאינו קובע א"ע לשת' פטור מסוכה בכלל. וגם הדהרא קושיא לדוכתה, במה שנו' בשיחה למחרתו, שישנה שאלה בשתיית כוס"ש"ב.

וח"א רצה לטעון בפני, שאכן נתחדשה שם הוראה שמברכים לישב בסוכה על כל שתיית רביעית יין, ושאינו כוס"ש"ב דמיייר בפחות מרביעית. אבל הדברים לא מסתברים, נוסף לכל הנ"ל, שכן אם בכגון דא אין מקום לשאלה כלל לחייבו בברכה. ושוב טען הנ"ל, שיתכן שלפעמים ה"ו רביעית. אבל לדבריו, בשיחת יום א' דהה"ס באותה שנה נתחדש בכלל לברך על רביעית יין, שוב אין זו שאלה, שהרי באותם פעמים ה"ו ודאי (א"כ) תאמר בדוחק, דהא גופא השאלה – שאינו יודע אם הוא רביעית. אבל הלשון לא משמע כן כלל. ודוחק לומר שר"ל שכיון שיש חשיבות בשתיית כוס"ש"ב, המצוה משוי לה קבע, וממילא יש להסתפק גם בשותה פחות מרביעית (ובדוגמת דעת הראשונים שחייב בסוכה באכילת שבת גם כשלא אכל יותר מכביצה, שאכילת שבת קובעת בזכות. וכ"ה באכילת כזית בלילה הראשונה). משא"כ בכוס כל הבדלה דמיייר בשותה רביעית וקא (שהרי אין לשנות יותר מכוזת יין, מחשש ספק ברכה אחרונה), ובכגון דא נתחדש אצלנו לברך בכל גונו מחמת גוף שתיית רביעית יין – שנוסף לזה שלחלכה פטור מסוכה כל שאינו קובע א"ע לשת', וכש"כ שאין לו לברך, כמדומה ברור שלא מצינו כיו"ב בשום דוכתא, לחוש בשותה פחות מרביעית אפי' בקובע א"ע לשתות (אף שבשו"ע אדה"ז – בנוגע לעצם החובה לישב בסוכה, כדלחלו – לא נתפרש להדיא שהכוונה לרביעית). וראה גם בכור"י סתר"ל סק"י. שו"ת שבה"ל שם]]. ומסתבר יותר להעמיד הדברים כמתאימים לשולחן ערוך, ולא לחדש הפכו, והרי ד"ו גופא ובסגנונו שזכה נזכר בשולחן ערוך רבינו. ונמצא שלחשד שמברכים על רביעית יין לחוד – אין בידיו רק רשימת היר"ג הנ"ל ע"פ הבנתו.

[ולהעיר, שגם האחרונים שכתבו לברך על היין – מיירי בקביעות, והיינו בשת' מרובה ובני חבורה וכדומה (ראה בענין זה במחזור ויטרי סוכות סשנ"ו). סידור רש"י סרס"ג. אור זרוע ח"ב ס"ט. ר"ן. לבוש. ב"ח סתר"ל. מג"א שם סק"ה. פרישה שם. משנ"ב שם סק"ג. ועוד. וכ"כ אדה"ז בשו"ע שם ס"ב וסט"ו, שרק בקובע א"ע לשתות יין בסוכה חייב בסוכה (אבל אינו מברך מחמת שיפלה לאכילה. ונכון שלא לקבוע א"ע בסוכה שלא אכל כל היום ובין עולי לישב בסוכה, מחמת שיש מפקפקין על הברכה, וכבפנים). ולא מצינו למי שיאמר שבכל רביעית חייב, רק הריטב"א סוכה כו, א, והובא במשנ"ב סתר"ל סק"ב ובה"ל ד"ה ויין. וצ"ע שלא חשש לדבריו רק בשותה בחבורה ובשת' מרובה. ובדעת הרמב"ם – ראה המכתם סוכה כו, א. רבינו מנוח שם]].

ואף שכל הנראה קיבל היר"ג הוראה להדפיס כן כהשלמה לס' המנהגים – בפועל לא נדפס ואין אתנו יודע עד מה. וספיקו להקל. ועכ"פ, גם את"ל להקל בקובע א"ע לשתות יין, והיינו בשת' מרובה או בחבורה ובסעודת מרעים, שחייב מן הדין לישב בסוכה (ואולי גם בשתיית רביעית יין מחמת מצות שמחת יו"ט), קשה להתיר לברך בכל שתיית רביעית איהו שיהי', כשאינו קובע א"ע לשתות, שלדינא פטור מסוכה, ולהורות כדעת יחיד (הריטב"א) שלא נמצא כדוגמתו בפוסקים, וגם לא נתפרש להדיא בשום מקום שכן מנהגו (וזלת בדף הנ"ל. וגם שם מקום בדוחק גדול לפרש באו"א, כעין הנ"ל או כיו"ב).

[ולהעיר שבהתוודעויות ידכומה, שכמזומה שיש שנהגו לברך על רביעית יין, נוסף לזה שהוא בחבורה, הרי בלא"ה מקום לברך בסוכת

יצא מן הסוכה לאחר האכילה ולא חזר עד לאחר שעה ושתיים, או אפילו חזר לאלתר אלא שבשעה שיצא היה דעתו לשהות הרבה חוץ לסוכה, מברך שוב לישב בסוכה על אכילה האחרונה בסוכה.

היה יושב ואוכל וירדו גשמים ופרס הגגון על הסוכה, ושוב פסקו הגשמים, ופתח את הגגון, אינו חוזר ומברך לישב בסוכה.

קטן שאינו צריך לאמו, דהיינו בן 6 שנה (ובקטן חכם וחרף – בן 5 שנה), חייב בסוכה. ואם אוכל חוץ לסוכה [מאכלים המחוייבים בסוכה], אביו חייב לגעור בו ולמחות בידו ולהכניסו בסוכה. [בנוגע לאמו – ראה בהערה¹⁰⁴].

בספר המנהגים חב"ד: המהדרים – גם מים אין שותים חוץ לסוכה¹⁰⁵.
בברכת המזון: יעלה ויבוא. [שכח או טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח].
הרחמן ליו"ט והרחמן לסוכות.

שכח לברך לישב בסוכה עד שגמר סעודתו יברך אח"כ בעודו בסוכה.

סוכה שאינה מרוצפת אסור לטאטא אותה בשבת וחג משום אשוויי גומות [אבל במרוצף אין לגזור משום שאינו מרוצף¹⁰⁶, בימינו שרוב בתי העיר מרוצפים. ואף גם במקום שהחצרות אינן מרוצפות, והסוכה היא בחצר – הרי הסוכה אינה בגדר חצר, כ"א בכלל בית¹⁰⁷].

מצות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן (אפילו שינת עראי) ויטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. צריך לקרות וללמוד בסוכה אלא אם כן לומד בבית המדרש. והכל לפי הענין. עכשיו נהגו העולם להקל בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצות. ומנהג חב"ד שאין ישנים בסוכה, ונתבאר באריכות בלקו"ש חכ"ט בשיחה לחג הסוכות.

כתבו בספרים ששבעה צדיקים באים ויושבים בסוכה, ועל כן צריך לשבת בה באימה וביראה בבושה וענוה. ויזהר מאד שלא לכעוס בסוכה, שכל זה בזיון לסוכה וקדושתה, וצריך לישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטין של מלך. וראוי ונכון שלא לשוח שום שיחה בטילה בסוכה רק בדברי תורה וקדושה, ומכל שכן בשעת הסעודה, ולא בדברים של הבלי הבליים, וכל שכן שיהא זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, כי מצות סוכה קדושה גדולה היא. אבל אם צריך לספר עם חבירו יספר עמו בסוכה, שבישיבתו שם אף בעת דיבורו מקיים מצוה. שמחת החג מתחילה מליל ראשון דחג הסוכות.

בספר השיחות תש"ד¹⁰⁸: אין יאר תרנ"א האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פארבראכט די ערשטע נאכט אין סוכה זייער לאנג ביים טיש און אויך נאכ'ן בענטשן איז מען געבליבן פארברענגען א לאנגע צייט און מ'האט גענומען א סך משקה. ארויסגייענדיג פון סוכה האט די באבע הרבנית רבקה נ"ע געפרעגט, וואס איז די מער, פארוואס איז מען געזעסען אזוי שפעט אין סוכה, האט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק געענטפערט: מארגען ביינאכט איז דאך שמחת בית השואבה קען מען דאך אריינפאלן ווי א יון אין סוכה, דערפאר האט מען היינט פארבראכט צו מאכען א הכנה אויף מארגען. וענתה כבוד אמי זקנתי הרבנית נ"ע: דער שווער – הכוונה על אדמו"ר הצ"צ – האט אמאל געזאגט,

חבירו – סוכה שלא אכל בה היום וביך לישב בסוכה – מחמת גוף הטיוול בסוכה, כדעת אדה"ז בזה. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' טז' תקס"א.

104) אף שאמו "אינה חייבת לחנכו במצות והרי היא אצלו ככל אדם" (שו"ע אדה"ז סתר"מ ס"ד), מכל מקום, מובא בנוגע לדין זה (ספר השיחות תש"נ ח"ב ע' 455. ועד"ז בכ"מ), ש"נוסף לכך שהחינוך והנהגת הבנים והבנות (ובפרט הקטנים והקטנות) בפועל ממש תלוי במדה רבה ועיקרית בהדרכת האם, עקרת הבית, ובדרך ממילא נעשה עיקר החינוך על ידה, הרי, ידוע מ"ש השל"ה ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויות ומצויות יותר בבית כו". ולא עוד אלא שיש יתרון בהחינוך והתוכחה דנשים לגבי אנשים". וראה גם הלכות ת"ת לדה"ז פ"א קו"א סק"א.

105) כמובן, במקום שאפשר. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א' רע"ג.

106) כ"מ בפמ"ג סתר"מ ג' במ"ז סק"ד.

107) ובנוגע לחלק החצר שמחוץ להסוכה – ראה שש"כ פכ"ג הע' י.

אז א יון איז א הויכע מדריגה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט דאן אנגעהויבן לערנען דעם ווארט, יון איז א הויכע מדריגה. אויב א יון מיט א ו"ו איז דאס גאר ניט קיין מדריגה, נאר די כוונה איז "יבן" מיט א ב' און אין הבנה איז דאך דא כמה מדריגות זו למעלה מזו און דאס איז דער פירוש פון דעם ווארט "א יבן אין סוכה". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז דאן צוריקגעגאנגען אין סוכה און פארבראכט ביז 3 פארטאג אין דעם ביאור פון דעם ענין אז די מדריגה אין הבנה איז נאך אלץ קיין הבנה, און די מדריגה איז נאך אויך ניט קיין הבנה וכו'.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה שבת ויום טוב. אלא, שבשיחת ערב חג הסוכות ה'תשנ"ב נאמר, שלאחרי הגאולה האמיתית והשלמה לא שייכים אז כל עניני גזירות וכו"ב, וממילא עורכים שמחת בית השואבה מיד בלילה הראשון¹⁰⁹.

הקהל לעתיד לבוא ביו"ט ראשון או במוצאי יו"ט ראשון - ראה להלן בליל ב' דחגה"ס.

שמחת בית השואבה¹¹⁰ מתחילה בזמן הגלות בכמה ענינים מיד עם שטורעם כבר מליל הראשון. כל ימי החג מתוועדים בשמחת בית השואבה ובריבודים. שמחת בית השואבה ברחובה של עיר [ההנהגה הנ"ל החלה בשנת ה'תש"א - תשמ"א. ומני אז התחיל כ"ק אד"ש בהנהגה דאמירת שיחה בכל לילה מלילות החג].

בתורת שלום¹¹¹: כמו שבר"ה ויוהכ"פ והימים שביניהם הנה כאו"א מישראל הוא טרוד בעבודה וכו' כן בחג הסוכות צריך להיות טרוד בשמחה מען דארף זיין כסדר פריילעך און אין דעם דארף מען זיין פארנומען.

הקהל: בשלשלת היחס שבהקדמת 'לוח היום יום' בשנת תשמ"ח: מעורר בכל הלילות דחה"ס ע"ד שמחת בית השואבה בכל הלילות ושנה זו במיוחד גם הדגשת מצות הקהל.

בשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ח: הענין ד"הקהל צריך להתבטא, לכל לראש, בענין שהזמן גרמא - "כל יומא ויומא עביר עבדתי", ובנדוד - שמחת בית השואבה: יש להקהיל רבים מישראל - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" - להשתתף בשמחת בית השואבה, הן בנוגע לאנשים, והן בנוגע לנשים [כמדובר כמ"פ וכו'], והן בנוגע לטף, לאחד את כולם בשמחת בית השואבה.

משיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"א: בזמן שביהמ"ק קיים, התחלת קיום מצות הקהל היא במוצאי יו"ט הראשון של חג, מצד כמה ענינים שאי אפשר לעשותם ביום טוב. אבל בזמן הגלות, ראוי להתחיל בהקהל - הקהלת אנשים נשים וטף - כבר מיום טוב הראשון, כלשון הגמרא¹¹² "מאתחלתא דמועד". וע"ד שמחת בית השואבה שאפשר להתחיל בזמן הגלות כבר מליל יום טוב הראשון.

בשיחת ש"פ בראשית תשכ"ז שהתחלת הפעולות בעניני הקהל - החדרת אהבת ה' ויראת ה' וכו' - צריכה להיות החל מחג הסוכות, "זמן שמחתנו", כי מצוה שמקבלים עליהם בשמחה מובטח שלא תתבטל. עיי"ש.

יום שני, יום א' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

הלכתא למשיחא: בכל יום מימי החג, עם שחר יוצאים הכהנים והעם לשאוב מים ממעיין השילוח בצלוחית של זהב המכילה שלשה לוגים (כחצי ליטר). לאחר השאיבה, מגיעים לשער המים בבית המקדש, תוקעים ומריעים ותוקעים. ומנסך המים על גבי המזבח.

109 ועד"ז בשיחת ש"פ האיזנו (התוועדות ב) תנש"א (גם לגבי זמן בית ראשון). שיחת שמחת בית השואבה תשט"ו (בזמן בית ראשון). ולהעיר מהשק"ט ע"ד"ז בנוגע לתק"ש לעת"ל בר"ה שחל בשבת. ואכ"מ.

110 בנוגע השתתפות בשמחת בית השואבה לאבל - מותר להשתתף אבל לא לרקוד. ובחזו"מ כשיש כלי זמר - מותר להשתתף רק אם מניעתו תתפרש כאבלות בפרהסיא - ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יא'שנ. וש"נ.

111 שיחת א' דחגה"ס עדר"ת (ע' 264).

112 סוטה מא, רע"ב.

נטילת לולב

בשיחת שמו"ח תרפ"ט¹¹³: אמר שינגנו וירקדו וישחקו הנערים, אז מען זאָל וערן אַ טפח העכער פון דער ערד. ושאל אחד אין הוא? והשיב כ"ק אדמו"ר: ע"י עבודה כמו בהנחת תפילין וכדומה, לחכות על קיום המצוות, אתרוג לקום בבוקר בהשכמה, והיינו ע"י עבודה בפועל נעשים טפח העכער. ושאל השואל האם ע"י זה נעשים אַ טפח העכער הלא אין מרגישים את זה? והשיב: ישנם ענינים שבאים בהרגש אח"כ, לא בעת שרוצה להרגיש, רק שנגש ממילא אח"כ.

משכימין ומקדימין לקיים מצות לולב. ובפרט לפעם הראשונה. זמן נטילת לולב רק אחרי נץ החמה (היום: 7:02. בימים הבאים מתאחר מעט, ובהוש"ר: 7:09). קודם נטילת לולב אסור לאכול¹¹⁴, ונוהגים שלא לטעום ושלא לשנות כלל. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא אכל לפני נטילת לולב (ביום הראשון) בהיותו בגיל 3 שנה.

מצות נטילת לולב בסוכה הוא מצוה מן המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על הלולב. [ולהעיר, שבשיחת שמחת ביה"ש תשכ"ד¹¹⁵ נזכרה סברא שכשיורדים גשמים, נכון לחכות (עד חצות היום (12:43)) בכדי לקיים מצוה מן המובחר ליטול לולב בסוכה שלא בשעת הגשמים, כיון שהנטילה בסוכה היא שלימות ("מצוה מן המובחר") במצות נטילת לולב].

בנוגע לשמועה ע"ד אכילת מזונות מיד לאחר נטילת לולב בכדי לברך ברכת "לישב בסוכה" – ראה בהערה¹¹⁶.

מצות עשה מן התורה ליטול ד' מינים ביום הראשון של חג (בשאר הימים מצוה מן התורה רק במקדש. והתקינו חכמים שיהא לולב ניטל בכל מקום זכר למקדש). וצריכים הד' מינים להיות "לכם" – משלכם, ואינו יוצא בלולב שאול. כשנותנים הד' מינים לאחר לברך נכון לאמור בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום הראשון¹¹⁷. באם לא החזירו לא יצא ידי חובתו. גם בלא אמר כן, אפילו ביום הראשון, יוצא המקבל ידי חובתו, באם החזירו אחר כך.

לא יתן ארבעת המינים ביום ראשון לקטן קודם שיצא בו מפני שהקטן אינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר. ולא יתננו לקטן גם אחרי שיצא בו, לחוש לסברא ששאל פסול ביום טוב שני (שיש לחוש לסברא שצריך לנהוג בו מחמת הספק כל החומרות של

113) סה"ש תרפ"ט ע' 45. ועיי"ש עוד.

114) ובפרטיות: סעודת קבע אסור מן הדין חצי שעה קודם עלות השחר. והמנהג שלא לטעום – מקום להקל בו ולנהוג איסור רק מנץ החמה.

115) חלקה הוגהה ונדפסה בלקוטי שיחות חכ"ב שיחה ב' לפ' אמור.

116) שק"ט בזה בקובצי הערות אנ"ש והתמימים, ובשנת תש"מ כתב א' הרבנים סברא כזו ע"ד עצמו. והתפרסמה בדפוס לראשונה בשם כ"ק אד"ש בשנת תשמ"ז (ברשימת מנהגים והנהגות שבראשה הבהרה ע"ד סמכות השמועות). ונתברר שמקור הדברים בדברי הרי"מ ע"ה דברוסקין (בהמשך לשיחה הנז' בשנת תשכ"ד). ומפי השמועה שהציע דבריו בזה בעת הסעודות דימי שמע"צ ושמת"ת תשכ"ד, ושכ"ק אד"ש הביע איזשהו הסכמה לדבר, ושכנינוס תורה שהתקיים בבית חיינו לאחמ"כ באסור חג הסוכות לפלל הרב הנ"ל בתכמה בענין זה (במה שהברכה נאמרת אחרי עשיית המצוה). וילע"ע, ובפרט שהדברים מוחשיים. וד"ל.

[ולהעיר, את"ל שנטילת לולב בסוכה היא גם מצד מצות סוכה (ראה בלקו"ש שם בארוכה. ושם: איז מוכח אז ער מיינט (ניט א דין אין סוכה, נאר) א דין מצוה מן המובחר אין מצות נטילת לולב. ובהמשך הענין: אויב נטילת לולב איז (בלויז) א מצוה מן המובחר אין מצות סוכה. . אבער אויב דאס איז (אויך) א מצוה מן המובחר אין נטילת לולב), ממש"כ רבינו מנוח (סוכה פ"ו ה"ט): "כיון דמקריא ומתניא בעי סוכה בעי ברוכי לישב בסוכה, והיינו דאמרינן לישב בסוכה ולא לאכול בסוכה, משום דלישב בסוכה שייכא בכולהו דאיתנהו בכללא לאכול ולישון ולקרוא וטליל, ונקוט כללא דכיללא לעיל בידך, דכל מידי דבעי בסוכה בעי ברוכי". אמנם, בנוטול בסוכתו – לא גרע מטיוול ושניה וכו' שנפטר בסוכת" לישב בסוכה" שעל האכילה במשך היום (משא"כ בנוטול לולב בסוכה אחרת (שבביה"כ"נ או בסוכת חבירו). ובפרט שרוב שאלות נטילת לולב שוהה שם משך זמן, ונחית לשקו"ט מצד טיוול בסוכת חבירו). ויש לחלק בפשיטות, שהרי אי"ז מדינא, כ"א מצוה מן המובחר, ו"מן הדין" ה"ז צ"ל "אחר התפלה קודם ההלל" ובביה"כ"נ. (אמנם, בר"ד משיחה הנ"ל להדיא שהוא מעיקר הדין, ובמק"ש מאכו"ש וטיוול וכו', והכונה בל' "מצוה מן המובחר" – להוסיף שהוא גם שלימות במצות נטילת לולב, וכנ"ל מלקו"ש עד"ז. ועיי"ש בלקו"ש בהע' 21. ועצ"ב].

117) מש"כ "ובפרט" – היינו שגם בשאר הימים נכון לומר כן. והיינו להידור שיהא "לכם" גם בשאר הימים. וראה ש"ת באתרא דרב ס' יז'קמה. ושי"ג. ושם, שא"צ לומר כן בנותן ד' מינים לאחר עבור הנענועים בהלל, אף שיש מקום להחמיר למי שירצה.

בנוגע לנשים – שקו"ט בב"מ (ראה בתה"ל"ד סי"ד סק"ז (שיוצאת בשאול). בכור"י סתנ"ז סק"ה (שצ"ל ע"מ שאין לבעלה רשות). הליכות שלמה תשרי פ"א ס"י. מוני"ז ח"ו סמ"ה (שאין מקפידין בזה)). אבל באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מכ"ז אלול תרפ"ט לזוגות (נדפס בבית משיח עחה"ס תתש"ו) להקפיד בכך. וידוע שכ"ק אד"ש קנה סט בפ"ע להרבניתי.

יום טוב ראשון)¹¹⁸.

ובאם יש לקטנים מגיל שש ומעלה סט מיוחד, מקנים זה לזה. בלית ברירה, כשאין להם סט משלהם, אם האב תופס עם התינוק בשעת נטילת לולב, שפיר דמי. וראה בהערה¹¹⁹. בהיות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בגיל 3 שנה אחז כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עמו ובירך עמו ביום הראשון. בשעת נטילה יהי' שדרת הלולב כנגד פניו, וכל המינים דרך גדילתו. באתרוג – עוקצו למטה נקרא דרך גדילתו. יזהר שראש הלולב לא יפגע בדפנות או בסכך.

מברכים שתי ברכות: "על נטילת לולב" ו"שהחיינו". לפני ברכה ראשונה נוטל הלולב בלבד בימינו (ואיטר יד – בשמאל). והאתרוג מונח מוכן לנטילה לפניו. מתחילין ברכת שהחיינו – כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית. בסיום הברכה – מחברין אותם. במקום סיום הלולב והדס וערבה יחבר האתרוג עם הלולב. והלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת. מצוה מדברי סופרים לנענע בלולב וכן בהלל¹²⁰. לאחר סיום ברכת שהחיינו, מנענע לקצוות העולם. מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו וכדי לעצור רוחות רעות. מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו, וכדי לעצור טללים רעים. מנענענים סך הכל ח"י נענועים – שלש פעמים לכל אחד מהששה קצוות, שבכל צד שיונענע יעשה ג' הולכות וג' הובאות, דהיינו הולכה והובאה ג' פעמים. ובסדר זה: דרום וצפון מזרח מעלה מטה ומערב. ולא שיהפך ח"ו ראש הלולב למטה אלא שההולכה תהיה לצד מטה, וההובאה לצד מעלה, ההיפך מאופן הנענועים ב"מעלה" (וכן בכל הנענועים יהיה ראש הלולב לצד מעלה אלא שההולכה תהיה לאותו צד שמנענע).

מנהגנו: דרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית, קרן צפונית מזרחית. למזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בהובאה מורידים תחילה מעט "המשכה בעולם", ואח"כ מביאים אל החזה. למטה – מעלים תחילה מעט "העלאת העולם", ואח"כ מביאים אל החזה. מערב – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית. בפעם השלישית – לאמצע מערב. כל זה (י"ז נענועים), בכלים. בנענוע האחרון – אור. יחוד שכינה במערב. [עוד מכוונות הנענועים – נתבאר בדא"ח].

במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו לבד בנענוע האחרון שמגלהו קצת. בעת הנענועים, בכל הובאה, צריך להגיע עד החזה, שיגע סוף הלולב ומיניו והאתרוג לחזה שלו ממש, מקום שמכים באמירת אשמנו. מנהג רבותינו שלאחר כל הולכה היו מנענעים את הלולב ורק לאחר זה עשו את ההובאה. ויזהר שלא יגע ראש הלולב בכותל רק שיהיה חלל בינתיים.

(118) כ"כ בפמ"ג סתרנ"ח בא"א סק"ח. ונגררו אחריו בכ"מ.

וידידנו הרה"ג הר"מ ש"י אבישיד העיר לנו תחת אחד השיחים (והיא לו נדפסה לאחמ"כ באריכות ובטוטו"ד), ששתיקת כל הפוסקים שלפניו משמע קצת שלא ס"ל לחוש לזה. וכתב שכן יש להוכיח מקושיית הט"ז סתרנ"ז סק"א בל' הטושו"ע "אביי חייב לקנות לו לולב", ולא כל הגמ' "חייב בלולב", דלד' הפמ"ג הול"ל בפשטות דמיירי בחו"ל שחייב לקנות לו לולב בכדי שיוכל לצאת יד"ח ביוט"ש. ור"ל בטעם שהקלו בזה מחמת ס"ס, אי שאול פסול ביוט"ש (נוסף להספק מחמת יוט"ש גופא שבאחרונים), ומחמת ש"י הר"ן שקטן שהגיע לעונת הפעוטות מקנה.

ומצו"ב מה שכתבנו להעיר בדבריו כדרכה של תורה: בסברתו משום ס"ס – להעיר מד' הפמ"ג עצמו תרמט במ"ז י. וכ"כ גם בעניניו בחזון עובדי' סוכות ע"י שצט. וכדרכו כגון דא. אלא שהוא ספק בתרי גופי' ביוט' ובקטן. וראה כע"ז שר"ת מכתם לדוד אור"ח יז ד"ה ושוב ראיתי למגן. ועוד לה"ע מדעת אדה"י בסידורו לענין ס"ס בברכות. ולאידך, כשמקנים המצוה י"א שמברך ול"ש סב"ל. ואכ"מ כעת. ועוד ילה"ע שגם בקטן שהגיע לעונת הפעוטות דעת הרשב"א וריטב"א גיטין סה, א שבספק על שולחן אביו אינו מקנה. אבל לפענ"ד פשוט שאין הכרח מדברי הט"ז, ד"ל דעדיפא מינה משני באופן שמתאים גם לבני אה"ק. או דס"ל שכן ג' הטור בברייתא, וממילא משני באופן שמתאים לבני א"י. ועוד ועיקר שכה"ב בשו"ע, מרא דארעא דישאל. ומוכרח גם מזה שהפמ"ג עצמו ל"כ כן בישוב ל' הטושו"ע. והביאו שלא במקומו סבי' תרנח. אלא שקושטא קאמו הפמ"ג אדלדין באמת חייב לקנות. ותו לא. [ובכונות המחבר דאיירי בחו"ל דקא – כבר כתב כן האג"מ בשו"ת אור"ח ג, צה. וקדמו בשו"ת המאיר לעולם יח. שו"ת התעוררות תשובה ג, תמו. ודבריהם תמוהים כנ"ל שמחבר הוא מבני א"י. ובשו"ת התעוררות תשובה שכן מציינו סוגיין דהמחבר בכ"מ. וצ"ע]. ויתירה מזו, שאין הכרח שחייב לקנות, שהרי י"ל כהעצות באחרונים – להתנות וכדומה, כבביכורי יעקב תרנח, יח. ואין הכרח בדעת הטושו"ע אי ס"ל הכי או לא. ובגוף הענין, להעיר, שכדברי הפמ"ג – כ"כ גם בא"ד ודייק הכי מדברי הלבוש. ודבריו הובאו בכמה אחרונים, כולל בקיצור שו"ע ומשנ"ב וכו'. ואא"פ לדחות דברי הפמ"ג והא"ר בגילא דמחטא. ובמאת, עדיפא הול"ל להקשות שביטו"ש שהוא דרבנן אפשר לקנות בקנין דרבנן. ולהעיר, שבשו"ת הרשב"ש קמו הוכיח שביטו"ש יוצא בגזול מזה שיכול להקנות ביוט"ש. ומוכח שלהחולקים אכן אא"פ.

(119) אבל לכמה דעות (מג"א א"ר פמ"ג ועוד) אינו יוצא בזה יד"ח חינוך (בשאלו). ואכ"מ. וראה הלכה יומית אות תשכה. ושם הארכנו. אלא שביטו"ש שני יש מקום להקל בזה (ראה ברכ"י סתרנ"ז סק"ב).

(120) ראה בהערות להלן בגדר נענוע בשעת הלל. ונת' בדרשה לשבת שובה תשע"ט.

נשים מברכות על נטילת לולב ומעננותו לכל הפחות נענוע כלשהו. בנוגע לשאר הנענועים בהולכה והובאה וכו'¹²¹, שיש הנהוגות להדר בזה – לא מצאנו הוראה מפורשת לכאן או לכאן¹²². טוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה. ההדס מן הדין אסור להריח בו כל החג.

יאחזו הלולב בידו כשכנס מביתו לבית הכנסת, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצוה. וכן נוהגין שמולכיץ הלולב בבוקר בעצמו לבית הכנסת וכן מחזיר לביתו בעצמו¹²³.

איגוד הלולב ביום טוב: מותר לכרוך הלולב והדסים וערבות בטבעות מוכנות כבר מערב יום טוב, ויעשה האיגוד ע"י כריכה, והיינו סיבוב העלה ותחיבת ראש העלה לתוך הכריכה ללא שום קשר. אבל אסור להכין טבעות ביום טוב באופן הרגיל, שמשלב העלים זה בזה ומהדקה בחוזק שעשוי להתקיים. ומותר רק ליקח עלה ולעשות עניבה או תחיבה. ומותר גם לתלוש עלים מהלולב ביום טוב (אלא שאין לתלוש מלולב שנטלו כבר למצוה, גם בחול המועד, לפי שהוקצה למצותו). ואם אינו מתקיים כך, ישתמש בגומי.

תפילת שחרית

שחרית שלש רגלים. אחר התפלה קודם ההלל יש לברך על הלולב, למי שלא הספיק לברך בבוקר.

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל. בסוכות, מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג לפי שכל יום הוא חלוק בקרבנותיו מיום חבירו ומיום טוב הראשון והרי כל יום הוא כמועד בפני עצמו.

אין להפסיק באמצע ההלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחר גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

מי שאין לו ד' מינים, עדיף שיתפלל הלל עם הציבור מלומר ביחידות ולנענע בשעת הלל¹²⁴.

121 ש"מצוה כהלכתה" (עכ"פ – מדרבנן. ו"א מדאורייתא – ראה שד"ח מערכת נון כלל מז. שו"ת זכר שמחה סע"ג. כתבי ר' יחיאל ח"א ס"ח ואילך. ועוד) שיוליך ויביא, והנענועים שייכים לגוף המצוה (ראה מכתבי תורה סק"ד), שהמצוה לא נגמרה לגמרי עד אחרי הנענועים, אלא שהם שירי מצוה ואינם מעכבים.

122 והנה בטו"ח סתרנ"ח סק"ו: "כיון דאמרינן מוליד ומביא לעצור ורוחות וטללים רעים א"כ גם היא הנחית מזה" – יל"פ שגם הנשים מנענעות. וכ"מ קצת שפי' הברכ"י (שם סק"ו) בדבריו. אבל ראה בפמ"ג במ"ז שפי' בא"א. אבל גם לפירושו אין להוכיח משם. ובמאורי אור (ח"ג טט, א) מוכח שחלק מהנשים בזמנו הקפידו לנענע כדן. וראה גם שו"ת מבשר טוב ח"ב סנ"ט. תשובה"נ ח"א סשפ"ה. ח"ב שעי"ד. ולהעיר דלהסברא שנענועים הם משום שמחה, ה"ז שייך לנשים כאנשים. ומש"כ באיהו מקומן שכיון שהוא מאני דקרבא אין לאשה להשתמש בזה – תמוה ביותר מכו"כ טעמים. אבל ראה עץ השדה סתרנ"ח סק"א (שלא ראה ולא שמע. אבל לא ראינו אינו ראי', ובפרט בדבר הנעשה בצניעא). שו"ת להורות נתן ח"ג סוסי' נג. וראה שו"ת רב פעלים ח"א קונט' סוד ישירים סי"ב (ע"ד הקבלה שנענועים מניעושים הארה מז"א לנוקבא. ואף שעדיין שייך הענין ע"ד הפשט – "לא יאות להון . . בהולכה והובאה אל החזה". ולכא' היינו מצד צניעות, ובמקום דל"ש האי טעמא, אין למנוע). וכבר העירו משו"ת נחלת שבעה סל"ד (ע"פ מהר"ל): יש להן לדקדק לעשות המצוה חלקה. ויש לחלק.

123 ראה רמ"א רס"י תרנב. פמ"ג במ"ז שם סק"ב. משנ"ב סק"ו. ולהעיר משיעורי הגריש"א ברכות מב, ב. והאר עיינו (פרידליס) ע' של. 124 כ"ה להדיא בלקט יושר ע' 147. (והתם מיידי בגוונא שלכל הקהל יש שאר המינים ולא האתרוג. והה"נ בענינו. ואין טעם וסברא לחלק). ויש שהנדזו בזה, והבאנו סברתם בהלכה יומית אות תשכו. ודעביד כמר עביד, ומ"מ נראה יותר שאין ספיקם מוציא מידי ודאו. וגם למה שכתבו שהנענועים הוא מעיקר המצוה (וראה בהערות לעיל) – לא כו"ע מודו בהכי. וגם בזה, בכ"מ מוכח דהיינו בנענועים

בספר המנהגים חב"ד: בשעת אמירת הלל אווזים הלולב ולנענועים מצרפים אליו גם את האתרוג. בנוגע לשנת הקהל – ראה בשיחת ליל ה' דחגה"ס תשמ"ח, חלקה הועתקה בקטע הבא.

בשיחת ליל ה' דחג הסוכות תשמ"ח: ולכן, כדי להדגיש עד כמה נוגע הענין ד"הקהל", שזהו עיקר, פנימי, נפשי וגופני וכו', ככל התוארים שיכולים וצריכים לומר על הענין ד"הקהל" בכל אותיות האל"ף ב"ת – משנים המנהג לאחוז כל ד' המינים במשך כל זמן אמירת ההלל, דוקא בגלל הקושי שבשינוי זה, ודוקא בגלל היותו שינוי המעורר תמיהה אצל הרואים, ותמיהה צודקת! ובנוגע לענין ההתקשרות – סומכים על הודעת נשיא דורנו שלפני קבלת הנשיאות (למלא מקומו) סיכום עמו שהנהגתו תהי' בחסד וברחמים דוקא. ועאכו"כ בנוגע להנהגתו בקשר ובשייכות להתקשרות אליו – מכיון שגלויו וידוע לפניו (ובפרט שמסבירים זאת ברבים) שטעם השינוי אינו אלא כדי להדגיש את הענין ד"הקהל".

מנענעים 4 פעמים בהלל: 1. הודו לה' שבתחילה. 2. אנא ה' הושיעא נא. 3. בכופלו אנא ה' הושיעא נא. 4. הודו הראשון אשר לבסוף. בירך על הלולב אחר התפלה בבית הכנסת יענעו רק 3 פעמים בהלל: 1, 2, 4.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה¹²⁵.

בכלל, (ולכמה) לא בנוגע לנענועים בהלל (וראה ריטב"א סוכה לו, ב. רביה"ה סוכה סתרפ"ג. ועוד). וגם את"ל הכי (ראה הגמ"י לולב פ"ז סק"ה. וכן בל' המחבר סתרפ"ב ס"א. לבוש שם ס"ב. ואכ"מ), משמע בכ"מ דהיינו רק כשאנו מנענע בשעת הנטילה (וכ"מ בל' הרמב"ם לולב פ"ז ה"ט ואילך. וכו"כ בכונות הרמב"ם בערוגות הבושם הראשון (ח"ב ע"י קעה. ראה גם ביה"ט ח"ב מב. ד: עיקר נענוע בהלל הוא אלא מי שאין לו לולב בשעת הלל מנענע בכרכה. אבל בדעת המחבר דוחק לומר כן – ראה שם סתרפ"א ס"ח)). ועוד זאת, דיתכן שהוא יודע בהלל ולא בהלל (ראה שם סתרפ"ז ס"ה (לענין אחר). ולהעיר, שסברא לומר שהלולב גופא מחייב גוף אמירת הלל – ראה פסחים קיז, א: אפשר ישראל נטלו לולביהו וכו'. וראה משנת יעב"ץ מועדים ס"ב. ואכ"מ). והמכא תיתי שד"ז גובר על הלל בצבור. ובפרט את"ל שאמירת הלל בצבור (שהיא מצוה מן המובחר – שו"ע אדה"ז סתרפ"ח ס"ג) היא מגדרי גוף המצוה (ואכ"מ). [ומה גם באופן שמצד אמירת הלל ביחידות, לא יסיפק לשמוע קריה"ת, או להתפלל מוסף בצבור]. ולהעיר מב"ח סתרפ"ז בשם רש"ל שא"צ לקנות ד"מ לקטן, שיכול לצאת בשל אב. וגם ב"ד סתרפ"ז ס"ק"א ובמש"ב שם בב"ה ד"ה אביו, שלמדה טובה בעלמא, אם ידו משגת, יקנה לולב לקטן לנענע בהלל. וראה שו"ת אורוין תליתאי ס"כ שלמעשה לא נהגו לקנות לקטנים. וראה שו"ת אג"מ א"ח ח"ג סצ"ה. תשוה"נ ח"א ספ"ה. וידוע שבכ"מ מצד היוקר גם הגדולים לא נענעו בהלל. וכן מוכח במטה יהודה עייש סתרפ"ז סק"ב, והובא בכ"ח שם סק"ה, עיי"ש. ושאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, שכן נהגו בכ"מ. וכש"כ שיכול לנענע בהודו וכו', רק שאין אצלו לולב במשך כל הלל. ומפורש במנהגים דבי מהר"ם מרוטנברג: לאחר הלל אז מברכים כל הקהל על הלולב. ובמאירי (סוכה לו, ב ד"ה אר"ע): ועכשיו נהגו להקל ולסמוך על נענוע שבשעת הברכה, וכש"כ במקומות שאין הלולב ומינין שבהם מצוים בריוח, ומפני שהנענוע בקריאת הלל אינו אלא מנהג, ומ"מ ראוי לתלמיד וכו' כל שאפשר לו בריוח וכו'. וכן בערוגות הבושם הנ"ל: כשאין לולב ביד כאו"א בקריאת הלל כמו עתה שאין לולב רק ביד ש"צ אז כל אדם מוליד ומביא ומנענע בשעת נטילה. וראה זה פלא, בהיכל הברכה אמור כג, מ (באוצר החיים): מצוה לנענע בהלל ויוצאין בנענוע הש"צ.

ועוד להעיר, שלדין שמברכים על לולב קודם התפלה ולא "בשעה הראוי' אליו . . קודם הלל" (כל' שעה"כ) וכן אין מקפידים בהפסק וכו' – עכ"צ'ל שהנענוע בהלל משיירי מצוה היא ואינו ענין לגוף המצוה (וראה קובץ תשובות סקט"ז ד"ה ואמנם. שערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר סי' קכט סקט"ו). ולהעיר גם מא"מ מבוטאטש מהדו"ת סתרפ"א ס"ח. שו"ת דברי מלכאל ח"ו סי' ד סק"ג. וראה בשו"ת תשוה"נ ח"ג סר"ב מד"ע. [ולהעיר מהסברא של"ש חיוב נענוע בהלל רק בצבור – שמועת חיים ערכין סי"ט. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתרפ"ז ס"ח דמשמע שבברכת לולב שבביה"כ"ג עדיף שש"צ יברך משום ברוב עם, אף למש"כ בסרי"ג שבעשרה עושוין מצוה כאו"א יכול לעצמו]. והבוחר יבחר.

125 במש"ב סתרפ"ח ס"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתרפ"ד מוכח שבגוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה ההמברכים בל' "לגמור". וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סני"ג. (אבל מש"כ שם דמות לפסוד"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואני קיימין השתתף רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אמת, אצ"ע שם ב"ש"ג דנחק בזה. ומה שתי' שם שדעת מהר"ם שגם במגילה אין מדקדקין באותיות' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי' להדעה שגם בדילג תיבה יצא במגילה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שטור מייירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור מפשוטו, שכתב להדאי' שחשך חסר תיבה אחת. ועוד, דמאי שיאט"ל דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בגדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, דלדברי המש"ב דמקשינן למגילה לכל מילי, הא אנו קייל"ן גם במגילה שלא יצא כה"ג במפסיד המשמעות. ובאמת ילה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לדקדק באותיות', דשאני מגילה שמקוליא אגרת שנו בה). ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחייה תיבה דכתבי בה ככתבם ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה יז, א. ואילו הלל דמאי' התפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפס"ג סתרפ"ח במ"ז סק"א. וכו"מ שו"ת נוב"ס סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"י: אם דילג פסוק אחד. וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ואף שכ"מ קצת בוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד – נראה דקאי' אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יאה על הסדר, ולא קאמר אלא ההשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע.

ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוג בתקנת אמירת הלל. וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא ולא לגמור אם "ידלג באונס יצא אע"פ שמחויב לגמור כולו". [וצ"ע בכונותו שא"כ שעדיין מחויב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא הי' מחויב לגמור כולו, אלא שבדיעבד בדילג באונס יצא]. וראה גם בשו"ת שבה"ח ח"ז דלקמן שם מ"א קיים תקנתם לגמור כולו.

הושענות תיכף אחר הלל קודם קדיש שלם. פותחים ארון הקודש ומוציאים (מי שאין לו ד' מינים או אבל ר"ל) ס"ת ועומד אתו ליד הבימה. משאירים את ארון הקודש פתוח עד לסיום ההושענות. כשאין ס"ת אפשר להקיף הבימה גם בלי ס"ת¹²⁶.

הושענות ליום א' – למען אמתך. מדייקים לעשות היקף שלם. מסיימים אותו באמירת אות "ת". מנהגנו שהש"ץ אמירתו בקול רם מתחיל מאות "ס" או "ע". באותן האותיות שאומרן הש"ץ בקול רם אומרים תיבת "הושענא" הן בראש והן בסוף. בהשאר – רק פעם אחת. אני והו הושיעא נא. כהושעת אלים וכו' עד אין עוד. (הפסוקים כי אמרתי גו', לך זרוע גו' – אומרים רק בהושענא רבה).

בשנת האבילות אין מקיפים הבימה בארבעת המינים [ויכבד מי שאין לו לולב ואתרוג שיקף הוא]¹²⁷.

בשעת אמירת הושענות צריך ליטול הלולב מימין והאתרוג בשמאל (ובאיטר יד – להיפך)¹²⁸.

לאחר הושענות – קדיש שלם, שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

י"ג מדות פ"א ורבש"ע בעת פתיחת הארון לקריאת התורה.

מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת אמור שור או כשב ובשני – מפטיר בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום וגו'. הפטרה. טעה בברכת ההפטרה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשרי יהללו.

והנה, טעות נפוצה נפוצה בחג"ס מחמת סדרי הנענועים לדלג "יאמר נא ישראל", אבל במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בניני כוונת הלב ואגידתו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ל ח"ז ס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשין ח"ד סכ"ז. הררי קדם ס' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

(126) ראה בכה"ח ס' תרס סק"ב שהעיקר הבימה שהוא במקום מזבח (עיי"ש סק"א) ולא הס"ת. וכ"כ בבא"ח פ' האזינו ש"א סט"ו (הובא בכה"ח שם). ואכן, בדברי הגאונים (ואצה"ג ס' קמט ואילך) ובכמה ראשונים נז' רק הבימה ולא הס"ת. (וייתכן לפרש שכוננתם עם הס"ת, וקיצרו בלשונם). וכן אפשר לדייק מסידור רש"י סוכ"ה. וכן מורה ל' הלבוש שם ס"ב. ועוד. ולהעיר מל' היראים: להקיף בכ"י את הארון או דבר אחר זכר למקדש. וש"מ אריכות מזה בשו"ת אבני לוי ח"א סל"ו. וש"ש.

ועצ"ע אם יש מקום להקיף מסביב לס"ת ללא בימה (ראה בהגהות מנהגים טירנא מנהג של סוכות אות רט: דעיקר הסיבוב אינו אלא לסבב ס"ת שעל הבימה. ויל"ד. והכוונה כמ"ש במהרי"ל סדר תפלות של סוכות ע"ד. אבל במהרי"ל שם שביחיד א"צ להקיף שאין מוציאין ס"ת, שלדומת מזבח אנו מוציאין ס"ת. ומ' שזהו העיקר. ועדיין י"ל) שכן בכ"מ נז' רק ס"ת (ראה במדרש (ילקוט תהלים רמז תרג. שו"ת הוצאת באבב"ר יז, ה. שם כו, ה) הובא שבה"ל סדר חגה"ס שש"ט, וראבי"ה סתריצ"ב וברוקח הל' סוכות סרכ"א. ועוד. וראה שער תשעה"ג סל"א. שו"ת הר"י מינאש ש"ט ע"ג. וכן נמסר שנהגו החיד"א – לקט הקציר סל"ג סכ"ד). ועיי"כ בבכור"י ס' תרס סק"ב ר"ל שגם בבימה אין מקום להקיף ללא ס"ת. וכ"כ בשו"ת לב חיים ח"ב ס' קכה. וראה בארוכה נר ציון סוכות פ"ח סס"א ואילך. וש"נ ועיי"ש שהוכיח גם מכתבהר"ז"ל ע"ג ס"ת, ולפלא על הבא"ח וכה"ח שלא הרגישו בזה. אולם, אין הכרח דל"ש הקפה ללא ס"ת. ולאידך, ילה"ע משעה"כ (ד, ת) כניסיה לביה"כ"ג להקיף התיבה ז"פ, ומיירי ללא ס"ת. והבוחר יבחר.

(127) ג'ת' בדרשה לש"ש תשע"ט.

(128) ושקו"ט בפ"י דברי אדה"ז (סתרנ"ג ס"ג) בזה, אם הכוונה שלא ליטול ביד א', או שלא לעשות להיפך, לולב בשמאל. ואכ"מ. בגוף ההנהגה באם מקום ליטולם בב"א ביד ימינו בעת ההושענות – ראה יפה ללב ח"ב קו"א סתרנ"א ס"ה (קטו, ד). חיים וברכה אות קפו. והנ"ל הבינו כן גם בד' המג"א (ואדה"ז) שאין ליטולם ביד א' בשעת ההושענות – אף שלדני יש תשובה מדויק ל' אדה"ז (שם ס"א) בכ"ד. וכ"כ לעורר ע"ז בבא"ח האזינו ח"א ס"ד. מעורר ישנים אות קכב. וראה גם יפה ללב ח"ב סתר"ס ס"ג. ועיי"ש בישוב אלו שאין מקפידים ע"ז כיון שצריך להחזיק הסידור יעני"ש (וכן נמסר שנהגו החיד"א – לקט הקציר סל"ג סכ"ד). ועיי"כ בבכור"י יעקב סתרנ"א סק"א. ובמנהגי ורומיזא שהשמש אוהז הסידור עבור החזן. וברוקח סרכ"א (ועוד) כתב להדיא בשם הירושלמי שבשעת הושענות כל ישראל נוטלים לולבין/בידיהם ימנית ואתרוגיהן בשמאלית. ומ' שכ"ה הסדר בדוקא. וע"ד הקבלה שהאתרוג צ"ל בשמאל דוקא – י"ל שכה"ג גם בהושענות. וראה משעה"כ להארז"ל דרושי סוכות, שמשמעות רהיטת לשונו בהשקפה ראשונה משמע ג"כ כן. וזה"ק: בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הגולה וא"צ לנענעו. גם צריך לחזור וליטול. ואף שיש מקום לומר כ"ל שבהושענות שאני ב' ידיו סמוכות זו לזו ומתבדקין יחד הלולב והאתרוג וגם בעת הנענוע תכוין בעת הובאת וכו'. וכן מעשה רב, כמעט בכל השנים כולם, לולב בימין ואתרוג (גדול ביותר) בשמאל, וללא סידור, ואמירת ההושענות בע"פ. ולהעיר שיש מקום לומר שההידור בזה עדיף על ההידור ליטול לולב דייקא בימין, שהרי בהיפוך הידים קייל"ן שיצא י"ד (בנוגע לניטלת לולב) ולא הביא אדה"ז דעה חולקת (רק ש"טוב לחזור וליטול), אבל בנטילה בב"א הביא ב' דעות ולא הכריע, ואם עשה כן, צריך לחזור וליטול. ואף שיש מקום לומר כ"ל שבהושענות שאני (שרק בדבר של תורה יש להחמיר בכגון דא, כדיוק הל' בס"א), מ"מ, אין סברא לומר שדוקא הענין דלולב בימין גובר על הענין דב' ידים (שהיו א"ז שייך להגדר שרוב שבמנוה צ"ל בימין, וכמורש במג"א). לאידך, מקום לומר, שה"ש דלולב בימין מצד ריבוי המצוות וא"כ ה"ה והוא הטעם בעת ההושענות מש"א השלילה דבב"א הוא דין בנטילה דייקא. ועוד יל"ע בזה. וגם צ"ב בנוגע להצמדה כנגד החזה – באם עדיף מההידור דב' ידים או דלולב בימין. ואכ"מ כעת.

מוסף לשלש רגלים. במשך כל יום דחג הסוכות אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לאותו יום. דין הטועה בתפלת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ברכת כהנים. כשואמרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשואמרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשואמרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו. שש זכירות.

סעודת יום־טוב

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא). סדר הקידוש: אתקיננו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בפה"ג. לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר אפילו שלא על הכוס. אלא שצריך לברך תוך הסוכה כדי לפטור גם את הסוכה.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית¹²⁹] יין¹³⁰ (כל יום – גם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש¹³¹. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים [וכיו"ב].

כ"ק אדמור"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.

ברכת המזון כדאתמול.

מותר להחזיר לולב למים ביום־טוב, ואף להוסיף עליו מים, אבל לא להחליף את המים.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים (וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) פעם אחת, ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא. ובאים העם ולוקחין ממנה ונוטלים אותה¹³².

בבית המקדש מקריבים היום 13 פרים, 2 אילים, 14 כבשים וכולם עולות. ושעיר לחטאת. בכל יום מימי החג הקריבו כנ"ל, אלא שהפרים פוחתים מדי יום. ביום השני – 12 פרים. בשלישי – 11 פרים וכו'. [וזוהו, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחויב הקרבנות פעם אחת במשך החג – כתשלומין ליום הראשון)].

כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח.

בחנוכת בית השלישי יקריב הנשיא קרבנות (7 פרים 7 אילים לעולה ושעיר לחטאת) כמפורט ביחזקאל.

129) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו.

130) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

131) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קח, ב. [ולכאן] לא שנא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובא אף מהמעשר]. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ש תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

132) כ"כ הרמב"ם לולב פ"ז הכ"ב. ובכמה כתי"ל ג' לה. וראה רבינו מנוח שם. ושקו"ט מה בכ"מ. וגם בזמן הזקיפה, הנטילה, וההקפה. ואכ"מ. וראה הנלקט בס' מנחת יוסף ברנשטיין פרק מצות ערבה.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות¹³³, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים¹³⁴, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים)¹³⁵.

קצת דיני אכילת קדשים¹³⁶

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל¹³⁷. י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך יהיה, בודאי צריך לזוהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה. באם נמצא בבית כלי שה' באהל המת, אפי' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה. ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים. אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה. אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים. מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו. עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה). אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים]. קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה. אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל¹³⁸. קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. צריך להשתדל שלא ישאר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלא דנות, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגיה שלא יותר. לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן¹³⁹]. שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו תשרי, עד סוף יום ט"ז תשרי. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו). הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. כלים שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים

133 חל"ג ע' 62 ואילך.

134 וזיועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח - הובא שם - המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [ולכאף' נ"ל לה"ר דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ולע"ע ל"מ שיעירו מזה. ש"מ בס' קול בן לוי סי' ג' ד"ה ואת זה (בדפ"ח - קיג, א ואילך) שעמד בזה. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תח"י כעת. ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצל זביחה בשעת שמחה. ואכ"מ כעת].

135 עיי"ש באורך.

136 פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים - כמה וכמה דעות, ולפעמים - שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתיר ספיקות, ולכשיבוא - משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים - (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

137 לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה - ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"ז עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) א"ס פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א א"ס פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

138 ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרישה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקר"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בנחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

139 במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליך", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.

צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו.

לכתחילה יברך מי שיוצא כעת ידי חובתו. ומי שאינו יודע לברך, יכול אחר לברך עבורו גם אם כבר יצא ידי חובתו. אין לאנשים שכבר יצאו ידי חובתם לברך עבור נשים¹⁴⁰.
אין לברך על מצות לולב באם לבוש בכפפות¹⁴¹.

כל היום כשר לנטילת לולב מנץ החמה ועד צאת הכוכבים. אחר שקיעת החמה, נוטל ללא ברכה¹⁴².

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:32 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].
במנחה: תפלה לשלש רגלים.

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג (ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי¹⁴³). מותר להתחיל לבשל ולהכין דברים לצורך יום שני של חג רק משעה 7:04 ואילך. שכח ובישיל¹⁴⁴ לצורך יום טוב שני¹⁴⁵, או אפילו הזיד, התבשיל מותר באכילה מיד¹⁴⁶.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפאי ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג¹⁴⁷. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (6:23).

דיני הוצאה ביום טוב¹⁴⁸: מותר להוציא ביום טוב אפילו שלא לצורך אוכל נפש, אבל רק אם יש בה צורך יום טוב קצת. אבל שלא לצורך כלל, או לצורך חול, או אפילו לצורך יום טוב שני, אסור להוציא. וכן אסור להוציא לצורך גוי.

140) וגם לא לומר עמה כל הברכה מלה במלה, כיון שאינה חייבת בברכה.

141) ראה הנס' בשו"ת אתרא דרב סי' לתשטו.

142) וראה בארוכה אצלנו בלוח לפורים בנוגע לקריאת מגילה של יום הפורים בין השמעות.

143) ראה שו"ע אדה"ז שש"ט סי"ח. שש"א סי"ו. סת"ה סי"ד. סתנ"ט סי"ב. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהר"ש סתמ"ד סי"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סע"ו (אפשר דשרי וצל"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת סתמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. (ומדויק גם בל' הרמב"ם מילה פ"ב ה"ט: כדי לעשות מצוה בזמנה. ועפ"ז יל"פ כן בשיטה להר"ן שבת קל, ב בדעת הרמב"ם שלא התייר שבות דשבות בכל מצוה ורק בשופר ולולב, וכוונתו רק במצוה עוברת. אמנם יל"פ לאידך גיסא, שגם אם המצוה לא תתבטל לגמרי כבמילה, הותר בשביל מילה בזמנה). ובאמת וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצו. וכ"מ בטו"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סרנ"ב סק"ב. ע"ו סק"ו). בכור"י שם. ערוה"ש שם סי"ג. וכ"פ בחי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם ס"ג ופמ"ג שם) וסק"ב בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב). ושם היתיר משום שבות בבית"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתקק"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"א סק"ה בכוננת מג"א שם. תה"ל"ד שש"ה סק"ט בסופו בכוננת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועו"ל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמש"כ (י, ד)). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התייר במידי דפלוגתא). שם שש"ג סק"ו. שם שש"ג סק"י ויא. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראב"ה הל' עירובין שש"א (בראב"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר שששו"ע אדה"ז סש"ז ס"ג השמיט מלת "בשבת". ושקו"ט בזה. ואכ"מ.

144) וכן שאר מלאכות לצורך אוכל נפש.

145) או לצורך חול.

146) וראה שו"ת בצה"ח ח"ו סי"ה (עיי"ש בשלילת מש"כ במנחת פתים אה"ע בסופו הוספת לחאו"ח סי' תקג בפ"ד אדה"ז סוסי' תקג).

147) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב. וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

148) מותר להוציא האשפה מביתו ביום טוב לרשות הרבים, אם הריח מפריע וקשה עליו לשהות בביתו, או צריך למקומו להכניס עוד זבל, ובתנאי שאינו יכול להניחו בחצר. אבל אסור להוציא האשפה מהרחוב (או מחצירו) לסוף המדרכה בכדי שיאספווה עובדי העיר. וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כא'תקסט.

מותר להחזיר הלולב מבית הכנסת לביתו, אפילו יש לו מקום משומר בבית הכנסת, בכדי שיטלו אשתו ובניו בביתו, אלא אם כן יש לו לולב אחר בבית. וכמובן, מותר להוציא הלולב במשך היום לרשות הרבים עבור מבצע ד' מינים. וגם בבין השמשות, כיון שראוי למצוה (ללא ברכה). מותר לטלטל הלולב ומינוי בלילה.

ליל שלישי, ליל ב' דחג הסוכות – "יום הקהל"

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר כנ"ל) אחרי השעה 7:04 מאש הדלוקה לפני החג. אם שכחו להשאיר אש דלוקה לפני החג, מותר לבקש מנכרי להדליק אש ביום טוב. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש).

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתקועו בנקב הפמוט, משום אסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנגדקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול¹⁴⁹. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שיידך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

ערבית כדאמול.

סדר הקידוש כדאמול. אלא שבקידוש ליל שני – שהחיינו ואחר כך לישב בסוכה.

גם הלילה חובה לאכול כזית פת בסוכה, אבל אין חובה **מן הדין** לאכול בסוכה בשעת הגשם. ומי שרוצה להחמיר על עצמו אינו צריך לקדש בסוכה אלא יקדש ויאכל כל סעודתו בתוך הבית ואחר האכילה יכנוס לסוכה ויאכל שם כזית ולא יברך לישב בסוכה. וכבר הובא לעיל ע"ד המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה לישב בסוכה וכן לברך גם בעת הגשמים.

בראש האושפיזין: יצחק אבינו והמגיד ממעזריטש.

ברכת המזון – כדאמול.

עיקר הענין דשמחת בית השואבה מתחיל הלילה.

בספר השיחות תש"ג¹⁵⁰ מובא פתגם אדמו"ר האמצעי, "בעת ער האט פארבריינגט שמחת בית

149) בזמנינו שאינם עומדים לתשימיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליהרר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

השואבה אין גרויסן זאל. "אז דער אויבערשטער איז מזכה א נשמה פון א אידן, אז איינמאל אין זיבעציג יאר זאל ער זיין שמח בעת א שמחת בית השואבה, איז דאס כדאי" און האט אויסגעפירט "אז אמאל קען עס קומען בא א פשוט'ע ביסל משקה אן הכנה". איך האב אמאל געהערט א ביאור אויף דעם פון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. זיבעציג יאר מיינט די ימי שנותינו בהם וגו' וואס דאס איז דער ענין הברורים. א נשמה ווארט דאך כמה אלפים שנה ביז זי גייט אראפ אין א גוף און נאכדעם איז דא דער זמן ווען זי גייט צוריק ארויס פון גוף. איז אויב זי האט אויפצואווייזען, אז זי איז געווען שמח בשמחת בית השואבה איז דאס גענוג."

בסה"ש תש"א¹⁵¹: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איז שמחת בית השואבה תרמ"ח געזעסן עם הרה"ח ר' הענדל ור' אבא אין סוכה – בבית כבוד אמו הרבנית נ"ע – פארבראכט אין איינעם פון די אווענטן, און האט גערעדט איבער דעם מעמד ומצב פון זקני החסידים הראשונים און זייערע הנהגות אין די ימי שמחה פון שמחת בית השואבה. אין יעדער דור האט מען אלץ מבאר און מסביר געווען דעם ענין פון שמחת בית השואבה, על יסוד המאמר דיונה בן אמיתי קיבל נבואתו בשמחת בית השואבה. מי האט געשעפט רוח הקודש מיט עמער, מיט טעפ, מיט פלעשער, מיט בוטלען, מיט גלעזער מיט קעלישקעס, יעדער לפי ערכו. עס איז געווען דריי עקרים: א) יעדער האט געשעפט מים חיים. ב) האט געלייגט די גרעסטע כחות מאכט די כלי ריין. ג) און מי האט מייקר געווען יעדער טראפן מים חיים און ב'טעם'ט זיך מיט דעם, וואס דער ב'טעם'ן מאכט א תשוקה אויף נאך און עס איז פועל אז די ארומיגע הויבן אויך אן וועלן און מאכן מיט די ליפן.

בשיחת ליל ב' דחגה"ס תשמ"א נזכר שמכיון ששנה זו היא שנת הקהל צריכים להביא גם את הטף, כולל קטני קטנים, לשמחת בית השואבה.

מצות הקהל: מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרית באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת. ואימתי היו קורין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית, והמלך הוא שיקרא באזניהם, ובעזרת הנשים היו קורין, וקורא כשהוא יושב, ואם קרא מעומד הרי זה משובח.

מהיכן הוא קורא? מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לזהיה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק. כיצד הוא קורא? תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם, ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים, והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצין סביביו, וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן וסגן לכהן גדול וכהן גדול למלך כדי להדרו ברוב בני אדם, והמלך מקבלו כשהוא עומד, ואם רצה ישב, ופותח ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת, וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר וגולל ומברך לאחריה כדרך שמברכין בבתי כנסיות, ומוסיף שבע ברכות, רצה כו', מודים כו' אתה בחרתנו כו', על המקדש שיעמוד ("על התמדת השכינה במקדש ושיעמוד ה' הדרו"¹⁵²), על ישראל, על הכהנים, כפי כוחו וחותרם הושע ה' את עמך גו'. חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים גדולים שיודעיים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

עוד פרטים בדיני הקהל על סדר לשון הרמב"ם – ראה בנספח "שער הקהל – הערות ציונים ועיונים בדיני הקהל".

בהשקו"ט בזמן הקהל במוצאי יום טוב ראשון, בלילה, או ביום השני, ראה בהערה¹⁵³. ובפשטות,

151) ע' 36.

152) כ"ה בפי"ה מ"מ יומא פ"ז מ"א.

153) ביום – ראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' רמו. ובהערות כ"ק אד"ש למכתב הנ"ל (נדפסו בפ"ע ברשימות חו' קסח) מביא מל' הפסוק בנחמתי, ג: מן האור עד מחצית היום". ושלאידך, בתוס' (סוטה מא, א): לא ביום ב' ולא ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון. וכן מביא משירי קרבן לירושלמי סוטה ספ"ז שזמן הקהל בלילה (אחרי הבדלה של מוצאי יו"ט. והובא גם במנחת קנאות סוטה שם. אבל שאר מפרשי

להדעות – וכן עיקר – שהוא בלילה, מצות הקהל שהיא מן התורה¹⁵⁴ ונוהגת בכל אדם, קודמת לשמחת בית השואבה¹⁵⁵.

הלכתא למשיחא: להדעה שהטעם שעושים הקהל במוצאי יו"ט ראשון הוא מן התורה¹⁵⁶, גם בביהמ"ק השלישי יהי הקהל במוצאי יו"ט הראשון דוקא¹⁵⁷.

הלכתא למשיחא: מצות הקהל נוהגת בביהמ"ק ורק בזמן שישראל יושבין על אדמתם. ולכמה דעות – כש"ל יושביה עליה". והנה, בשנת היובל, אף שלדעת חכמים אינו נמנה במנין שנות השמיטה, נוהג "הקהל"¹⁵⁸. ולפ"ו, יל"ע בנוגע לזמן "הקהל" מה"ת, כשיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד ממש, לדעת הרמב"ם שבביאת משיח צדקנו יתחדש עוד פעם מנין שנות שמיטה מתשרי דשנה הבאה, כיון שכעת אינו "מקח שבע שנים במועד שנת השמיטה", מן התורה¹⁵⁹.

בשיחת ליל ב' דחגה"ס תשמ"ח: בעמדנו "במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות" – אזי

הירושלמי השיאו כוונת הירושלמי לד"א). וראה בלוקטי לוי"צ שם ס"ע רס ואילך, מש"כ במענה להערות. וראה שיחת שמחת ביה"ש תרצ"ב (רשימות חו' ז וקסה: במוצאי יו"ט של חג – שהוא גם זמן שביה"ש). שיחת שמחת ביה"ש, י"ט תשרי, תשי"ג. (שאינו ברור אם הוא ביום או בלילה). ע"ה תשמ"ב (בשעה שחוגגים שמחת ביה"ש). ליל ב' דחגה"ס תשמ"ח (לילה זה).

[ויש שהאריכו בדיוקים מלשונות "מוצאי יו"ט" או "ביום השני". אבל פשוט של "מוצאי יו"ט" מתפרש גם ביום, וכבכמה דוכתי, ול"ביום השני" מתפרש גם בליל שני. ולהעיר מלכ"ז ברמב"ם תמידין ומוספין פ"ה ה"א "ובאחד בשבת שומטין", ושינה מל' הגמ' מנחות צז, א "במוצ"ש". והכוונה גם ברמב"ם ברורה שעושה כן במוצ"ש, בלילה דוקא. וראה בכיו"ב אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ברצח. וש"נ. וראה מנ"ח מצוה תריב. ולהעיר גם מלשון קרית ספר חגיגה פ"ג ה"ג: לא ביום הראשון ולא ביום השני ולא ביום שלישי של חול המועד אלא במוצאי יום טוב הראשון. וראה תפא"י סוטה פ"ז מ"ח. ולהעיר מסהמ"צ להרמב"ם מ"ט ע"ז: ביום השני. ועד"ז בביה"מ סוטה שם. חינוך מצוה תריג. אבל במשנה תורה חגיגה פ"ג ה"ג כתב: במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד. ובסמ"ג מ"ע רל: ביום ראשון של חוה"מ. ובמאירי סוטה שם: מוצאי יום טוב הא' של חג, ר"ל יום שני של סוכות. ולהעיר ממאירי סוכה ג, א, לגבי שמחת ביה"ש שהיא בלילה, שנקט ג"כ הל' "במוצאי יו"ט הראשון של חג שהוא תחילת חוה"מ", ע"ד לשון הרמב"ם בהקלה]. ויש שהעירו מתיב"ע וילך לא, י: "אישוני שתא דשמיטתא". אלא ש"אישוני" אין הכוונה ללילה, והוא תרגום מלת "במועד". וראה רש"ש סוטה שם. מנחת קנאות תפארת ציון וישרש יעקב לשם. זכר למקדש פ"ג. שפתי חכמים מגילה ה, א לרש"י ד"ה וחגיגה.

ובערוה"ש הלכות חגיגה סי' ר ס"ר: תוקעין **בבוקר** בחצוצרות בכל ירושלים. (וצ"ע מנ"ל. ול' התוספתא סוטה שם "אותו היום" – מתפרש גם בלילה. ומש"כ בתורת הקנאות סוטה שם, שלפמש"כ בשירי קרבן מגילה פ"א ה"ד שהתקיעות בחצוצרות להקהל מ"ע מה"ת [וראה חת"ס סוטה מא, א] מקרא ד"ביום שמחתכם" ה"ז צ"ל ביום שנאמר "וביום שמחתכם" – אין הכרח לדמות תקיעות אלו הכשרות גם בהנהיג בע"מ, והיו של זהב ולא של כסף, לשאר תקיעות. וראה בספח בשער הקהל שהתקיעות רק לפרסום. ועוד, שאין לנו לדרוש פסוקים מעצמנו שצ"ל ביום דוקא. ובסידור רבינו שלמה ב"ר שמשון במוסף ר"ה (בברכת שופרות) שהוא ביום ולא בלילה – קאי בשאר תקיעות, וקושטא קאמר. ובתורת הקנאות שם ובשו"ת אג"מ ח"ח קדשים סס"ה סק"ח תמהו אמש"כ בשירי קרבן, דקרא דביום שמחתכם לא מייירי בתקיעות של הקהל.

ולמ"ד שהוא ביום – נסתפק בזכר למקדש אם כשר בלילה, את"ל דתליא במצות ראי', ושראי' צ"ל ביום. אלא שגו' בפלוגתא תליא. ואכ"מ].

(154) ותלי בהשקו"ט לקמן בפנים אם מצות הקהל תהי' מה"ת כשיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד ממש,

(155) משא"כ שמחת ביה"ש שהיא מדרבנן (מירש"י סוכה ג, ב ד"ה דברי) אלא שכ"ז תליא באשלי רבבי בגדי דיני קדימה. ואכ"מ. ועוד טעמים – ראה להורות נתן מועדים ח"ג ע' שנט. עומקא דפרשה גל' שנו. וראה בכ"ז באריכות גדולה בגליון האוצר תשרי תשפ"ג ע' רעג ואילך.

(156) דילפינן מהיתור ד"במועד גו' בחג הסוכות".

(157) שיחת ליל ב' דחגה"ס תשמ"ח.

[להטעם שהוא מצד גזירת חכמים (שאין תיקון הבימה דוחה שבת ויו"ט. אמנם, בט"ז או"ח סוסי' תרסח שגם לטעם זה הוא מחמת הוראת לשון הפסוק. וראה גם טו"א מגילה ה, א) – הנה, בחי' חת"ס סוטה מ, ב (ד"ה ועתה הדרינן) שלעת"ל לא יהי' דוחק בעזרה ויעמידו הבימה בערב יו"ט וממילא מצות הקהל תהי' ביו"ט ראשון. וראה שיחת שמחת בית השואבה תש"כ לגבי זמן בית ראשון, שהי' ביו"ט עצמו. וראה המובא לעיל בליל א' דחגה"ס משיחת ערב חגה"ס תשנ"ב בנוגע לחליל (שמחת בית השואבה) לעת"ל בליל יו"ט ראשון. ושם ע"ד השקו"ט בגזירת חכמים לעת"ל. ומורומי שדה מגילה ה, א בידעת רש"י שם, שאין קוראין ביו"ט מחמת העדר הפנאי דנפישו קרבנות. ובשער המצות גאליקו סי' קעו, ובאורות המצות מצוה תריב, משום ביטול כבוד ושמתת יו"ט. וצ"ע לפ"ז היאך יהי' לעת"ל].

(158) ראה טו"א ר"ה ט, א. מנ"ח מצוה תריב.

ולהעיר מלקו"ש ח"כ ע' 200 ואילך ע"פ פש"מ"ם אם העיקר שנה ראשונה של שמיטה או שנה שנייה. ולהעיר מרשימת שמחת ביה"ש תרצ"ב (רשימות חו' ז וקסה) ע"פ דא"ח.

וראה בהבא להלן גם בקובץ העי"ב סוכות תשע"ו בתחילתו. ימוה"מ בהלכה ח"ב סס"ח.

(159) אלא שבכמה שיחות קודש מובא בפשטות ע"ד קיום מצות הקהל מדאורייתא כשיבוא משיח צדקנו תיכף ומיד ממש. וראה צפע"ג החדשות ח"א מכתבים ואגרות מכתב ב (ע' תכה).

[ולהעיר מהשקו"ט בזמן בית שני, ששמיטה נוהגת רק מדרבנן, אם "הקהל" הוא מה"ת (ראה לקו"ש שם ע' 201)].

וראה אצלנו בלוח לר"ה דשנת השמיטה בשקו"ט עד"ז.

"הימים האלה נזכרים ונעשים", היינו, שעי" הזכרון כדבעי חוזר ונעשה ("נעשים") הענין דהקהל שהי' בבהמ"ק. ובנוגע לפועל: מתחילת השנה **מרעשים** אודות הענין ד"הקהל" [ואם ישנם כאלו שמסיבות שונות ומשונות לא עסקו עד עתה בענין זה – הרי לא שייך להקשות מהנהגה משונה, דאדרבה, הקושי הוא על ההנהגה המשוונה!... ובכל אופן, עדיין לא אבוד, ויכולים לתקן כו' עי"ז שמכאן ולהבא יתעסקו מתוך "שטורעם" בהענין ד"הקהל"]. אמנם, מובן וגם פשוט שה"שטורעם" ד"הקהל" מתחילת השנה **אינו בדומה** ל"שטורעם" ד"הקהל" **ביום הקהל ממש** – "מוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות" – שאז צריך להיות הענין ד"הקהל" ביתר שאת וביתר עוז, באין ערוך.

מחידושי כ"ק אד"ש בענין מצות הקהל¹⁶⁰: שזוהי מצוות המלך (ולא על בי"ד או על כל יחיד); מצוה כללית שתוכנה הוא "ליראה את הוי"ו", ולכן גם הקטנים ועד קטני קטנים, גם אם "לא יצאו מכלל נפלים" מחוייבים בדבר (שזהו ספק דאורייתא); המצווה היא לא רק בשעת מעשה אלא גם פעולה נמשכת על כל השבע שנים שלאחרי זה; גם בזמן הזה ולא רק ברוחניות כמו בקרבנות; גדר המצוה – חיזוק דת האמת, ואין זה רק תוצאה מהמצוה¹⁶¹; הטעם שאין עושים זכר להקהל כי הענין עצמו קיים; כל אחד הוא כמו "מלך", משפיע (ובפרט בזמנינו), ולכן צריך לפעול בפעולות דהקהל.

יום שלישי, ב' דחג הסוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

בבוקר: נטילת לולב כדאתמול, **ללא** שהחיינו. וכן בשאר ימי החג. לא יתנגו גם היום לקטן קודם שיצא בו, לחוש לסברא ששאל פסול ביום טוב שני. ויש מהאחרונים שכתב שלא ליתן לקטן גם אחרי שיצא בו, שמא יזדמן לו אחר שלא יצא. ונוגע בפרט להמשתמשים בלולב שלהם במבצע ד' מינים במשך היום. ואם נתנו לקטן, י"א שנוטלו בלא ברכה. ואם אפשר, יקח מחבירו לולב ומיניו כשרים במתנה על מנת להחזיר ויברך עליו, ואח"כ יטול את שלו ויאמר בו הלל עם הציבור. הושענות ליום ב'.

מוסף לשלש רגלים כדאתמול.

מנחה כדאתמול.

מוצאי יום טוב

מוצאי יום טוב בשעה 7:03.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבא. קדיש שלם. עלינו.

שכח ולא אמר "יעלה ויבא" [וכן בכל ימי חול המועד] ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה: המבדיל על הכוס צריך ליכנס לסוכה להבדיל שם שהרי בשאר ימות השנה נכנס לביתו להבדיל שם. נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה על יין מברכים לישב בסוכה.

בראש האושפיזין: יעקב אבינו ואדמו"ר הזקן.

השייכות דהאושפיזין ל"הקהל" נתבאר גם בשיחת ליל ג' דחגה"ס תשמ"ו, עיי"ש בארוכה.

בשיחת ליל ג' דחגה"ס תשמ"ח, שמכיון שבחוץ לארץ ישנו גם "יו"ט שני של גלויות", נמצא שהענין

ד"הקהל" בפועל, שייך רק במוצאי יו"ט שני¹⁶².

160) לשלימות הענין בתורת כ"ק אד"ש – ראה באריכות בספר "קהל גדול".

161) וכוונת המצוה "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו וגו'" היא חלק מעצם מעשה המצוה. [ולהעיר ממו"נ ח"ג סוף פמ"ו: מה שיגיע לאדם מן הקיבוץ ההוא מהתחדש התורה בהפעלות ההוא והתאהב בו"א וחברם קצתם אל קצתם וכש"כ מצות הקהל אשר טעמה מפורש למען ישמעו וגו'. אבל בלקר"ש ח"ד ע' 212 ואילך, ויש ע' 215 ובהע' 32, יתר על כן, שבמצות הקהל הטעם הוא חלק מגוף המצוה, מחמת שנכלל באותו הכתוב דהקהל את העם].

162) ולהעיר משיחת יום שמח"ת תשמ"ט שגם לעת"ל יש מקום לומר שימישכו לנהוג יו"ט שני. וראה שו"ת חת"ס אר"ח סי' קמה. ח' חת"ס ביצה ד, ב ד"ה אימת. דרשות חת"ס ח"ב רעג, ב. מכתב סופר ח"ב ס"ד ד"ה אמנם בשם אביו החת"ס. ויש שדונו מצד דין דבר

בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשמ"ח [ובקביעות שנה הנ"ל, מוצאי שבת חול המועד]: הטעם ש"הקהל" צריך להיות במוצאי יום טוב ובמוצאי שבת דוקא – מפני הענינים שאי-אפשר לעשותם ביום טוב ושבת, כולל – "תקיעת החצוצרות" (דוגמת "החליל"), "תוקיעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם". ונמצא, שגם בנוגע ל"הקהל" יש עילוי מיוחד בלילה זה, שאז יכולה להיות "תקיעת החצוצרות". על פי זה מובן החידוש הכפול בלילה זה – הן בנוגע ל"שמחת בית השואבה" ("החליל") והן בנוגע ל"הקהל" ("תקיעת החצוצרות") – בהוספה לגבי הלילות שלפני זה. ויש להוסיף ולקשר שני ענינים אלו – "שמחת בית השואבה" ו"הקהל" – שגם הענין ד"הקהל" צריך להיות מתוך שמחה, שהרי, החיוב ד"הקהל" הוא בחג הסוכות – "זמן שמחתנו", היינו, לא רק יום טוב סתם, "מועדים לשמחה", אלא יום טוב שכל ענינו הוא "זמן שמחתנו", ועד ש"שלוש שמחות כתיב בחג", ולאידך, גם השמחה צריך להיות באופן ד"הקהל", בפירסום הכי גדול. ובנוגע לפועל – שלאחרי כל ה"שטורעם" בעניני "שמחת בית השואבה" ו"הקהל" בלילות שלפני זה, צריך להיות עילוי והוספה ביתר שאת וביתר עוז בלילה זה, שבו מתחילה שמחת בית השואבה ב"כלי זמר" ("החליל"), ו"הקהל" בפירסום הכי גדול על ידי התקיעה בחצוצרות.

ויש להוסיף: איתא בתוספתא: "אותו היום (דהקהל) כהנים עומדים בגדרים ובפרצות (היינו מקומות של פרהסיא) וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין, כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דדומה שאין כהן הוא . . . בו ביום ראה רבי טרפון חיגר עומד ומתריע בחצוצרות, משם אמרו חיגר תוקע במקדש". וכמה פרטים בדבר: א) התקיעה בחצוצרות היא חובה על כל כהן וכהן בפרטיות – אף-על-פי שמלבדו ישנם עוד עשרות כוהנים ש"תוקעין ומריעין ותוקעין", כך, שגם בלעדי התקיעה שלו בודאי לא יחסר מאומה בפירסום הדבר. ב) התקיעה בחצוצרות היא לא רק על ידי הכהנים אלא בעובדים יחד, ולא רק על ידי הכהנים דמשמך שעובדים בשבעה זה, אלא, על ידי כל הכהנים הנמצאים בירושלים, גם אם המשמר שלהם הוא בזמן אחר. ויתירה מזה – אפילו כהן בעל מום שאינו ראוי לעבודה כלל (לא רק להקרבת קרבנות ממש, אלא גם לעבודות שהן הכנה להקרבה או עבודות הבאות לאחרי ובהמשך להקרבה), תוקע ומריע ותוקע, כאמור, שאפילו "חיגר עומד ומתריע בחצוצרות". ג) התקיעה בחצוצרות הוא ענין הנוגע לכללות ענין הכהונה, עד כדי כך, ש"כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרין דומה שאין כהן הוא", כלומר, לא תתכן מציאות כזו שכהן אינו תוקע בחצוצרה, ובמילא, העובדה "שאין בידו חצוצרות", מוכיחה "שאין כהן הוא"!

ומכאן למדים הוראה בנוגע לאופן ההתעסקות בענין ד"הקהל" בזמן הזה. ובהקדמה: אף-על-פי שהתקיעה בחצוצרות היתה על ידי כהנים דוקא¹⁶³ – הרי זה על דרך ובדוגמת כל עניני העבודה בבית-המקדש, שבזמן הזה נעשים (בעבודה הרוחנית) על ידי כל אחד ואחת מישראל. ומזה מובן גם בנוגע לכל המועדים, שכל פרטי הענינים שהיו בזמן שבית-המקדש הי' קיים ישנם גם (ברוחניות הענינים) בזמן הזה, ובחג הסוכות השתא – גם הענין ד"הקהל", כולל גם הפעולה ד"תוקעין בחצוצרות. . . כדי להקהיל את העם", שהחיוב בזמן הזה הוא (לא רק לכהנים בלבד, אלא) על כל אחד ואחד מישראל, שצריך להודיע ולהכריז ולפרסם ("האלטן אין איין שטורעמען") אודות הענין ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף".

ובפרטיות יותר – ככל פרטי הענינים האמורים לעיל: א) חובת הפירסום וההכרזה על דבר "הקהל" מוטלת על כל אחד ואחד בפרטיות, כלומר, גם בהיותו ביחד עם כל הציבור, אשר, כולם עומדים ומריעים בחצוצרות שבידיהם, אינו יכול להשאר לעמוד מן הצד, אלא גם הוא צריך ליטול בידו חצוצרה של זהב [שבודאי נותנים לו מלמעלה (ככל הפירושים שבדבר), והראי' – שתובעים ממנו להשתמש בזה בעבודתו] ולתקוע ולהריע ולתקוע – להכריז על דבר "הקהל". ב) חובת הפירסום וההכרזה על דבר "הקהל" אינה תלויה בשלימות עבודתו בתורה ומצות, שכן, גם כאשר עבודתו בתורה ומצות אינה בשלימות, עד כדי כך, שהוא בדוגמת "חיגר", היינו, שאינו במעמד ומצב ד"תמים תהי' עם ה' אלקיך", על ידי שלימות העבודה בקיום רמ"ח מצוות-עשה, כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה מצוות-לא-תעשה כנגד שס"ה גידים, דמכיון ש"חיסר מצוה א' או פגם בה הרי נעשה מחוסר אבר

שבמנין (ראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח סוסי' קפה. אבל ראה כס"מ ממרים פ"ב ה"ב. ואכ"מ). אלא שאי"ז נוגע להקהל כפשוטו שהוא בא"י ובעזרה. ויל"ע בעלו בני חר"ל לרגל, ודעתם לחזור (ולא באופן דאנשים נשים וטף, שבעוקר דירתו עם אשתו שאינו). וכש"כ אם הוא באופן שהעבים באים וטוענין אותם ומביאין אותם לירושלים ושוב לבתיהם בו ביום (כבפס"ר פ' שו"ח. ח. ל"ש ישע"י רמז תקג. ועוד). וראה לקו"ש חכ"א ע' 383.

חס ושלום" – אף-על-פי כן, גם הוא יכול וחייב לפרסם ולהכריז על דבר הקהל, כאמור, שאפילו "חיגר עומד ומתריע בחצוצרות" (ג) הפירסום וההכרזה על דבר "הקהל" הוא ענין הנוגע לכללות עבודתו, עד כדי כך, ש"כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרין דומה שאין כהן הוא", כי תכלית בריאתו היא "לשמש את קונו", "לא בראו אלא לכבודו" – על-ידי-זה שמקיים "דבר ה' זו הלכה", כולל גם "תקנות ומנהגות" שנתפשטו בישראל, שיש להם תוקף דמצות עשה ומצות לא תעשה, ובנידון דידן, הפעולה בעניני "הקהל",

[שהרי אין צורך בהתפשטות גדולה יותר מזו שבמשך ג' ימים (דהוי חזקה) מקהילים בבית הכנסת ובית המדרש, "מקדש מעט", אנשים נשים וטף, ומעוררים "ליראה את ה' אלקיכם", כפי שכבר נפעל אצל כמה וכמה, רובם ככולם, ויתירה מזה – "כל ישראל בחזקת כשרות", והתקוה חזקה שיפעל על כל משך הזמן שלאחרי זה, "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה", ובמילא, אם אינו עוסק במילוי חובתו בפירסום והכרזה על דבר "הקהל" – "אומרים דומה שאין כהן הוא"! [ואם אינו מרגיש, או שנדמה לו (מצד ה"מלך זקן וכסיל" שבחלל השמאלי שבלב) שלא נפעל אצלו "ליראה את ה'" – אין זה המצב לאמיתתו, אלא, שמרמה את עצמו, ובכגון-דא יודע פתגם אדמו"ר מהר"ש: א קונן א נאר אפצונארן!]

ובאותיות פשוטות – בנוגע למעשה בפועל ממש: לאחרי כל ה"שטורעם" בהענין ד"הקהל" בג' לילות הראשונים, עד לההוראה דשיעור חומש דאתמול, "לעיני כל ישראל", שכאשר מסתכלים עליו, רואים בגלוי שכל מציאותו היא "הקהל", "יהודי של הקהל" ("א הקהל איד") – הנה, בבוא מוצאי שבת, צריך להיות "שטורעם" חדש לגמרי בענין ד"הקהל", על ידי התקיעה בחצוצרות, היינו, לא רק לאחוז החצוצרה בידו, ולא רק לתקוע תקיעה אחת, אלא "לתקוע ולהריע ולתקוע", להודיע ולהכריז ולפרסם שעתה הוא הזמן שצריך להיות "הקהל את העם האנשים והנסים והטף".

לכאורה, יכול משהו לבוא ולטעון: מה רוצים ממנו?! הוא עומד מן הצד ואינו מבין מה קורה, אצלו לא מתקבל הדבר. ועל-אחת-כמה-זכמה שאינו מבין לשם מה צריכים אותו, הרי, מלבדו ישנם כבר ריבוי אנשים שאוחזים בידיהם חצוצרות ותוקעין ומריעין ותוקעין, ומה יתוסף עוד על ידו?! ונוסף לזה, הרי הוא גם "זקן ואינו לפי כבודו": אין זה לפי כבודו, שלפתע, באמצע הלילה, יעמוד לתקוע בחצוצרה... ולא עוד, אלא, שיכריז בתקיעה זו שבאמצע הלילה אודות דבר הידוע ומפורסם לכל, לאחרי שהרעישו כבר במשך ג' ימים רצופים. ויתירה מזה: הוא כבר "הוריד את עצמו" להשתתף ב"שטורעם" ד"הקהל" במשך ג' הימים שלפני זה, אבל, עכשיו הוא כבר עייף, ורוצה לנוח מעט, ובפרט שצריך לחשוב גם על דבר "מלוא מלכה", נוסף לכך שצריך לעסוק בלימוד השיעורים בתורה, וכיוצא בזה.

על כך אומרים לו: זה עתה התפללת ערבית, כנגד הקטר חלבים ואברים שלא הספיקו להקריב ביום, כלומר, עסקת בעצמך בעבודה של כהנים, וא"כ, היתכן שעכשיו תתהלך במנוחה ובשלחה, ותדבר אודות כל ענינים טובים שבעולם, ותהי' מוכן, אפילו, שאם ישאלו אותך, "תעשה טובה" ותשיב גם בנוגע ל"הקהל" – היתכן, היכן היא החצוצרה של זהב?!... ולא יועיל התירוץ שיש לו את הספרים שמדברים אודות "חצוצרות של זהב", ויתירה מזה, יש לו חצוצרה של זהב בכיס המעיל ("אין בויים"), כנגד לבו... – לא יועילו כל ה"חכמות" ו"הסברות" כו', מכיון שזוהי הלכה פשוטה וברורה שצריכים ליטול "חצוצרות של זהב בידיהם", והעיקר ש"תוקעין", ולא די בתקיעה בלבד, אלא "תוקעין ומריעין ותוקעין". וכאמור, שאינו יכול לצאת ידי חובתו בתקיעה של אחרים, אביו ורבו, או בנו ונכדו כו', כי, "כל כהן שאין בידו [בידו] – לא רק בנוגע לבעלות, חצוצרה שלו, אלא בנוגע לפעולת התקיעה, שהוא בעצמו תוקע ומריע ותוקע] חצוצרות אומרין דומה שאין כהן הוא!" וענין זה יכולים לבחון בפשטות – כי: בנוגע לימים שלפני זה יכול לטעון שעוסק הוא בענין ד"הקהל", ומדבר כו', בקרירות על כל פנים, או אפילו בחוס והתלהבות כו', אבל, בנוגע למוצאי שבת – הבחינה היא – אם מחזיק בידו חצוצרות של זהב ותוקע ומריע ותוקע, ואם לאו, חס ושלום, "אומרין דומה שאין כהן הוא"!

חול המועד

לטבול פרוסת המוציא בדבש: בחול המועד – מהיכי תיתא¹⁶⁴.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שמחת יום טוב: האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין¹⁶⁵ **בכל יום**¹⁶⁶. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט¹⁶⁷.

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב¹⁶⁸. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתיה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכוונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור גם לומר לנכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהיו אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בזה¹⁶⁹. ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד.

בספר פלא יועץ¹⁷⁰: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. . והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגעים בתורה"¹⁷¹.

סוכה ניידת

הרוצה לבנות סוכה ברכב, באמצעות דלתות הרכב (דהיינו שפותחים שתי דלתות, הקדמית והאחורית, והצד השני של הרכב מהווה דופן שלישי, או באמצעות שני מכוניות פתוחות אחד ליד השני, ובכל מכונית פתוחה דלת אחת), עליו לוודא פרטים אלו:

א. שחלל הסוכה הוא לפחות שבעה טפחים באורך ושבעה טפחים ברוחב.

ב. שגובה הדלתות עשרה טפחים מהקרקע.

ג. שאין ריוח שלושה טפחים או יותר מתחתית הדלת לקרקע. (וכדאי לחנות ליד המדרכה ולפתוח את הדלתות על המדרכה).

ד. שהדלתות פתוחות בצורה חזקה כך שלא ייסגרו לבד ברוח מצויה.

165) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

166) ראה בארוכה האוצר גל' די. ואכ"מ כעת.

167) ראה אר"ח הל' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סי' תקכ"ט ס"רו. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר תש"נ.

168) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סק"ד. נימוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחווה"ס תש"מ בהוספות לשיחות קודש.

169) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

170) ערך חול המועד.

171) ירושלמי.

ה. לכתחילה אין להניח את הסכך ישר על הרכב משום "מעמיד בדבר המקבל טומאה". ויש להשים על הרכב קורות עץ לייסטים (וכדומה) ולהניח את הסכך עליהן.

ו. שהסכך קשור – לכתחילה בדבר שאינו מקבל טומאה – בצורה שלא יעוף ברוח מצויה.

ז. שאין ארבע אמות סכך פסול – גג הרכב – בין הקיר לסכך (מן הצד). ולא סכך פסול של ארבע טפחים באמצע הסוכה. אם הסוכה קטנה שיש בה רק שבעה על שבעה טפחים פסול בין באמצע בין מן הצד בשלש טפחים.

ח. שהאוכל מונח על שולחן בתוך הסוכה (שמחוץ לרכב), או בידיו, ולא על המושב בתוך הרכב.

ט. שהסוכה נמצאת במקום שלא מפריע להילוך הרבים.

י. שהסוכה ראויה גם לשינה, דהיינו שאינו מפחד לישן שם בנחת בלילה ממורא הגנבים והליסטים.

יא. עליו להתנות שיוכל להשתמש ברכב לצרכים אחרים גם אחרי שסותר את הסוכה (כדלקמן).

[אפשר גם לבנות סוכה ברכב עם גג נפתח, וכמובן יש לזהר בכל הפרטים האמורים].

מותר לעשות סוכה בחול המועד, ואפילו בפרהסיא. אבל רק במעשה הדיוט ולא במעשה אומן. ויש למעט בתפירה ובנין ככל האפשר¹⁷².

נחלקו הפוסקים בנוגע לסתירת סוכה בחול המועד¹⁷³. ובכל אופן, גם להמתירים (ודבריהם נראה עיקר), אסור להסתפק ולהינות מדפנות הסוכה¹⁷⁴. ועפ"ז בסוכה נידת שדפנות המשאית משמשים כדפנות הסוכה, אין לפרק את הסוכה באם לאחרי הפירוק ישמשו הדפנות לצרכים אחרים. והעצה היעוצה – אף שתנאי בד"כ אינו מועיל – להתנות מראש שאינה נאסרת בהנאה¹⁷⁵.

שמירת הד' מינים

המניחים הלולב במים, בחולו של מועד מצוה להחליף המים, משום הידור מצוה.

במשך ימי חול המועד מחליפין ההדסים והערבות, כולם או חלק מהם, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה.

נחלק עלה העליון האמצעי של הלולב, אפילו נחלק בכל אורכו, כשר בשאר הימים (חוץ מיום טוב ראשון, ומספק – גם ביום טוב שני).

נשרו רוב עלי הערבה – בשיעור ג' טפחים – פסולה וצריך להזהר מאד בדבר זה שלפעמים נושרים

172 ואם אי אפשר לבנות רק במעשה אומן, מותר גם בזה, ואף בפרהסיא. ובתנאי שבניית הסוכה היא עבור דברים שמחוייב לעשותם בסוכה, ואין לו סוכה אחרת משלו, שבאופן זה צריך לבנות רק במעשה הדיוט.

173 מדין הוקצה למצותו (ובתוד"ה אבוהון – שבת כב, א שבמספתק מעצי סוכה איכא משום ביטול מצוה. וראה מנחת פתים סתרל"ח ס"ב (נדפס בהשמטות שבסוף חלק אה"ע, ובמהדו"ח – הוא במקומו) לאסור להוציא נוי סוכה אפי' בחוה"מ משום ביטול מצוה, ופי' כן ברמ"א שם. וכש"כ בכנון דא. אבל עיי"ש שבשו"ע אדה"ז שם ס"ו ל"מ הכי), ביזוי מצוה, או שצ"ל עשוי לשבעה – ראה עיקרי הד"ט או"ח ס"ב סקס"ח. שו"ת שו"מ מהדו"ג ס"ג סק"כ. פי' הגר"י פערלא לסה"צ לרס"ג עשין ו. שלחן הטהור סט"ו ס"א. שו"ת צ"ח ח"ג ס"ח. להורות נתן ח"ז סמ"ד מט. אבל לכאור' יל"פ בדעת רש"י סוכה מה, א ד"ה לא יתיר (שדנו בדעתו בכמה מה"ל) שאי"ז רק עצה טובה קמ"ל, אלא בגדר כל ז"י עושה סוכתו קבע. ולפ"ז ביש לו סוכה אחרת לית לן בה. ובכל אופן, בגדו"ז שנבנית ע"מ לסתור בחוה"מ, וכש"כ כשנבנתה בחוה"מ גופא, עדיף טפי.

אבל פשוט שאין סרך איסור משום מלאכה במועד (ראה שו"ע או"ח תקמ ס"א ובמג"א סק"ג), שאי"ב טורח (ראה שם ס"ב) ומלאכת הדיוט היא, וכמפורש במא"ר הובא במשנ"ב רס"י תרל"ב בה"ל, אא"כ נאמר שאינו בכלל צורך המועד (ראה שש"כ פס"ז הע' קעז. ועיי"ש שנשאר בצע"ק. ותמיהני שלא הביאו המפורש בפרש"י שבת מה, א ד"ה עד מוצאי וד' ושוין, דליכא איסור סתירה), או בטורח טירחא מרובה. ולמעשה, בכל הפוסקים סתמו בנוגע סתירת סוכה בחוה"מ, ולא נחתו כלל לדיני מלאכה. ודוחק לומר דכולהו מיידי שצריך לעצים או צריך למקומו וכדומה. ובמקום חשש הפסד, בלא"ה אולי יש להתיר, ע"פ שו"ע ס"י תקלח ס"א ואילך. ועוד יש לצרף שה"ז סתירת אהל עראי (לרוה"פ, ואכ"מ), ובד"כ גם שלא ע"מ לבנות.

אבל כשסותרו במועד בכדי למעט לרחתו לאחר המועד צע"ג להתיר – ראה גם תשובת בעל עמק התשובה (והשקו"ט מזה) בס' על הפרק (מכון אור ישראל) ח"ג ע' תתסה ואילך.

174 אבל אין בכלל זה כשמפרקה משום הפסד ממוני, שאי"ז בגדר הנאה, שלא אסרו אלא בהנאה מגוף הסוכה. וראה באהלה של תורה ח"ב ספ"ט. על הפרק שם.

175 ובשו"ע אדה"ז סתרל"ח ס"ד שבעשה סוכה בחוה"מ מהני תנאי. וראה שו"ת מנחת שלמה תנינא סנ"ד. צ"ח ח"ג ס"א. מן המים (אייכנשטיין) ביצה סל"ד.

העלים על ידי תחיבתן לתוך הלולב וגם על ידי נענוע. לכתחילה אין ליקח ערבה שנעקרו מקצת עליה אם אפשר לו בקל למצוא אחרת שלימה שלא נשרו עליה כלום. אף על פי שכמשו רוב עלי הערבה או שהושחרו, כל שלא הגיעו לשיעור יבישות שהלבינו פניהם כשרה.

יום רביעי, י"ז תשרי, א' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם, הושענות ליום ג' "אום אני חומה". קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מוסף לשלש רגלים (בכל יום – פסוקים מיוחדים לאותו יום. טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח). "ומנחתם ונסכיהם" אחרי פסוקי כל יום ויום [וכן בכל ימי חול המועד].

שש זכירות.

תשלומין לברכת שהחיינו למי ששכח – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בשיחת ליל ה' דחג הסוכות תשמ"ח: ולכן, מרבים ולהרעיש אודות הענין דהקהל במשך כל מניין חג הסוכות, ומבקשים ומציעים – **הצעה נפשית** – שכל בני"י יתאחדו "כאיש אחד בלב אחד" בהענין ד"הקהל". ויתירה מזה: כאשר פוגשים יהודי, **מקדימים לברכו בענין ד"הקהל" עוד לפני שמזכירים הענין ד"מועד"**, אע"פ שלשון הכתוב הוא "במועד גו' בחג הסוכות גו' הקהל את העם", תחלה "מועד" ואח"כ "הקהל" – כדי להדגיש ש"הקהל" הו"ע עיקרי בכללות המועד (לא רק ביום המיוחד שבו קיימו מצות הקהל בפועל), עד כדי כך ששלימות ה"מועד" תלוי ב"הקהל", היינו שעי" הפעולה ד"הקהל" באים גם לשלימות ה"מועד".

ותוכן הברכה שמברכים איש את רעהו בקשר לענין דהקהל – שתהי' הצלחה רבה בפעולות ד"הקהל", הן בנוגע לעצמו, להקהיל את כל פרטי עניניו, שהם בדוגמת "האנשים והנשים והטף", כולל גם "גרך אשר בשעריך", דקאי על הפעולה בחלקו בעולם ("שעריך"), והן בנוגע לפעולה עם הזולת, כל אלו שיש לו השפעה עליהם, להיותו המנהיג שלהם, בדוגמת ה"מלך" (כאו"א לפי ענינו), ובאופן שפעולה זו תשפיע על כל הימים שלאח"ז, כנ"ל.

ומובן שהתכלית והמטרה דאריכות וריבוי הדיבור בכל הנ"ל היא – המעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר", שכן, המעשה הוא "אבן הבוחן" שמאמת שהענין חדר בפנימיותו כו'. ומכיון שכן, הרי, לפי ערך אריכות וריבוי הדיבור צ"ל גם ריבוי המעשה – כלשון המשנה "רוב המעשה" (כפי שמבאר הרמב"ם בפירושו המשניות, ובתוספת ביאור – ע"י רבינו הזקן באגה"ק). כלומר, שלאחרי כל מה שעסקו בעניני הקהל עד עתה, צריכים להוסיף בזה עוד יותר, ובאופן של ריבוי כו'.

יום חמישי, ח"י תשרי, ב' דחול המועד

בראש האושפיזין: משה רבינו ואדמו"ר האמצעי.

השייכות דמשה רבינו, שהוא מלך ("ויהי בישורון מלך"), ודאדמו"ר האמצעי שהתברך שכאשר שני אברכים נפגשים ("הקהל") ידברו אודות יחודא עילאה ("ליראה את ה"א כל הימים") ל"הקהל" ע"י המלך – נת' בשיחת ליל ד' דחגה"ס תשמ"ח.

בשיחת ליל ד' דחגה"ס תשמ"א, שלכמה דעות¹⁷⁶ חוגגים הקהל עד יום הרביעי של חג.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:51.

סדר התפלה – כדאמול. הושענות ליום ד', "אדון המושיע".

176 טורי אבן מגילה ה, א. וראה פנים יפות וילך לא, י. מנ"ח מצוה תריב. שפ"א ר"ה ה, ד, א ד"ה בא"ד כשנתמרח. בכור"י סתרי"ח סק"ג. וכ"מ בפי' הר"י מלוגיל מגילה ה, א "דאכתי מהה"ס הוא". וכ"מ בפי' הר"י קורקוס חגיגה פ"ג ה"ז. וראה דבר שאלו סוטה סס"ג.

יום ועש"ק, י"ט תשרי, ג' דחול המועד

בראש האושפיזין: אהרן הכהן ואדמו"ר הצמח צדק. השייכות ל"הקהל", שאהרן הכהן - ענינו
אחדות ישראל, "אוהב את הבריות", נת' בשיחת ליל ה' דחגה"ס תשמ"ח.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:51.

סדר התפלה - כדאתמול. הושענות ליום ה', "אדם ובהמה".

הלכתא למשיחא: ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מן השילוח ומניחה בלשכה עבור ניסוך המים
של שבת.

אין מוסיפים על 48 תקיעות במקדש. היום היו שם 48: בכל יום היו שם 21. ועוד 9 כבכל יום שיש קרבן
מוסף. ו-12 נוספים כבכל יום מחג הסוכות. ו-6 כבכל ערב שבת¹⁷⁷.

עירוב חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר.
אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

יש לסדר היום עירוב חצירות, עבור הטלטול מבית לחצר בשבת שבתוך החג, באם הסוכה ממקומת
בתוך חצר המשותפת ליותר מבית אחד [וכן כשבדרך מהבית לסוכה נדרש לטלטל בתוך בנין מגורים
המשותף לכמה בתים] (כמובן, רק באם לא נעשה העירוב, כנהוג, בערב פסח לכל שבתות השנה).
[הסוכה עצמה בחג אינה חשובה דירה לאסור¹⁷⁸].

לפרטי הלכותיה - ראה הנסמן בהערה¹⁷⁹.

כפשוטו, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת
בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו¹⁸⁰.

וצריך לברך עליו ברוך אתה אלהי אבותינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על מצוות עירוב.
ואומר: בדין זה שרא לנא לאפקי ולעיולי ולטלטולי מבית לבית ומחצר לחצר ומבית לחצר ומחצר
לבית ומרשות לרשות בין בשבת זו ובין בשאר שבתות השנה לנו ולכל הדרים בשכונת הזאת.
ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר
לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר
זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו¹⁸¹.

177 כשישראל בישובן - כ"ה בש"ע (וראדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה הי"ח) מדינות ועיירות של ישראל - משמע רק כשהן
תח"י ישראל. ובמער"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני
א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עיי"ש. ו עוד
להעיר שא"י רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כשאר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

- בטעם שאין תוקעין בזמננו - ראה כ"ה סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלז. אורה ושמחה שבת פ"ה הי"ח.
ח' ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

[בנוגע למספר שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול"ש תקיעה לחלוץ תפילין - ראה שו"ת גידולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה
בראש הספר) ע"פ ח' הצ"צ לר"י (בפס"ד - שנו, ד).

עוד שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת
(נוסף 21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט - ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם
ה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"נ ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד - נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן
וישראל גל' צא. ושוב איקלע לדי שו"ת שיח יצחק ח"ב שי"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה].

178 וראה הלחן בשבת חוה"מ ע"ד הוראת כ"ק הרה"ק רלו"צ נ"ע שניאורסאהן.
179 ראה בשו"ע אדה"ז סס"ו ואילך.

180 ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז סי' שפב.

181 מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשטות, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפ"י
ד' המג"א ודה"ז) אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל).

ונהג, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סק"ז.

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [והרבה נוהגים במצה שנשמרת] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר [כלומר לכל בית¹⁸²], ואם הם יותר מי"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחנן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו עליה, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

לא להשרות הלולב במים במשך כל המעת לעת דשבת קודש, אלא אם רק החלק התחתון שרוי במים ויש שיעור מלא שאינו כבוש במים.

לזכור להצניע ארבעת המינים במקום משומר לפני כניסת שבת. הלולב ההדסים והערבות אסורים בטלטול בשבת מדין מוקצה, אבל האתרוג אינו מוקצה לפי שמותר להריח בו¹⁸³.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו¹⁸⁴.

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספרים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום¹⁸⁵.

במנחה: פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש.

מצוה על כל אדם שיממש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום).

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר) בשעה 5:58 (18 דקות לפני השקיעה). הברכה: להדליק נר של שבת קודש. אם טעתה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ליל שבת קודש, כ' תשרי, ד' דחול המועד

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה". ערבית של שבת. יעלה ויבוא.

שכח יעלה ויבוא, או טעה והתפלל תפלת יו"ט – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת השו"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י ששצ"ה. פני אפרים בומבאך סתקכ"ז סי"ב. שו"ת דברי מלכיאל ח"ג ס"ו. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד חו' היו ע' ד. חמדת אברהם ח"ב ס"כ. והאריכו בזה בכ"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב ששס"ו בבה"ל סט"ו ד"ה בשעה. וראה קובץ העו"ב י"א ניסן תשע"ג. ואכ"מ. [וזהו נוסף לכך, וג"ז עיקר, שבהנהגת האריז"ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א ששס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהאריז"ל שלפנינו מוכח דקאי בע"ת, ממש"כ "בכל ע"ש". ויתירה מזו, מפורש בשעה"כ מנחת ע"ש דמירי בע"ח. ומפורש יותר במ"ח מס' יום הששי פ"ו מ"ג. וכ"ה בסידורי האריז"ל לרש"ר ולר"א. וראה יד אהרן ששצ"ה. ברכ"י ששצ"ד. שעת ששצ"ד. ערוה"ש ששס"ו סכ"ה. נימוקי או"ח סק"א. כה"ח ששס"ו ס"ק קלד. כה"ח סתקכ"ז סקע"ז (וצ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת האריז"ל דקאי בע"ח). ואיך שלא יהי', הרי בע"ת בריירא לן בסידור דעת אדה"ז לזכות תחילה]. והנה, לא נעלם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אר"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ז כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות ס"ל קנד ובפי' מגד יהודה שם. חלק לוי ס"י קכד. וראה נחלת צבי ששס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סקכ"ב). אבל אנו בדעת אדה"ז קיימיני השתא. ואין סיבה לנטות ממש"כ בשו"ע ללא ראיה ברורה. ובסידור ש"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי, וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידורו בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

182) כ"מ בשו"ע אדה"ז שם. וכ"ה בפ"י רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"ז. ה"ז) משמע לחלק בין שיתופי מבוואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכל בית. וראה תניו"ט עירובין פ"ז מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח ששס"ח סק"ד.

183) ואף שטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) – הרי לדעת המג"א (סתרו"ח סקכ"א. רס"ל תרגו. וכ"ה בחי' הצ"צ קצה, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתימת הל' בסדר ברה"ג שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). וכש"כ בשבת שבתוך החג (מג"א שם. וכ"כ בא"ד שם סק"א, אף שלדעתו אינו מברך גם שלא בשעת מצותו. אבל בפמ"ג סתרו"ג במ"ז סק"א שלדעת ה"ט"ז גם בשבת אין להריח בו). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו – ראה מג"א סתרו"ח סק"א שם סק"ד. ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה באו"א באלף המגן סוס"י תרנא בהגה בשוה"ג) – הנה לדעת אדה"ז (שש"ח ס"ד) ל"ש מוקצה ממח"כ בכשמל"ה.

184) ובמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. (וראה גם בכת"ק שנתפרסם בקובץ יחי המלך גל' תרמג ע' 14: "הרי בעש"ק זה אינו כ"א בערב דסיום וכו'). אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

185) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שלא.

נהוג לאחל איש לרעהו: גוט שבת. ולהעיר משיחת ליל ו' דחגה"ס תשמ"ט שיש לפתוח בברכה, הן "גוט שבת", והן "גוט מועד"¹⁸⁶.

בראש האושפיזין: יוסף הצדיק ואדמו"ר מהר"ש.

שלוש עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא¹⁸⁷ – בלחש¹⁸⁸. קידוש לשבת. לישב בסוכה. הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עייגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי¹⁸⁹) (הואיל ונגעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת¹⁹⁰).

שכח ולא עשה עירובי חצרות, הורה כ"ק הרה"ק רלוי"צ נ"ע שניאורסאהן¹⁹¹ שבאם כל בני החצר אוכלים בסוכה אחת בשבת, אין צורך בעירוב מפני שהם כאנשי בית אחד, והסוכה עצמה מערבת. כשאין אוכלים בסוכה אחת, יש לשאול רב מורה הוראה איך להתיר הטלטול¹⁹².

לטבול פרוסת המוציא בדבש: גם בשבת חול המועד – מהיכי תיתא. ובמק"א מובא שאין טובלים. אבל בלקוטי שיחות מובא לטבול בסעודות דשבת ויו"ט.

בברכת המזון: רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת. ולסוכות. אין אומרים הרחמן של יו"ט.

הלכתא למשיחא: החליל [שמחת בית השואבה עם כלי שיר וכו'] אינה דוחה את השבת¹⁹³.

בשיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח: זה כבר משך זמן ש"מרעישים" אודות הענין ד"הקהל", וממשיכים "להרעיש" שכל מה שעסקו בענין זה עד עתה, אינו מספיק, וצריכים להוסיף יותר ויותר כו'. ולכאורה, יכול לבוא משהו ולטעון: כבר עסק בהענין ד"הקהל" – ומה תובעים ורוצים ממנו עוד?! . . . ואכן, השתדל לעסוק בזה בפועל ממש, ובמיוחד בקשר לשנת הקהל – "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", שהקהיל אנשים נשים וטף, ופעל עליהם להוסיף בעניני תורה ומצות במעשה בפועל [גם בנוגע לקטנים – שהרי מעשה

186) ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

187) ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעדה בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח ליל א' דר"ה). (וביו"ט שחל בשבת אומר אח"כ אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות שכוונתו)).

וכבר העירו, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכן גם בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וכ"ה גם בר"ר שחווה"מ מוציא ושחווה"מ תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחריו, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני"]. וראה בהערה למחר בקידוש היום.

[אבל יש שפי' בס' המנהגים הנ"ל, כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ 9 נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). אלא שאי"ז עולה יפה בל' שבהיום יום לגבי שבת חוה"מ, שלא נהגו בחוה"מ לומר אתקינו דיו"ט. והבוחז יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרצ"ב וכו' ממונקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת)).

בנוגע למזירות לשבת – אזמר שבבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, וכן בשבת חוה"מ לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"נ.

188) בלחש – כ"ה הלשון (לענין שבת חוה"מ) בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. וכ"ה בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הריל"ג ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבוש קונטרס ר"ה תשי"ז (נדפס בסה"מ תשי"ז ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת). בלחשיה. וראה למען ידעו (שוסטערמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחשיה. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (במקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

189) וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

190) וראה בלקוטי שיחות חלק טז בישיבה ד פרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

191) וכ"ה במאירי ערויבין עג, א. וראה צדיק למלך ח"ז ע' 240. וראה אוצרות ליובאוויטש גל"כ, כה, מ"א תשפ"א.

192) ראה בשערים מצוינים בהלכה לאאמור"ר זצ"ל סקל"ה בקו"א.

193) אבל ראה לעיל הלכתא למשיחא בליל א' דחג הסוכות.

דקטן חשיב מעשה, מה שאין כן בנוגע לקטני קטנים ממש, עד לתינוק בן יומו, שלא שייך אצלם ענין של מעשה, כי אם, עצם הענין ד"הקהל" (ובאופן של פעולה נמשכת כשיגדל). והמענה לזה – בסיום שיעור היומי בחומש (בסוף פרשת וזאת הברכה, סיום וחותם כל התורה כולה) – "לעיני כל ישראל": לאחר כל מה שעשה ופעל בענין ד"הקהל", אומרים לו, שענין זה צריך להיות באופן ד"לעיני כל ישראל", היינו, שכאשר מסתכלים עליו, רואים בגלוי שמהלך כאן "הקהל", "עס גייט ארום הקהל"!!! רואים אמנם ציור-קומה של אדם, בעל רמ"ח אברים כו', לבוש בגדי יום טוב ושבט, "א יום טוב" דיקער איד", "א שבת" דיקער איד", ובפרט שניכר בו העילוי שנעשה על ידי עבודתו בימים שלפני זה, החל מהעבודה דחודש אלול, ח"י אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים, ד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, עד ליום השלישי דסוכות, אבל אף-על-פי כן, עדיין תובעים ממנו להוסיף לעסוק ולהשתדל בענין ד"הקהל", עד כדי כך, שכאשר מסתכלים עליו, לא רואים ענין אחר, מלבד הענין ד"הקהל", היינו שניכר עליו בגלוי – "לעיני כל ישראל" – שכל מציאותו היא המציאות ד"הקהל"! זוהי "אבן הבוחן" בנוגע למדת התעסקותו ב"הקהל" – אם ענין זה הוא באופן ד"לעיני כל ישראל".

יום שבת קודש, שבת חול המועד סוכות, כ' תשרי, ד' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:52.

אין נוטלים לולב בשבת. הלולב ההדסים והערבות הם מוקצים מחמת מצוה.

אסור להוסיף מים ללולב בשבת.

שחרית לשבת. יעלה ויבוא. הלל שלם. בשבת אין מקיפים וגם אין אומרים הושענות. קדיש תתקבל. שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת קהלת בציבור. ובלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 8 עולים). הפטרה: מפטירין במלחמת גוג ומגוג ("והי' ביום ההוא ביום בוא גוג") לפי שמלחמת גוג ומגוג עתידה להיות בתשרי. בהפטרה: והתגדלתי והתקדשתי – ע"פ קבלה, הדל"ת בחיריק ולא בפתח. (ביחיד, יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, והיינו – ההפטרה לפרשת ברכה¹⁹⁴). חותמין בברכת ההפטרה "מקדש השבת וישראל והזמנים" לפי שכל יום ויום מחול המועד סוכות הוא כמועד בפני עצמו¹⁹⁵, אבל אין מזכירין חג הסוכות בתוך הברכה. טעה בברכת ההפטרה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יקום פורקן. אין אומרים אב הרחמים.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו', אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג הסוכות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת "וביום השבת", ושל סוכות "וביום החמישי", "וביום הששי"). ישמחו במלכותך, וחותם "מקדש השבת וישראל והזמנים".

194 כ"ה בר"ד משיחת ליל הושע"ר תשמ"ה. ובדוחק י"ל דקאי רק להמנהג שאומרים שמו"ת גם בע"ש שחל בחוה"מ – ראה לעיל בלוח לע"ש בהערה.

195 כ"ה בשו"ע אדה"ז סת"צ סט"ז.

ושק"ט בדעת אדה"ז בזה – ראה בשעה"כ סכ"ה ס"ד כתב שדעת אדה"ז בסידורו אינו כן, וגם שבשו"ע רבינו דפוס קאפוסט חסר, והיא הוספת המדפיסים בדפוס זיטאמיר. וראה בבבלי חיים לספ"ד ס"ד. אמנם, כ"ה בהגהות הסיפור לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, בשם כ"ק אדמו"ר הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש. וראה גם בקובץ יגד"ת ירות"ן גל' ה ע' 42.

וכ"ה ההוראה למעשה בס' המנהגים ע' 68. וראה הגהות לסי' רבינו הזקן פ"ט ס"מ. לוח התיקון לסידור תהלת ה' (נדפס בתשורה מתתנת וליברשטרומס כ"ה שבט תשע"ז ע' 49). אג"ק מכ"ז כסלו תשי"ד (נדפס לאחרונה בהוספה לשיחת "ג תשרי תשל"ו ש"ל לקראת ימים הראשונים דחג"ס דהאי שתא).

ולהעיר ממעשה רב בשבת חוה"מ"ס תשנ"ב, שחתם רק מקדש השבת (ראה העו"ב ויצא תשנ"ב ע' 34).

טעה בתפילת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אומרים "ולקחת סולת"¹⁹⁶. שש זכירות.

קידוש: גם בקידוש היום מברכים לישב בסוכה אחר הקידוש (ולא אחר המוציא). סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש¹⁹⁷. אחר כך: סברי מרגן. בורא פרי הגפן. לישב בסוכה.

שיעור חומש היומי – משביעי עד סוף פ' ברכה, סוף כל חמשה חומשי תורה. "וע"פ¹⁹⁸ הכלל אז עושין שמחה לגמרה של תורה – ווי מ'טוט עס בשמחת תורה (ווען מ'פארענדיקט חמשה חומשי תורה) – איז מובן, אז ביום זה איז דא מעין השמחה פון שמחת תורה".

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

התמיד קרב בשבת שבתוך החג בשנים עשר כהנים (התמיד עצמו – בתשעה, ושנים בידם שני בזכי לבונה של לחם הפנים, וביד אחד – צלוחית של מים).

כל שבעת הימים החליל מכה לפני המזבח. חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת.

בזמן הבית, אין מצות ערבה דוחה שבת. אבל יתכן שלעתיד לבוא כשיתבטלו כל עניני גזירות יקיימו מצות ערבה גם בשבת¹⁹⁹.

מנחה: ואני תפילתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' ברכה). מנחה של שבת, יעלה ויבוא. אין אומרים צדקתך.

196) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

197) ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקיננו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

198) הבא לקמן – מסה"ש תש"נ ח"א ס"ע 47.

199) ולהעיר מהמענה בקשר עם שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח – נדפס בריש ס' מעייני הישועה הוצאה חדשה.

שער הקהל

הערות ציונים ועיונים בדיני הקהל

מאת המרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א

א

בנוגע למקום עמידת הנשים, ואם הי' תיקון גדול כבשמחת ביה"ש?

ראה תורת משה השלם לחת"ס אגדות הש"ס ע' רי. ובכת"י מהחת"ס בקובץ מורי' כסלו תשס"ה ע' יג. מקרא מפורש לבעל ישועות מלכו וילך לא, יב (נה, ב). שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' קב. חיי עולם נטע חו"מ ספ"ח סק"ד. זכר למקדש להאדר"ת פ"ד ס"ד ותוספת זכרון לשם. אג"מ או"ח ח"א סל"ט ד"ה אבל א"א. וראה אצלנו בקובץ היובל ח"א ע' 278 הע' 53.

ויש שהעירו שאם עמדו הנשים בגזוזטרא ה"ז כחוץ לעזרה ולירושלים (להעיר ממנ"ח מצוה תריב שנסתפק אם מעכב שיהא בעזרה או דסגי בכל ירושלים. וראה דבר שאול סוטה סס"ג סק"ו. ולכאורה מוכרח עכ"פ שיהא בהר הבית, דהא טמא פטור שאינו ראוי לביאה, ומשמע דפטור מה"ת. ויל"ד. ובצל"ח סוכה כח, ב מוכח דס"ל שמה"ת אפשר שיהא בהר הבית. ואכן לראב"י קראו בהר הבית – סוטה מ, ב. ראה שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' קב, שהאנשים השומעים עמדו גם בהר הבית. וכ"כ בעזרת ישראל (זיטמאן) חגיגה ב, א, שאפשר לעמוד בחוץ ולשמוע. וראה דבר שאול סוטה סס"ג סק"ו בדעת הטור"א חגיגה ו, א, שהמלך קורא בעזרת נשים אבל רוב העם עומדים בהר הבית), לפי שנגין לא נתקדשו. אבל להעיר מפי' הראב"ד תמיד כז, א, שגם אם לא נתקדשו לית לן בה לענין זה (עיי"ש לגבי ישיבת המלך על הבימה). וגם שבבבבית אחרי שנתקדשה העזרה גם גגין נתקדשו.

ב

"האנשים והנשים והטף" בהעזרה – האם מקום לכולם והאם היו כולם יכולים לשמוע?

במאירי מגילה ה, א: עם כל הרוחב שלה [של העזרה] לא היתה מחזיקתן אלא בדרך נס.

והתם קאי לגבי עשיית הבימה מעיו"ט, ובנוגע זמן מצות ראי'. ובאלשיך וילך לא, יג: כי שם צוה ה' את הברכה שמועט החזיק את המרובה באופן שכל ישראל ימצאו בפני המלך ולא קצתם וכולם ישמעו קולו. והובאו בלקו"ש חי"ט ע' 325 הע' 29. וכ"כ בפי' פתיל תכלת (לר"י חגיז) על אזהרות ר"ש אבן גבירול ד"ה ופרשת הקהל (אות נה – במהדו"ח). דרשות מהר"ם שיק דרוש לז. וראה זכר למקדש פ"ד ס"ה. (ושם פ"א סוס"ה התפלא על הבאת יונקי שדים, שאיך אפשר להשקיט סערת אלפים ורבבות עוללים ויונקים בכל משך קריאת הפרשיות עם הברכות אם לא שהיה נס נגלה ונפלא על כל זה). אבל ראה דבר שאול שבסעיף הקודם.

ובשפ"א עה"ת וילך תרמ"ב לגבי השמיעה, שהי' בסיוע מהשמים, שבדרך הטבע אין אפשרות להשמיע באזני כל קהל ישראל. וכבר כ"כ באלשיך שם מצד מעלת המקום. ולהעיר משו"ת הצ"צ אה"ע ששכ"ג סק"ב שמתמא קריאת המלך בקול ביוני ולא בקול רם. (אבל ראה צל"ח ברכות יג, א שהמלך צריך לקרוא בקול גדול להשמיע לכל ישראל. ויל'). וראה גם להורות נתן מועדים ח"ד ע' רנח, שברמב"ם גופא מבואר שבאינו יכול לשמוע מכוון לבו וכו' מפי הגבורה שומעה וכו', וממילא ישמע שלא בדרך הטבע כבמ"ת.

אמנם, בחי' חת"ס סוטה מא, א: פשטות משמעותיה דקרא כך הוא כיון דכתיב שיקרא באזניהם א"כ צריך הוא לעשות כל הטצדקאות באופן שיגיע קולו לאזניהם, ואע"פ שמ"מ א"א שישמעו כל ישראל, והעומדים בריחוק מקום לית להו אלא מצות קריאה ופרסומא דקדוש השם וכמ"ש רמב"ם סוף ה'

חגיגה במתק לשוננו, וכמו שפירש הלח"מ שם, אם לא על דרך הנס עומדים צפופים וכו' מ"מ המלך אין לו לעשות באופן שהוא יהי' המונע שלא יגיע לאזניהם. ובלקו"ש חי"ט ע' 367: "מצות המלך: תקרא גו' הקהל גו' מיט דער מטרע (וי"ל יתרה מזה - שג"ז מפרטי הציווי להמלך - שיקהיל ויקרא באופן) אשר ישמעו גו' . . (און פון א בימה)".

האם חייבים כולם לשמוע וללא שמיעה אינם יוצאים?

ולכאורה מדינא כולם מחוייבים בשמיעה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "למען ישמעו", וכמפורש בחגיגה ג, א: אי מנגד כל ישראל הו"א אע"ג דלא שמעי קמ"ל למען ישמעו. ובתוס' שם "מחמת שהן רחוקים". וכבקרית"ת ד"לדשמיעה קא"י. (ואדרבה, במג"א סרפ"ב סק"ו משמע שחובת הנשים בשמיעת קריה"ת ילפינן מהקהל שגם נשים חייבות לשמוע כמו בהקהל דמצוה לשמוע. וראה בהגהות לבושי שרד שם. וברמב"ם חגיגה פ"ג ה"ד שמברך לפני' "כדרך שמברך כל קורא בתורה בביהכ"נ" - מוכח דדמייא ממש לדין קריה"ת. וראה נמוק"י שם. וגם להדעות שאינו מברך לפני' - כבר כתבו לבאר דה"ט כיון שאינה חובת ציבור כבקרית"ת אלא חובת המלך, והציבור חייב רק בשמיעה. אלא שגם בקריה"ת נחלקו אם חובת קריאה או שמיעה היא. וראה ציונים לתורה כלל ט. ביאור הרי"פ פערלא לטהמ"צ רס"ג ח"א עשה טז (קל, א ואילך)). וכמו במעמד ה"ס שבאו לשמוע, ובלשון הכתוב: ואשמיעם את דברי (ראה גם שפ"א שם. וחל בזה דין שוכ"ע - ראה תוד"ה כדאשכחן ברכות כ, ב). וכ"כ בגבורת ארי יומא סח, ב שמה"ת הכל חייבים בשמיעתה (משא"כ בקריאת כה"ג ביו"כ שאין הציבור חייב בשמיעה). ועד"ז במרומי שדה סוטה מא, א. ובשו"ת משכנות יעקב או"ח סי' קסב שמה"ט חרש שאינו שומע פטור, וגם אינו יכול להוציא. (אבל בטו"א חגיגה ג, ד ד"ה לענין ראי' (הב') שחרש פטור מגזיה"כ ולא מטעם שאין תועלת בביאתו לשם). ובלשון היראים סר"צ (ובהשלם - סתל"ג. ומנאה במצוה בפ"ע ממצות קריאת המלך (שם סרפ"ט. ובהשלם - סרס"ו): ציוה הקב"ה בקרוא המלך את התורה שיבואו כולם לשמוע. וכ"ה בסמ"ג מ"ע רל. ובחינוך מצוה תריב: ועובר ע"ז וכו' ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה וכו' ביטלו עשה. וגם במנין המצוות להרמב"ם בריש ספר היד: להקהיל את העם לשמוע. ובהל' חגיגה רפ"ג: מ"ע להקהיל וכו' ולקרות באזניהם. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע טז. (אבל בכותרת להל' חגיגה לא נזכר - ראה לקו"ש חל"ד ע' 211 הע' 6). ובל' הרמב"ם "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע וכו' אפי' חכמים גדולים וכו' חייבין לשמוע". וראה לקו"ש חי"ט ע' 367 הע' 47. ובלקו"ש חכ"א ע' 267 בהערה ד"ה וגרף: "דכל המצוה היא למען ישמעו". וראה לקו"ש חל"ד ע' 191 הע' 34.

ולהעיר, שלפ"ז י"ל במה שדחו למוצאי יו"ט מחמת תיקון הבימה, אף שהבימה אינה מעכבת (כקושיית התוס' סוטה מא, א ד"ה כתב) - כיון שהעיקר בהקהל "למען ישמעו", "כדי שישמעו קריאתו" (רמב"ם חגיגה פ"ג ה"ד), וללא השמיעה חסר העיקר. ושו"ר בצדקה לחיים חגיגה פ"ג ה"ז "דודאי בימה מעכבת כדי שישמעו קריאתו כדכתיב נגד כל ישראל למען ישמעו". ולדברינו, גם אם אינה מעכבת (ואכ"מ. וראה לקו"ש חי"ט ע' 326 הע' 41), עכ"פ עיקר הוא בהמצוה. [ואף ש"כל המעמד הגדול והקדוש הזה אינו (כ"כ) בשביל לימוד התורה (לימוד פרשיות אלו) אלא בשביל החיזוק והזירוז בקיום המצות" (לקו"ש שם ע' 190. ושם ע' 214 ובהע' 24, שלהרמב"ם גדר המצוה הוא לא פעולת ההקהלה וקריאת הפרשיות ע"י המלך ושבנ"י יבואו לשמוע, כ"א נקודה אחת - "חיזוק דת האמת", כוונת לבם בעת מעמד הקהל) - סו"ס זה גופא מתקיים ע"י השמיעה].

אבל להעיר מקרית ספר ולח"מ חגיגה פ"ג ה"ו שפירשו ש"מי שאינו יכול לשמוע" - היינו שעומד מרחוק. וראה מרכה"מ שם. ואכן במים חיים והר המור"י שם הקשו בדבריהם, שהרי כולם חייבים בשמיעה. וראה לקו"ש חי"ט ע' 325 הע' 28. ובדוחק י"ל בדעת הלח"מ ודעמי' שבאמת אינו יוצא בכה"ג, וקאי באונס דוקא, ש"אינו יכול לשמוע" מחמת המרחק, ואא"פ לו להתקרב. (אבל בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סל"ב ענף ג' (פג, א) הבין בדעתם שיוצא בזה שעיקר המצוה להכין לבם ולהקשיב אזנם, וכל שעשו כן יצאו בין שמעו בין לא שמעו). אבל דוחק גדול לומר לאידך בדברי התוס' דקאי רק במי שאינו שומע וגם אינו מכוון לבו.

ואולי ס"ל להלח"מ שאף שלכתחילה חייב בשמיעה, והמטרה היא "למען ישמעו" - השמיעה אינה

מעכבת למעשה, שכל שראוי לשמיעה אין שמיעה מעכבת בו. אלא שלפ"ז נמצא שגם בדאורייתא איכא לכתחילה ובדיעבד. ואכ"מ.

וראיתי בהערות הגריש"א סוטה מא, א, שר"ל ולחדש יתירה מזו, שמעיקרא אין חיוב בשמיעה, ומה"ט אין המלך צריך להוציאם בקריאה [וכבר הקדימו בבאר שבע סוטה שם ד"ה וקורא יושב, לגבי קריאה מיושב: דלא אמרינן שאסור לקרות בתורה בצבור מיושב אלא דוקא להוציא אחרים יד"ח של מצות קריאה, משא"כ בפרשת המלך שלא היה קורא להוציא אחרים יד"ח רק לזרזם ולחזקם במצות. ובזכר למקדש פ"א ס"א שגם קטן יכול לקרוא שא"צ להוציאם, והמצוה רק לשמוע. ובצל"ח שם משמע דקס"ד שחרש יכול לקרוא בהקהל. וכבר העירו מאגריפס המלך שקרא, אף שלתוס' יבמות מה, ב ד"ה כיון ה' עבד. (ואולי דומה להדעות שקטן ואשה יכולים לעלות למנין שבעה בקריה"ת דלשמיעה קאי. ועדיין צ"ב מאי שנא מתק"ש שהמצוה בשמיעה, וכן בחובת מגילה לנשים לדעת הבה"ג, וצ"ל ע"י בר חיובא). וראה גם בב"י הגר"י פערלא שם. אמנם, מנמוק"י מגילה כא, א, שתי' בהיתר ישיבה בקריה"ת דמלך שאני, מוכח דלא ס"ל הכי. וכ"מ במג"א ס' קמא סק"א ובנו"כ שם. גם בשו"ת משכנות יעקב דלעיל משמע דס"ל שמוציאם. וכ"כ בשו"ת חלקת יואב מהדו"ת ס"א ד"ה אך, שגם באינו מבין הלשון יכול לצאת יד"ח, וכדמוכח מהקהל. ושם ד"ה ואשר, שהוא מדין שומע כעונה, שהרי יוצא גם אם כאו"א יקרא בפיו¹]. וחובתם רק להשתתף במעמד הקהל. וכ"כ במשנת יעבץ או"ח הל' פסח סי' ט סק"ז שמקיים המצוה גם באינו שומע דלא גרע מטף. ויל"ד בקל. וראה גם בהערות המהדיר לגבורת ארי שם (ירושלים, תשס"ו). ואולי י"ל בסגנון אחר קצת, שהמצוה להקהיל העם להשמיע בפניהם, וכל דאיכא "קהל" ששומע, והיינו עשרה דצייתי, נתיקמה המצוה. וצ"ע בכ"ז, שבפשוטו משמע בכ"מ שהמצוה בשמיעה ממש דכל הקהל כנ"ל בארוכה. וראה לקו"ש חי"ט ע' 368, שהחיוב על האנשים ונשים אינו רק להיות שם כדי לקיים מצות הקהל את העם דהמלך, אלא ש"ללמוד ולשמוע" הוא (גם) תוכן המצוה דביאת האנשים ונשים. וכ"ה להדיא בשיחת ליל ג' דחומה"ס תשי"ג שיש חיוב על כאו"א מישראל לשמוע קריאת פרשיות התורה.

וראה במחנה יוסף על הרמב"ם ס"א שר"ל בדיוק ל' הרמב"ם שרק "כל ישראל העולים לחג מתקבצים סביביו", דאע"פ שכל העם אנשים ונשים וטף באים לעזרת נשים לשמוע, מכל מקום דין "באזניהם" נאמר על העולים לחג דוקא, והיינו על אלו שגם בלאו מצות הקהל היו עולים לרגל, אבל לענין שאר הנקהלים כתב ש"המלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו", ולא "שישמעו כולם" (כלשונו בהל' תפלה פ"א ה"ג לגבי בימה שבביהכנ"ס), דבאמת בלתי שייך שכולם ישמעו ממש מלבד המתקבצים סביביו.

האם אפשר להשתמש ברמקול?

ונפק"מ בכ"ז אם אפשר להשתמש ברמקול בשעת הקהל. ואולי גם א"צ בבימה. אבל בט"ז סתרי"ס ח סק"א דמשמע שזו הלממ"מ שצריך בימה. ועוד שבלא"ה טעמא אחריתי איכא משום כבודו של מלך – ראה לקו"ש חי"ט ע' 326 ואילך.

וברשימות חו' קסח דילפינן לה מעזרא. וכ"ה בחי' חת"ס סוטה מא, א ובזכר למקדש פ"ג ס"ג.

ג

"לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת"

להעיר מרוקח וילך לא, יא: תקרא את התורה הזאת לרבות שיפרש להם שיבינו. וכ"ה בפ"י בכור שור שם. וילה"ע מכעיי"ז ממס' סופרים פ"ח ה"ד, הובא במג"א סרפ"ב סק"ו, שבקריה"ת מצוה לתרגם לנשים שיבינו.

1) כ"כ שם בשם המנ"ח מצוה תריב. (אבל במנ"ח בפנים כתב רק שאצ"ל מלך דוקא). ולהעיר מל' תיב"ע וילך לא, יב: "תיקרון ית אורייתא" בל' רבים (ראה לקו"ש חל"ד ע' 191 הע' 34), ומשמע קצת שחובת קריאה על כל הציבור, אלא שהמלך מוציאם מדין שוב"ע. אלא שאין מזה ראי' להתיר שכאו"א יקרא בעצמו, שהרי המצוה שתהא קריאה בהקהל. אבל בשו"ת אג"מ שם, דלא מהני שכאו"א יקרא לעצמו, שא"כ הרחוקים הו"ל לקרוא לעצמם.

ולהעיר מתוספתא סוטה פ"ז ה"ח: ודרשו תנאים נדרשות בה. ובחס"ד שם שהחכמים שבעזרה דורשים בה. אבל בזכר למקדש פ"ב ס"ה דקאי על המלך עצמו. וכ"כ במנחת בכורים לתוספתא שם. וראה העמק דבר וילך לא, יב. כ"ה הלשון במדרש לפטירת מרע"ה (מדרשי חז"ל ירות"ו תנש"א, ע' רז) בנוגע להקהל ע"י יהושע "יהושע יהא יושב ודורש לכל ישראל".

וראה זה פלא בדרשות מהר"י מינין דרוש א': שהמלך דרש אל העם כפי מה שראה שיש בו צורך כפי הזמן, ולולא זה מעט תועלת יקבלו השומעים אפילו אם הי' קורא כל התורה, והזהיר האנשים והנשים כל אחד כפי הנאות והמצטרך להם, ובפרט הזהיר פרטות האנשים שיתמידו בלימודם וזהו האנשים ללמוד וכו' והנשים שאין מדרך ללמוד תורה וכו' הזהיר שישמעו לקול החכמים וכו' אף אם יורו להם במה שלא ייטב בעיניהם. (אבל להעיר מט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ד שהמלך לא דרש אלא פשוטי הדברים, וקאי שם לענין נשים, "שהנשים לא ישימו לב רק בפשוטי הדברים לשמוע אותו אבל לא בחלק הלימוד"). ולכאורה לשון "דרש" דנקט הט"ז – היינו רק קריאה לחוד, ולא במובן הרגיל, ושיגרא דלישנא הוא). ולהעיר מכע"ז בס' המנהיג הל' שמע"צ, ששלמה המלך אמר קהלת בהקהל להוכיח את ישראל.

ד

"והמלך הוא שיקרא באזניהם" – המלך בעצמו

ואין לו מתורגמן – פירש"י סוטה מא, א ד"ה ושמע. וראה גם באברבנאל וילך לא, א ד"ה וצוה הקהל. וכן מוכח מדין לועזות שברמב"ם חגיגה פ"ג ה"ה. ובס' הבתים במצות הקהל שנשים שאינם מכירים שואלין לחכמי ישראל ומבארין להם הפרשיות. וכ"כ מד"ע בתורת הקנאות סוטה מא, א. (וראה טו"א חגיגה ג, א. שפ"א ורש"ש שם. זכר לחגיגה שם. קרית מלך לרמב"ם שם). ודלא כהעמק דבר וילך לא, יא. ובמהדו"ח תוקן מכתב ידו. ואישתמיט ד"ז לויאל משה מאמר לה"ק סוסי' ג. אבל להעיר מפ"י בכור שור שבסעיף הקודם שהמלך מפרש ומתרגם אותה באר היטב.

ה

"תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם"

השמיט שהם של זהב כבתוספתא סוטה פ"ז. וכן השמיט גם שתוקעין ומריעין ותוקעין. וי"ל, ובהקדם שבפשטות נראה שהתקיעות דהקהל אינן מה"ת (וכ"כ בתורת הקנאות סוטה מא, א. עמק הנצי"ב לספרי בהעלותך פיסקא יז. מראה הפנים לירושלמי מגילה פ"א ה"ד. שו"ת לבוש מרדכי ס"ט. אג"מ ח"ח קדשים ס"ה סק"ח).

והנה, בתוס' זבחים סח, א ד"ה כשהוא, שגם לדורות צ"ל חצוצרות מכסף. ועכצ"ל לשיטתם, דשאני תקיעות אלו שהוא רק לפרסם. וכ"כ בדרך חכמה הל' כהמ"ק פ"ג ה"ה. אבל בתוס' ע"ז מז, א ד"ה קרני הוכיחו מתקיעות דהקהל שלדורות אצ"ל מכסף. ובצפ"נ תנינא ע"ז פ"ג ה"ג (ח, א) כתב ש"באמת ז"א וכו' בשעת הקהל וזה הי' של חול לגמרי". וראה הר אפרים הוריות ס"כ שבהכרח אינן כלי שרת, שהרי השכירום בדין זהב.

ובלבוש מרדכי ואג"מ שם ביארו שאינו בכלל תקיעות מה"ת למקרא העדה, שהרי תקעו והריעו ותקעו, ובשעת מקרא העדה אמר קרא "תתקעו ולא תריעו". ובשו"ת אג"מ שם, גם מחמת שהיו של זהב.

וי"ל בדעת הרמב"ם, שאינו צ"ל של זהב דוקא. ודוגמא נקטו לומר שאי"ז מדין תקיעת מצוה, שאינו מדינא כ"א לתועלת ההקלה, ולכן הכוונה כאן שאין חובה שיהא משל כסף. ומה"ט השמיט הא דתוקעין ומריעין ותוקעין, שגם בזה אין חובה בדבר, והעיקר שאצ"ל כבשאר מקרא העדה "תתקעו ולא תריעו".

ולהעיר שברמב"ם השמיט גם ד"ז שהתקיעה ע"י כהנים. ומשמע דס"ל להכשיר גם בזר. וכ"מ בספרי בהעלותך פיסקא עה, עה"פ ובני אהרן הכהנים, לגי' רבינו הלל ועוד, ובילקוט שמעוני רמז תשכה (ראה בזית רענן שם), שהשוו תקיעות דהקהל לתקיעות דיובל, שכשרים בבע"מ, והרי בתקיעות דיובל מצוה אכל יחיד ויחיד לתקוע. וראה ספרי דבי רב שם. אהלי יהודה שם. ועוד. וכ"כ בזכר למקדש פ"ה ס"א שגם בזר כשר לפי שאינה עבודה. אבל ל"מ כן בתוספתא, ממה שאמרו "דומה זה שאינו כהן". ויש ליישב כיון

שלמעשה הכהנים תקעו. וי"ל שנהגו הכהנים סלסול בעצמן כמו בשחיטה במקדש שכשירה בזר. ואכתי תיקשי שלפ"ז מאי קס"ד שצ"ל תמימין, אם גם בזר כשר. וכה"ק בהגהות וביאורים לספרי שם. ובעמק הנצי"ב לספרי שם שמדרבנן צ"ל ככהן דוקא.

גם י"ל בדעת הרמב"ם שלא הוצרך לפרש ד"ז לפי שכל התקיעות הן ע"י כהנים. וראה בשו"ת בית אפרים או"ח ס"ט ד"ה והנה, שהעיר במה שהשמיט הרמב"ם שגם כהן בע"מ כשר. וצ"ע, שהרי מעיקרא לא הביא ד"ז שצ"ל כהן דוקא. וי"ל שמזה שהוסיף אמש"כ בתוספתא ש"תוקעין בכל ירושלים כדי להקהיל את העם, ובשתיים – היינו שהביא גם ע"ד מקום התקיעות שאינן במקדש כ"א בחוצות ירושלים (ראה תפא"י סוטה פ"ה מ"ה), וגם הוסיף לכתוב מטרת התקיעות, מוכח שאינן תקיעות דמצוה, כ"א לצורך תועלת ההקהלה.

ו

צריכים לילך לביתם תחילה ואחר כך מקהילים ע"י הצוצרות

בדרשות חת"ס שבת שובה תקצ"ג: משמע שצריך המלך להקהילם, וכן אי' להדיא בירושלמי שצריך להקהילם בחצוצרות, וכמ"ש רמב"ם סוף הל' חגיגה ע"ש, ומה צורך הלא בלא"ה נקבצים לראיית פנים בעזרה, וי"ל דכתב הר"ן במס' ר"ה (לג, א) במתני' דהשומע מן המתעסק לא יצא אפי' למ"ד מצות אין צריכות כוונה מ"מ אם מתכוון לשום מצוה אחרת אינו יוצא ידי אותה מצוה ומשור"ה המתעסק להתלמד עם התינוק דהוה מצות חינוך אינו יוצא י"ח שופר ע"ש, וא"כ הכא שבאו כולם למצות ראיית פנים ממילא אינם יוצאים יד"ח מ"ע של הקהל ע"כ אמר הכתוב בבוא כל ישראל לראות, צריכים שילכו אח"כ לביתם ושוב הקהל ע"י חצוצרות לשם מצות הקהל כנלע"ד נכון בעזה"י. וראה זכר למקדש פ"ג ס"ג שנסתפק בקיום מצות ראי' והקהל ביחד משום עשיית מצות חבילות. וראה זכרון ירושלים פ"ה בתוס' זכרון סכ"ג.

ז

"ומביאין בימה גדולה" – "מביאין" דוקא

בערול"ג סוכה נא, א (הובא בלקו"ש ח"י"ז ע' 271 הע' 43) בדעת הרמב"ם שעשו הבימה מעיו"ט [ולהעיר שלתוס' סוכה מא, א ד"ה כתב אסור לעשותה במועד] ולא חשו לדחיקת העזרה. ובשיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשל"א, שלהרמב"ם ליכא משום דוחק העזרה, שהיו יכולים לעשותה מעיו"ט ולהביאה לעזרה רק במוצאי יו"ט. ואכן, במהר"י קורקוס חגיגה פ"ג ה"ד שהבימה כעין ארגז המיטלטל ולא קבועה בעזרה. וכ"כ במרכה"מ שם ה"ז, ושבנו אותה מעיו"ט והביאו אותה במוצאי יו"ט.

ח

"בימה גדולה!"

באופן שראשו ורובו של המלך מעל העם – חי' חת"ס סוטה מא, א. והנה, בחת"ס שם קאתי עלה מחמת שיוכלו לשמוע, יעו"ש. אבל במים חיים חגיגה פ"ג ה"ז להקס"ד שבימה מעכבת כתב שהוא מדכתיב למען ישמעו וגם מחמת נגד כל ישראל. ומשמע שהוא גם בכדי שיוכלו לראותו. וראה גם לקו"ש ח"י"ט ע' 325 ובהע' 30. שם ע' 327 ובהע' 47.

ט

"מברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת"

וי"א בדעת רש"י שאינו מברך ברכה"ת לפני'. וראה גבורת ארי יומא סח, ב.

י

ברכת שהחיינו

בנוגע ברכת שהחיינו בהקהל – ראה זכר למקדש ח"ב ס"ד. (ושם גם ע"ד ברכת המצוות, וגם בנוגע

להשומעים. וראה גם נחל איתן להגרר"ק סט"ו ס"א סק"ד – ע' רעא. ודגו בזה גם בחלק מהנסמן לקמן).
יבי"א ח"י סכ"ב בהע'. אבל ראה שו"ת מהרש"ם ח"א סרי"ג. שו"ת משנה שכיר בקונטרס דבק טוב ס"ה
ובמפתחות לשם (קיב, ב), וכן בשו"ת שיח יצחק וייס סי' קט (השואל בשו"ת מהרש"ם שם). שו"ת ר'
עקיבא יוסף או"ח ספ"א. קובץ המשביר חו' ח ע' קכא (ע"פ לקו"ש). ובהוספות לשם ע' שכד. הר המלך
ח"ה ע' שכט. ולהעיר משיחת ליל א' דחה"ס תשמ"א בסופה.

לוח זמנים

י"ב תשרי תשפ"ג – כ' תשרי תשפ"ג

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון.

בכדי לקיים מצוה מן המובחר ליטול לולב
בסוכה שלא בשעת הגשמים
יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית
ולמעלה (3:32 לערך), בכדי שיוכל לאכול
סעודת יום טוב שני לתיאבון.
להכין דברים לצורך יום שני של חג רק משעה
7:04 ואילך.

כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא
שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש
שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה
(6:23).

ב' דחג הסוכות

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר כנ"ל) **אחרי**
השעה 7:04 מאש הדלוקה לפני החג.
סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.
מוצאי יום טוב בשעה 7:03.

א' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

ב' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:51.

ג' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:51.

שבת חול המועד סוכות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:52.

הדלקת נרות (בסוכה, באם אפשר) בשעה 5:58
(18 דקות לפני השקיעה).

זמן צאת השבת בשעה 6:57.

פרשת האזינו

תקופת תשרי: עש"ק, י"ב תשרי בשעה 3:00
בצהריים.

הדלקת נרות בשעה 6:09 (18 דקות לפני
השקיעה).

צאת השבת בשעה: 7:07.

ערב חג הסוכות

אסור לאכול פת או מזונות משעה עשירית
(לערך 3:33 אחה"צ) כדי שיאכל כזית פת
בסוכה לתיאבון.

א' דחג הסוכות

זמן הדלקת נרות יום טוב בערב החג בשעה
6:06 (18 דקות לפני השקיעה).

הלילה יש חובה מן התורה לאכול בסוכה פת
בשיעור כזית (בזמן של 'אכילת פרס'. כמה
דעות בזה, ולמיחש מיבעי לשמועה שהוא 3
דקות). ויזהר לאכול קודם חצות לילה (12:43).

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:50.

משכימין ומקדימין לקיים מצות לולב. ובפרט
לפעם הראשונה. זמן נטילת לולב רק אחרי
נץ החמה (היום): 7:02. בימים הבאים מתאחר
מעט, ובהוש"ר: (7:09).

חצות היום (12:43)

מצות נטילת לולב בסוכה הוא מצוה מן
המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו
בסוכה יברך על הלולב. [ולהעיר, שבשיחת
שמחת ביה"ש תשכ"ד נזכרה סברא שכשירודים
גשמים, נכון לחכות (עד חצות היום (12:43))

הדיון

זכור/ה

טעות

3 חוזר ומברך בורה פרי הגפן¹.

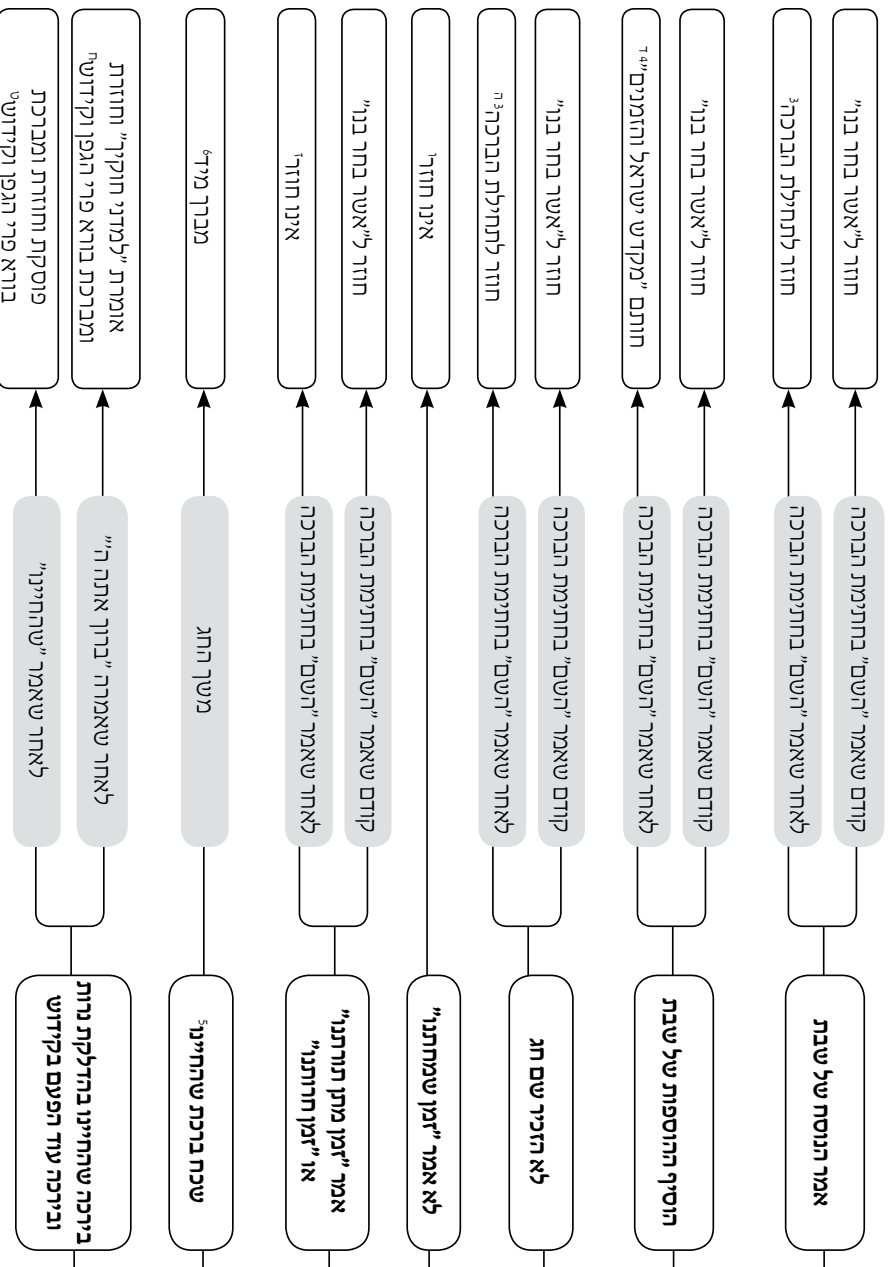
4 אבל אם חתם "מקדש" והזמנים, אם נזכר תוך כדי דיבור –

אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור –

חתר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורה פרי הגפן).

5 אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.

6 ויברך בסוכה כדי לפטור גם את חיסוקה.

קידוש

ליל

יום טוב

הדין

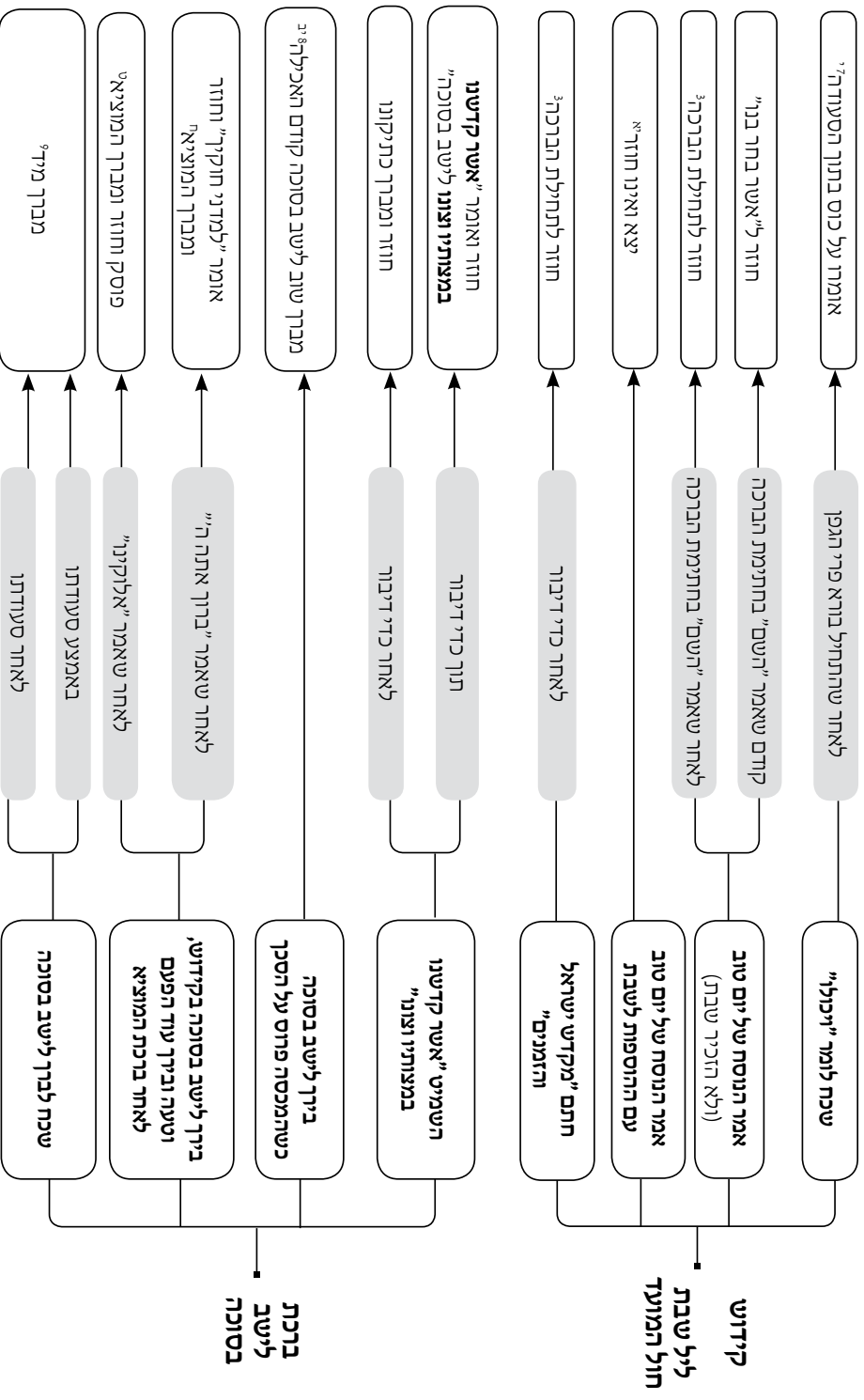
נזכר/ה

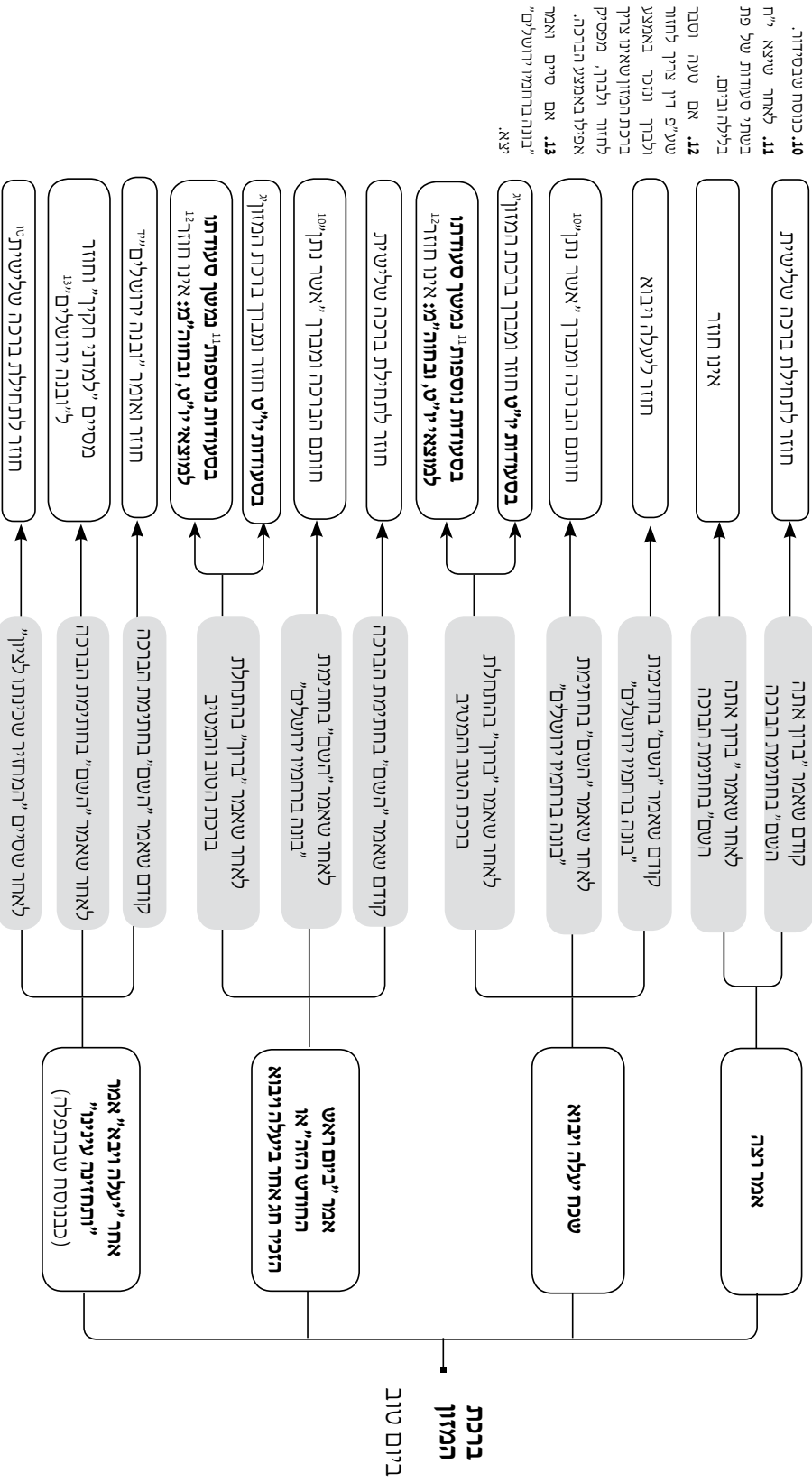
טעות

7. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שברך על כוס של קידוש היה ידעתו שלא לשנות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

8. אבל אינו צריך לחזור ולקדוש, או לחזור ולברך שחייגו. וגם אם הזכר לפני שהתחיל לשתות מהיין, אינו חוזר ומברך בורא פרי הגפן. וכן הדין בנוגע לברכת לישב בסוכה על הפת.

9. בעודו בסוכה.

היזן

זכיר/ה

טעות

14. כנוסח שבסידור. ואם שכה גם יעלה ויבוא כולל שתיקה בברכה אחת כנוסח שבסידור.

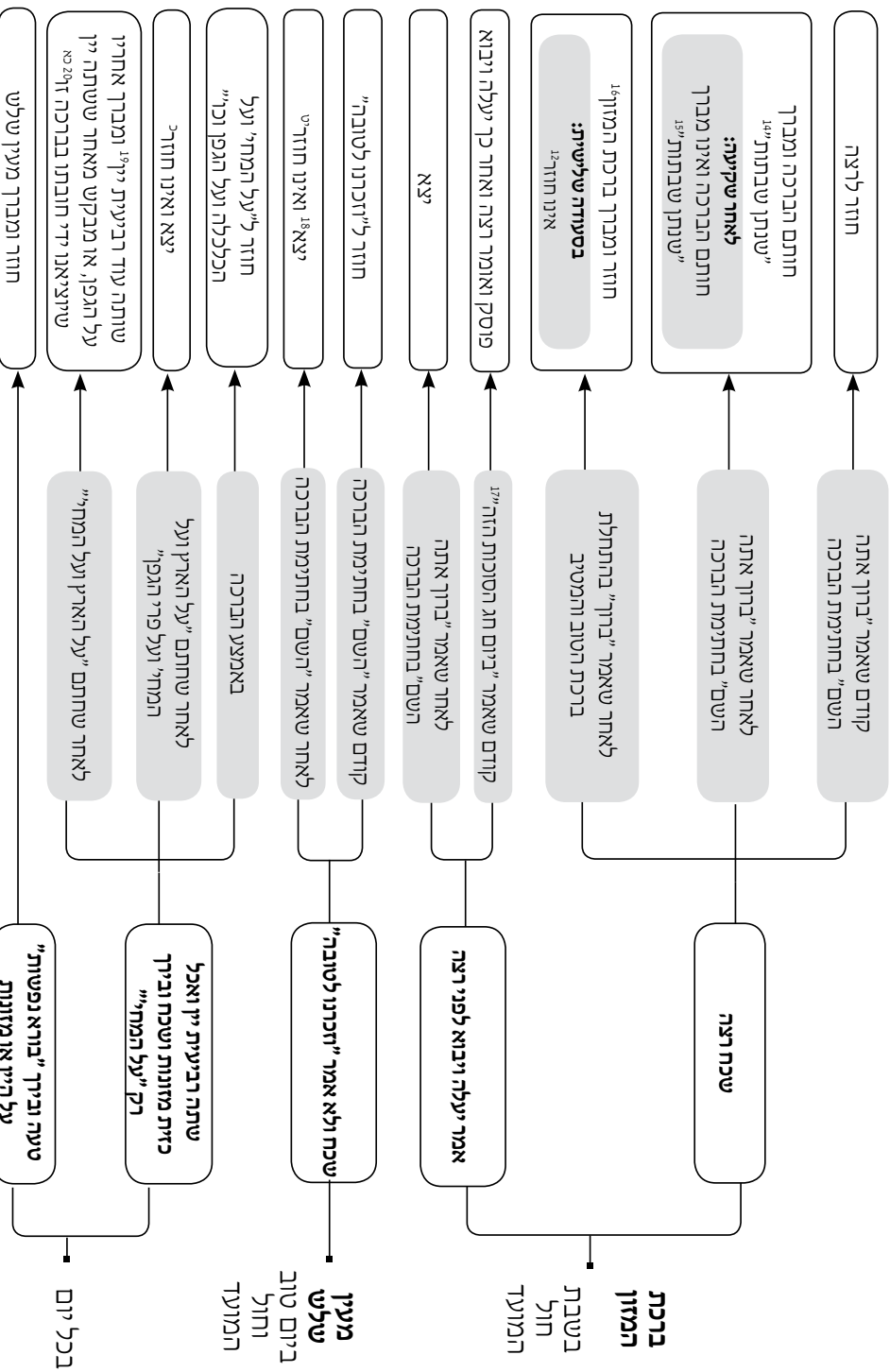
15. אבל אם שכה גם יעלה ויבוא כולל שתיקה שברכה אחת כנוסח שבסידור (ואינו חותם)¹⁰.

16. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב¹¹.

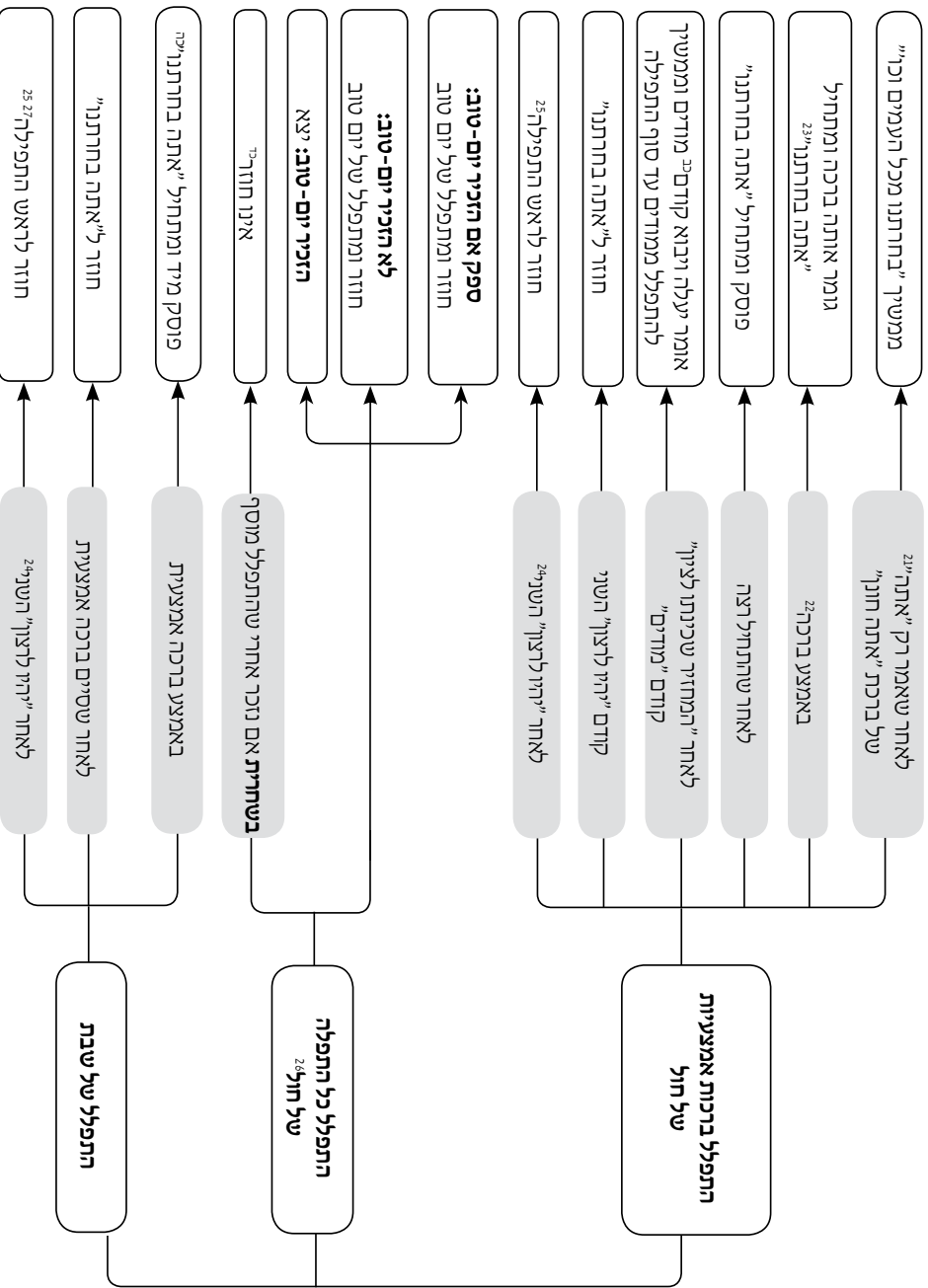
17. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג הסוכות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא. יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

18. אפילו ב"על המח"י" על פת הבאה בפיסוק וכדומה¹². אבל מי שאין לו פת ויצא שעודת יום טוב בפני מזונות חזר ומברך "על המח"י".
19. או מיין ענבים.

20. אם אין לו אין אי אפישר לו בכך, יכול לאכול עוד כזית מזונות ולכלול על הגפן בברכה (אך שלחתיקה אין לעשות כן). ואם גם זה לא שייך, יאכל כזית פירות משבטת המינים ויברך על העץ. שברביעך פוטר את

**תפילת
העמידה**
ערבית,
שחרית
ומנחה
בי"ט

- הי"ן.
- 21.** וכו' אם התחיל גם תנבת "חונן" חונן" אלא שלא אמר כל התנבה אלא תחילתה כגון "ח" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מוספק אם אמר כל התנבה גמור הברכה.
- 22.** בין שזכר בברכה ראשונה של אמצעיית של חול שהיא אחת חונן, ובין שזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
- 23.** אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אותה בחתונה וזכר אחרי שגמור הברכה לא יחזור.
- 24.** והסיח דעתו מלומר תחנונים.
- 25.** וצריך להמתין כדי הליכון ד' אמות לאחר שאמר "יהיז רצון . . . שיבנה וכו'".
- 26.** ואם מוספק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל ולמעשה יכון וישמע מתחיל ויצא דיחובתו.
- 27.** ואפילו הזכיר של יו"ט בעילה ויבוא לא

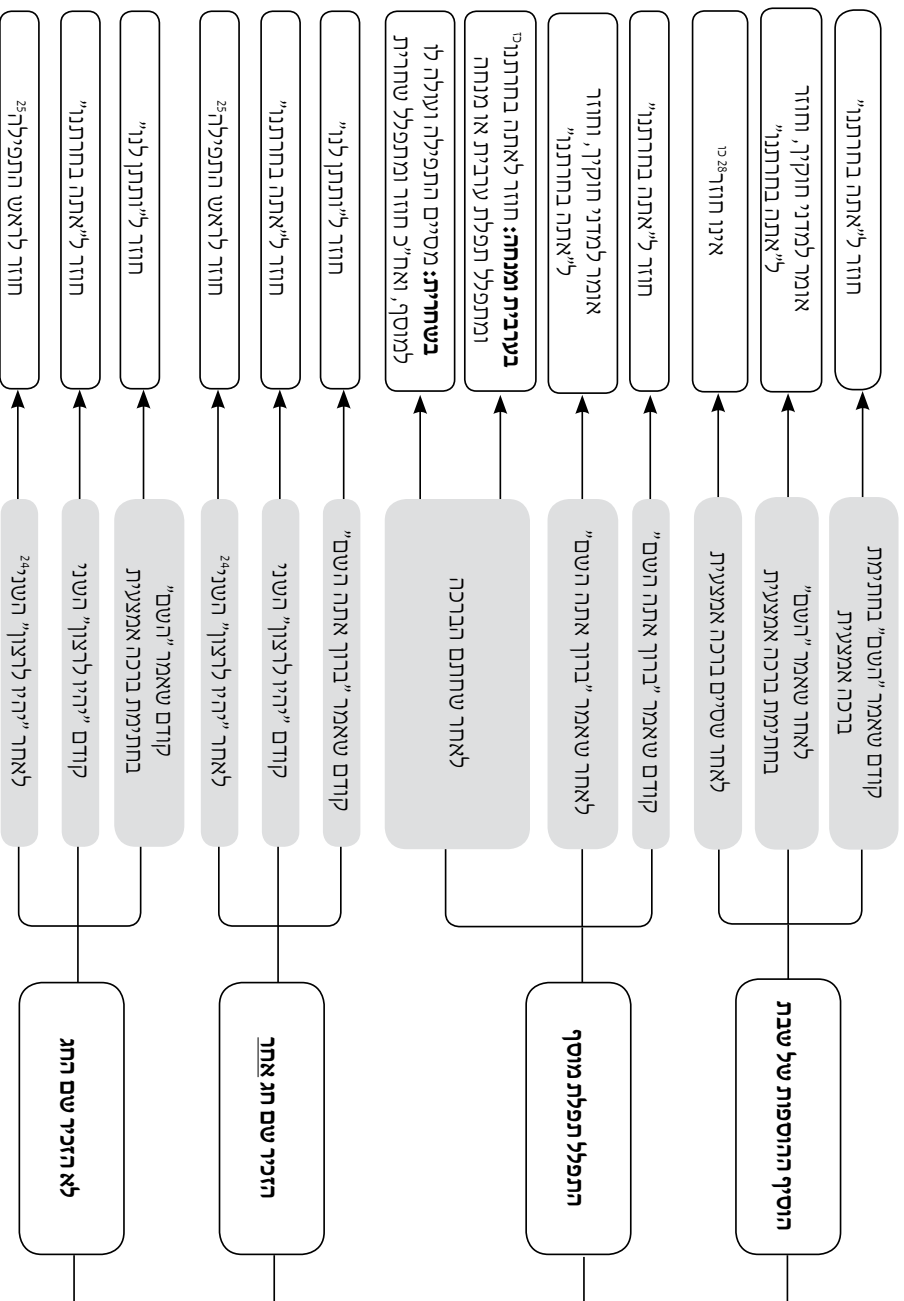
הזיון

מזכר/ה

טעות

יצא.

28. אם חתם "מקדיש" ישראל והמונים: "ודא שיכנון וישמע מהשי"ן ויצא ידי חובתו. אם חתם "מקדיש השבת" וישראל והמונים: "אם נזכר תוך כרי דיבור – אומר "מקדיש ישראל והמונים" ויצא אבל אם נזכר לאחר כרי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתו".

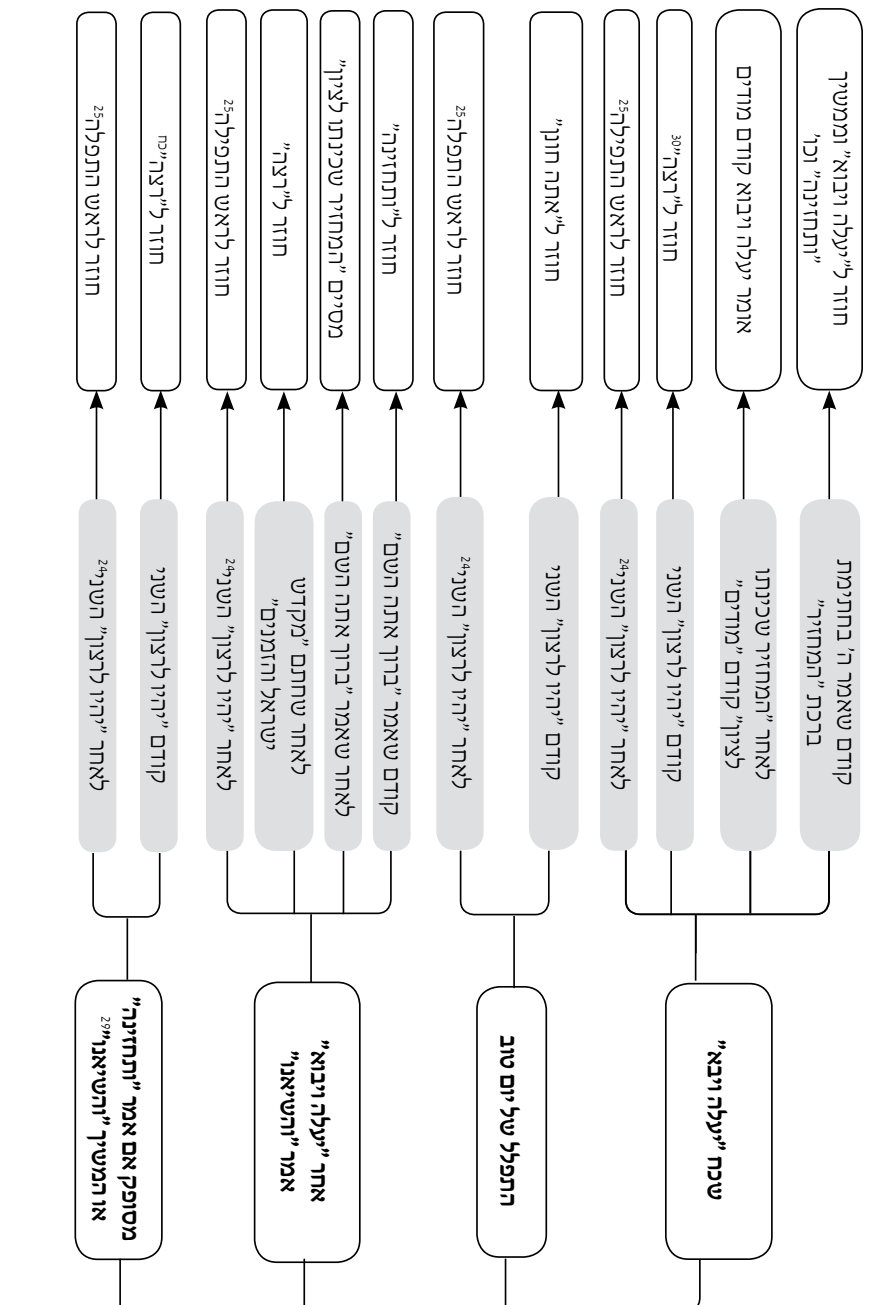

הדין

מכירה

טעות

שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המבורך את עמו ישראל בשלום", אמר "למתי חקירך", וחזר ל"רצה".

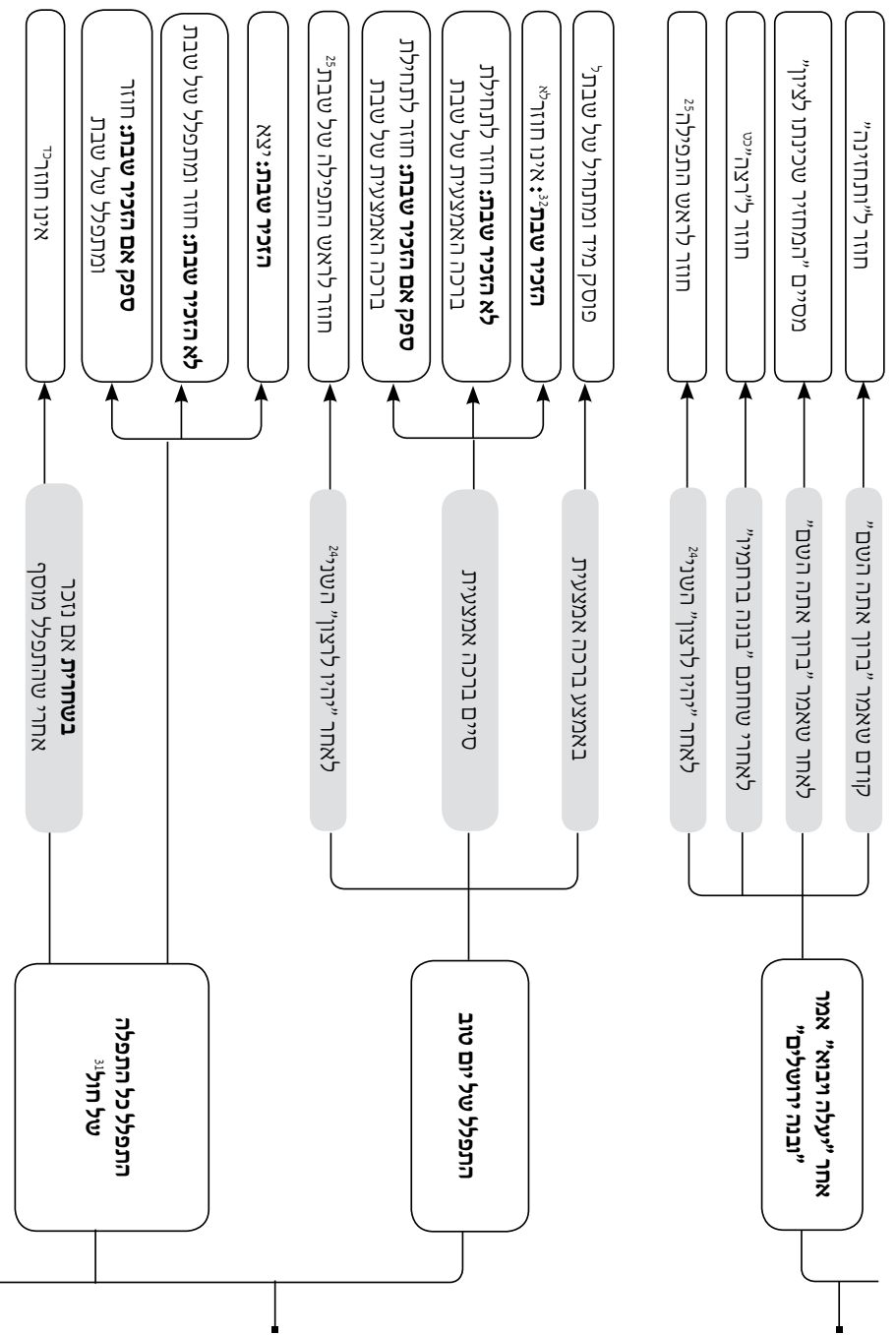

תפילה
העמידה
ערבית,
שחרית
ומנוחה
בחול
המועד

31. ואם מטופק אם התפלל של חול או של שבת יש להתפק אם חוזר ויחזור. ולעשה יחזור וישמע מהש"ק ויצא יד חובתי.

32. בין אם הזכיר של שבת רק בחתימה בן אם הזכיר בתוך הברכה ולא בחתימה.

33. אם לא גמר ברכה

תפילת העמידה
ערבית, שחרית ומנוחה

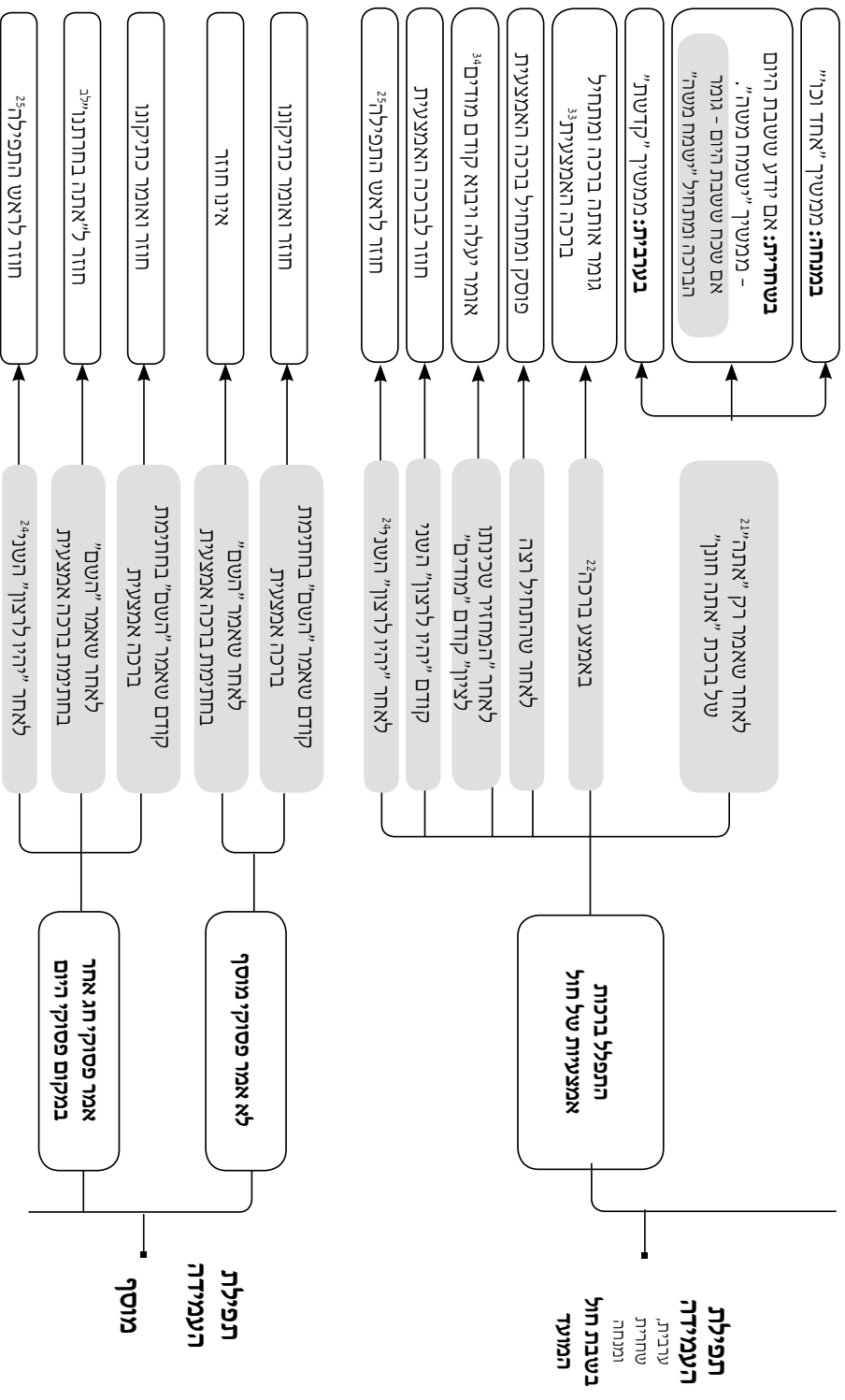
בחול המועד

תפילת העמידה
ערבית, שחרית ומנוחה

בשבת חול המועד

של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר ברכה האמצעית של שבת ונזכר אחרי שמר "טקדיש השבת" אנו חוזר.

- 34. בנוסחה: **ביום השבת הזה וביום חג הסוכות הזה, זכרנו וכו'.**
- 35. ועלתה לו למנוחה.

במנוחה: ממשיך "אחד וכו'"

בשחרית: אם יודע ששבת היום

- ממשיך "ישמח משה".
אם שכח ששבת היום - גומר הברכה ומתחיל "שמח משה"

בערבית: ממשיך "קדשת"

גומר אותה ברכה ומתחיל ברכה האמצעית³³

פוסק ומתחיל ברכה האמצעית

אומר יעלה ויבוא קודם מודים³⁴

חוזר לברכה האמצעית

חוזר לראש התפילה²⁵

חוזר ואומר כתיקונו

אינו חוזר

חוזר ואומר כתיקונו

חוזר ל"אתה בחרתנו"^{12א}

חוזר לראש התפילה²⁵

הערות לקיצור דיני שכחה וטעות

השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשתני', אבל בקידוש על המים, השקו"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין בפה"ג לשתני'. וראה אצלנו במקורות ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיירי בברכת המצוות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מענין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשתי', או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמסדרים על הכוס ככרות הנר ובשמים ושהחיינו), ובנדו"ז אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל' המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סק"י"ח שמסתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שיסוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה בלוח יומי לחג השבועות אשתקד (תשפ"ב) בהערה) ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

ד. דומיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' כג-כד.

ה. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב ח'ו ו ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן שמחתנו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות אם אמר זמן מתן תורתנו, לא יצא דאינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתצ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. ואפילו בפסח אם אמר זמן חרותנו מסתבר דלא יצא.

ו. א"צ להזכיר ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו.

ז. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

ח. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז'תריג.

ט. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו שטעות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתית היין, אבל בנדונו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או ח"ס קח סק"י"ב

א. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב ח'ו ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

ב. כבר שקו"ט במנהג נשים צדקניות לומר תחנית אחר ההלכה והברכה לפני שנהנית מאור הנרות. ועכ"פ, רוב הסברות שנת' בזה שייכות גם בנדו"ד.

ג. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סק"ב ובשו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ה בביאורים סק"ט שהחשורן הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא נינהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלחד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק – חדא שג"ז בפולוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דדמיה למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, וממילא אהני לי' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתה היא לבטלה כבנדו"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מענין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו בכ"ז וכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז. ואם נפשר לומר בסברא מחודשת שבבירך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג וקידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא – דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים על ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם – ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' על המים וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחס"פ – ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעות שיל' לקראת פסח השתא. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש – ראה מש"כ להלן הערה יא. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל ח'ו מא ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דראשי התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' ריח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה

הבכור" כשהמכסה הוא עראי העשוי מבר, יחזור ויאכל יותר מכביצה, אבל לא יברך לישב בסוכה עוד פעם. ואיהו מיירי רק במכוסה בגג. אמנם, לדעת אדה"ר רס"י תרכו כשמכוון להגין גם ממטר פסולה, וא"כ בלא"ה פסולה. [ואילה"ק לפ"ז במש"כ המג"א שפרוט לשם של הסדין כשיורדים גשמים - שכוונתו שיפוטט לשם צל וכן מפורש בבכור"י סתרכ"ז שם שיסגור הלעטי"ן לשם סוכה. אבל בנדו"ד כשישב תחת המכסה שנפרסה מכבר לשם הגנה ממטר פסולה מעיקרא. ויל"פ הכי גם בדברי הבכור"י בנדוננו]. וגם פסולה מדין שסוכה שאין מטר יכול לירד לתוכה, שאי"ז סוכה אלא בית. [ומש"כ במג"א לפרוס הסדין, אף שכשאין מטר יכול לירד פסולה (וגם לר"ת. ואדרבה, מרא דהאי שמעתתא, שסוכה שאין גשמים יורדים לתוכה פסולה הוא ר"ת בעצמו) - י"ל מיירי בסדין שהוא ארוג, וממילא גשמים יורדים לתוכו, אלא שיורד בטפטוף ואינו מונע הישיבה. ולהעיר שבחכמת שלמה סתרכ"ט ס"ה פי' מטעם אחר, וכ"כ בספרו שו"ת האלף לך שלמה אור"ח סס"ו, דהמג"א מיירי שהגשמים הפסיקו לירד ורק שנוסף מהסכך. וראה צפע"ג סוכה פ"ו ה"ב]. ובשו"ת שבה"ל (ח"ד סנ"ז וח"ו ס"ו. וראה ח"י סצ"ג) השיא הדברים לדבוי אחרת. וצ"ע. (ומה שהביא שם בשבה"ל להוכיח כדוניי ממה שהקשו ראשונים שלר"ת ירושל עור על הסוכה - המעייין בשו"ת מהר"ח אור"ז קצד, יראה שקושייתו היא ש"יפרוס שטיחי עורות על שולחנו". אלא שקשה ליישב כפשוטו, דא"כ מאי שיאטי' דשי' ר"ת בפירס סדין על הסכך. ובכל אופן, נראה שכוונתו שעדיין גשמים יורדים למקום אחר בסוכה, ורק שניצול שלא תסרח מקפתו, עיי"ש בלשונו. ומתאים לדעת האחרונים שבה"ג כשירה. ועצ"ע. וגם אם נפרש שלדברי מהר"ח אור"ז בכיסוי בעור כשר כיון שאינו במסמרים ונסרים זכין שלפ"ז בסדין עראי מותר (ולהעיר מכע"ז ב"ט"ז סתרכ"ה סק"ב, שגדיש מותר אף שאין מטר יורד לתוכו, שאינו דומה לבית. אבל ראה פמ"ג במ"ז שם) - הרי בדעת ר"ת עצמו אין הדבר מוכרח. ומשמעות שאר הראשונים וכ"פ אדה"ז, שגם כשהסכך מעובה אינו בגדר סוכה, והיינו שגם ללא מסמרים פסול. וראה אור"ז ריש הל' סוכה ובהגמ"י סוכה פ"ה סק"ט שגם במסמרים הטעם דמצלת מן הגשמים, ולא משום דהוי קבע). ובשו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סמ"ג מפרש שהישיבה תחת הסדין הוא חומרט בעלמא. וממורטא כדברינו. וש"מ כן קובץ תשובות להגרי"א ח"ה סי' קיז. ובבכור"י כת"ש, שעדיף לישב תחת הלעטי"ן, לפי שלדעת הרבה פוסקים יוצא יד"ח גם כשאין מטר יכול לירד. וראה שבה"ל שם. אבל אדה"ז (סתרכ"א ס"ה) הניחם אחרי הדלת, ופסק בסתמא שהסוכה פסולה].

ב. ועוד נתקשו לאידך, מדוע אצ"ל ברכת הזמן עוה"פ, שאא"פ לצאת יד"ח זמן כשאין כאן התעסקות בקיום המצוה. והאריכו בזה בשלמי תודה ס"י. אמרי יצחק מועדים ווייס ס"ג.

ג. כן הקשו, שלכא"ו יצא יד"ח קידוש שה"ז מהבב"ע ששותתה יין ובקביעות חוץ לסוכה. וראה משברי ים לגלג

בדין הבדיל בשותתה יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר שייקר לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכי"ב במקורות ועינינו להל' יומית אות תרז.

י. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמו"ס י"ט ר"ל שאי"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סער"ד.

יא. לכא' דמאי לתפלת יו"ט שחל בשבת שכתבו הראשונים דמהני, וה"ט שאי"ז מאורע שלא בזמנו.

ואין טעם וסברא לחלק בין תפלה לקידוש וכו'. וכן בהפטר. ורא' ממש"כ בבכור"י שבטעה ואמר מקדש השבת בשבת חוהמ"ס יצא שלא נו' בגמ'. ונמצא שממנהגא אפשר להוסיף והזמנים בהפטר. וה"ז כשאר הוספות במטבע הברכה כשאינו משנה מהעיקר שכתבו הראשונים להתי' (וע"ז הוספת תיבת קודש בברכת הדלקת נש"ק. ויש שנהגו להוסיף ומצליח בברכה אחריתי בז"ב. ואכ"מ) ושור"ר שכך העלה בשו"ת שערי יושר חנני"ח ח"ה סע"ט.

יב. מוכרחני להאריך כאן, ובהקדים שדין הנז' הובא (בשינויים דלקמן) בבכור"י סתרכ"ט סקמ"ט, והב"ד בכ"מ - במשנ"ב שם סקמ"ח. בקצה המטה סתרכ"ה ס"ק קג. ועוד.

ונתחבטו רבים בדבר זה מכמה טעמים: א. חדא שהרי לדעת ר"ת ודעמי' בפירס סדין להגן כשירה אם אינו מסייע בהכשר הסוכה, עכ"פ כשהסוכה קדמה לסדין, ודינו כפירס לנוי. והביא המחבר דעתו בשו"ע סתרכ"ט סי"ט בשם י"א. (ובלבוש שם סי"ט משמע שהעיקר כדעה זו. וכ"כ בא"ר שם סקי"ח. ועכ"פ מידי ספק לא יצא - ראה בכור"י שם סקל"ד. משנ"ב שם בבה"ל ד"ה וי"א). ומכיון שלש"י ר"ת הסוכה כשרה מדוע מברך שוב לישב בסוכה.

ולכא' מוכרח לומר, שכאן מיירי באופן שפסולה גם לר"ת, והיינו כשאינו מגין קעת גשמים שכתת אינם יורדים, או"י דמיירי שאינו תוך ד"ט לסכך. ועוד ועיקר, דשאני התם שהוא דבר קבוע, ראה פנ"י סוכה ט, ב (בהחילוק בין סדין לאילן, שאינו בטל לסוכה). וראה גם מש"כ בח"א אור"ח סי' קנ סקט"ו בטעם דשאני מתקרה. (אלא שכ"כ ליישב הקושיא מ"ש מאילן. והרי בר"ן י, א וכן בריטב"א כתבו לחלק שתלוי מה קדם. ולב"ח ולמהרלב"ח שאני סדין שנועשה לצורכו. ולדבריהם אין הכרח לחילוק הנז'). והרי כתב דמיירי בלעטי"ן, שהם משל עץ או ברזל - ראה בבכור"י סתרכ"ו סקי"ב. (אבל להעיר משו"ת אבני"ז אור"ח סתס"ז שגם לר"ת כיון שהסכך פסול מגין מפני הגשם ואין הכשר יכול להגן פסול גם לר"ת. וכ"כ עוד אחרונים. וראה קובץ קול התורה תשרי תשנ"ד). ואכן ראיתי למי שכתב, שלדעת

החוזר ח"א סנ"ו מש"כ ליישב בזה.

ד. ומה שחוזר ומברך לישב בסוכה, אף שמיד אח"כ יושב בסוכה, ביארו בכמה אנפי: לפי שאין הסוכה מזומנת לפניו, או שכיון שהסוכה פסולה אין לברכה על מה לחול, וקעת אין ע"ז שם סוכה, או שמעשה האכילה הוא בגדר הפסק לפניו (אבל בכ"מ שבהתחיל לשתות יין, וראה שיש בו מים אינו הפסק). וכש"כ כשהפסיק בדיבור. וראה שו"ת עצי הלבנון או"ח סכ"ה. מקראי קודש סכ"ו. עדות ביעקב סוסי קכו. ועוד.

ובאמת, בשו"ת עמק התשובה ח"ג סנ"ד ואילך, יצא לחלוק על הנ"ל וס"ל דדמיא לשוחט שנתנבלה בידו שאינו חוזר ומברך. אבל אינו דומה לנדוד"ד, דשאני התם שיודע שהברכה אינה חלה כשלא נמצאת כשירה אבל הכא חשב שהסוכה כשירה, והסיח דעתו מברכתו (וראה עמק התשובה שם סנ"ה. שו"ת קנין תורה ח"ב סי' קי. ועוד).

ה. והעיקר, שצ"ע, דלדבריו שמברך עוה"פ לישב בסוכה, לכא' ברכת לישב בסוכה הראשונה ה"ז הפסק בין ברכתו בפה"ג לשתית הכוס. ובשלמא בנוגע לקידוש – קייל"ן שגם במפסיק בדיבור בין קידוש לטעימת הכוס אינו חוזר ומקדש. אלא, שבפשוטות ליכא לאקשווי מידי, דהרי קאי התם כשנוצר אחרי שכבר שתה מהיין. וכלשונו: קודם שהתחיל לאכול. ואין להשיב הנעשה כבר. [ויש שר"ל בדעתו שאם לא התחיל לאכול עדיף שאין כאן הפסק, לפי שמעשה האכילה הוא ההפסק. או שבגוון דא עדיין לא חלה הברכה]. אבל בנוצר לפני"ז יל"ע. ומצינו בכ"מ שגם כששייך לברכה, ה"ז הפסק כשא"צ לאומרו כעת, אף אם לפי טענתו שברכת אשר נתן או מקדש השבת ממש"כ בראשונים שברכת אשר נתן או מקדש השבת בקידוש היום ה"ז הפסק בין ברכה לשת"ל. והארכנו מזה במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז.

ויותר נראה דדמיא לקידוש על היין ונמצא מים, שאין הקידוש שבינתיים הפסק בין בפה"ג לשת"ל, כיון שבאמת עליו לקדש כעת אלא שטעה שיש בידו יין. (משא"כ במברך ברכה שאינה ראוי' כעת בכלל – ראה להלן בלוח לליל שמע"צ בטעה ובירך לישב בסוכה בשמע"צ).

ו. ועוד להעיר, שמש"כ בכור"י ובמשנ"ב וכו' שיאכל כזית – צ"ל שכזית לאו דוקא, שהרי השיעור הוא יותר מכביצה. וראה באו"א בקונטרס ירח איתנים (שפירא) ס"ה (ע' נא). ושם, דמיירי בלילה ראשונה דוקא, ומחד גיסא, כיון שאוכלו בסעודת קבע חייב בכל שהוא, ולאידך כיון שהוא לילה הראשונה חייב בכזית. ולכאורה אינו עולה יפה עם אדה"ז שמתור לאכול כזית בסוכה ולהשלים ולאכול כביצה מצומצמת חוץ לסוכה, אף שבפשוטות ה"ז תוך כדא"פ. אבל י"ל שבאוכל באותו מקום ה"ז חלק מסעודת קבע.

ג. סידור. ראה שעה"כ פל"ד סי"א. ולדעת רוב האחרונים - כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים - לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה,

לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

יד. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סכ"ה מטעם אחר, עיי"ש.

טו. וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

טז. ראה קצוה"ש סמ"ז סקי"ד. ונשאר בצ"ע. ולכא' מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח סי"ג. אבל פשוט שאינו חותם בחוה"מ. ובקצוה"ש לא נחית לזה.

זי. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

יח. נתקשו רבים בגוון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהרי"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימי ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעג'ן. ולאידך, עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחרי', לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפני"ז, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמיירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית שיי"ז, כט. שלחן שלמה (להגרש"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא' צ"ע בדבר, דהא אנו קייל"ן שמצות אצ"כ דברבנו (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא - ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ט). וגם למ"ד שמצ"כ דברבנו, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שעונג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת - ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוסי קז). אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערוה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שיעיקר התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח - ראה גם לקו"ט ח"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקייל"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה

לפ"ז מצריכים אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחרי' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת הפב"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לא כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שויו"ט נראה שלמסקנת אדה"צ צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג סי' קכח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש ש"ם.

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד). משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג סי' קכח בא"א סק"ט. משנ"ב שם סק"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, ואכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הנ"ל בשם אדה"צ, ומהנהגה גאד לאכול מעשה קדוה לחמים שאין קב"ס, והמנהג זה לאכול מעשה קדוה וכי"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ו רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת), שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל הפב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבינו"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"צ קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל הפב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בוה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקר הד"ט סי"ג סי"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחסל"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קכח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סקי"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפכה"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת הפב"כ. (אבל ראה שיורי טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקייל"ן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפי' ללא דרשה. ואכ"מ), שאם

אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס - ראה תוס"ט סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א או"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס או"ח סט"ו. שם סי"ז. סכ"א. אגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישה סי"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סג, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת - ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק סי"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגווה שי"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס - ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צל"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"נ, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכה"ב בט"ז סרצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרצוה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבוה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיון ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמאי (שו"ת תשוה"נ להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אד ומשענת חזקה בפוסקים. [נפשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול שכסבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מתר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"צ סתצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטר מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר הפב"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי

(שהרי במיני דגן ל"ש לומר דלא זייני) - ולא "מכין מזון לכל בריותיו" ע"ל. ואף שצ"ב החילוק והסברא, מוכח דס"ל לחלק מחמת נוסח הברכות. ולהעיר גם מהחילוק בכ"מ בין "מזון" ל"זון" (ראה ברכות לה, ב. ולכמה דעות אינו יוצא אפ"ל על תמרים ויין בברכת במ"מ. וראה קר"א ברכות רפ"ו ד"ה נחזור לראשונות. העוב"ה הל' ברכה"נ (כולל צ"צ) ח"ב סי' קעד סקמ"ג (ע' 148)). אבל בשטמ"ק (ברכה משולשת) שם הנוסח הוא באו"א "לא מברך עליהו על הארץ ועל המזון ולא מכין מזון וכו'", וגי' זו מובנת יותר, וא"צ לחדש בנוסח מעין שלש. ולהעיר, שבלוח מספק"ל לאדה"ז גם בבירך ברהמ"ז על מיני מזונות אם יצא. אבל בסדר הכריע בפשיטות שיצא, דלא שגא לי' בין מעין שלש לשלש ברכות].

וכבר כתבו לבאר, ש"מחיי" היינו רק דבר שעליו יחיל האדם כמיני דגן, וגם ל' "כלכלה" קאי אצרכי האדם בכלל ולא דוקא מידי דזיין. ובפרט לנוסח (אדה"ז) שאין חותמים על הכלכלה. וראה גם שו"ת מהר"י לבית הלוי כלל ה סמ"א, והובא גם בקדושה וברכה (לבעל סמיכת חכמים) ברכות יב, א שכתב גם הוא (בין הדברים) בטעם שפירש"י (ברכות שם ד"ה היינו בעיין) דקאי לענין ברכה אחרונה, דלישנא דהזן ומפרנס מועיל גם לתמרים. ובמכתב לחזקי' בחי' לברכות שם, הב"ד מהר"י הלוי, וכתב עלה דלא תיקשי עליו דלא נקט דקאי במעין שלש, לפי שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז.

וכ"כ במלושי יו"ט שם סק"א שלא יצא רק בברכת המזון או הזן. וראה א"ר שם סק"ו שמדברי רבינו יונה (ברכות ח, א - בדפי הר"ף) משמע שלא יצא (אף שדחה הראי, והו"ע ס"ל לדינא דציא. ומה שהביא כן מפירש"י על הר"ף - הרי הביא שוברו בצדו, שלא נודע אם ראוי לסמוך עליו. וכ"ה ביד מלאכי כלל רש"י ס"ה. ובכ"מ - נסמנו במתנת ידו על ידי מלאכי הוצאת מכוון ירושלים. וראה לקו"ש ח"ט ע' 129 הע' 8. ולאחרונה הוכיחו שבד"כ הוא לר"י זוסלין מגדולי חכמי אשכנז. ומש"כ בחכמת שלמה למהרש"ל ברכות שם, לדייק מל' רש"י שם שנקט בל' "ברכת הלחם" - כבר העירו שבפירש"י ברכות יח, א (ד"ה ואין) נקט כי האי לישנא וקאי אברהמ"ז). ולהעיר שכן מצינו גם לכמה ראשונים שפ"ל בגמרא שבירך ברכת המזון על התמרים כרבינו יונה (ראה מלחמות פסחים כד, א. רא"ש ברכות פ"א ס"ד. תר"י ברכות יב, א. ר"ו נט"ז ח"ב. מאירי מתם ומאורות ברכות שם. ועוד. ולהעיר גם מד' הרא"ש ברכות פ"ו ס"ז לגבי דברים הבאים בתוך הסעודה שברהמ"ז פוטר כל מילי דזיין "עדיף טפי ממעין שלש לפוטרי"). וכבר כתב בישוע"ו שם סק"י שמסתימת לשון הקדמונים לא נראה כן [וכנ"ל מד' המתב לחזקי' שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז]. ועיי"ש שהכריע שלא יצא, עיי"ש טעמו באו"א, שבעל המח"ה"ז בגדר שינוי מטבע.

וכ"כ לדינא בפתיח עולם סק"ו. (וראה בדברות מרדכי שפירא סוסי' ח שהוכיח בדעת המשנ"ב סר"ח בבה"ל לס"ח ד"ה מספק, וכן בדעת החי"א כלל נ ס"כ, שלא יצא. ולהעיר שמש"כ במשנ"ב סר"ט סק"ו דמח" נמי מזון הוא - אינו סותר, הנתם מיי"ר בברכה אחרונה

אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדון ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע ס"ב. אבל לפמש"כ בב"ש שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שיזהרו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

יט. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כפה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

כ. ראה שו"ת באתרא דרב סי' טו"פו.

כא. יש בזה ספק אם חוזר ומברך על הגפן, ואפרש שיחתי: בלוח ברה"נ פ"א הי"ז, שי"א שתמרים ויין נפטרים בברכת על המח"י. אבל בסדר ברה"נ פ"א הי"ח השמיטו רבינו. ופשוט של"ש לפרש כאן שהשמיטו לפי שאינו מצוי (כבפרטים אחרים שהשמיט בסדר שם - ראה קצוה"ש סי' ס בבדה"ש סק"ט, והועתק בתורת מנחם לסדר ברה"נ פ"א הי"ז. ועוד כיו"ב). ולהעיר שגם במשנ"ב השמיט ד"ז. ולפלא שבקצוה"ש סי' ס סוס"ו העתיק ד"ז לדינא, ולא העיר כלל שהשמיטו אדה"ז בסדר ברה"נ.

ומריש הו"א שבכלל מאתים מנה, והשמיטו רבינו לפי שמוכח הוא מדין ברהמ"ז, וכפי שמצינו בלבוש סר"ח סי"ז דפשיטא לי' טפי שיצא בעל המח"י, והוסיף ולא עוד אלא אפ"ל אמר ברהמ"ז יצא. (אלא שהלבוש כ"כ לפי דרכו, שהכל תלוי אם הוא שבח יתירה, יעו"ש). וכמ"פ מצינו כן בפוסקים שהשמיטו דין מסיים לאהבת הקיצור כיון שמוכח מדין אחר כיו"ב. אבל דוחק גדול לומר כן, שהרי במחלוקת שנוי הדבר, ובלוח גופא הביא כן רק בשם י"א, ואין יודע הדבר להבין דבר מתוך דבר כשלא נזכר להדיא.

ולכאורה י"ל, דה"ט לפי שלמסקנא הכריע לדינא כדעת ה"ט" סר"ח סק"ז שלא יצא רק בברכת המזון שזנכר בהם "הזן", משא"כ בעל המח"י ששם "מזונות" לא נזכר שם. (ראה בדעתו בפמ"ג שם במ"ז. מאמר" סקל"ה. הגהות רעק"א בהוצאת הדרת קודש ונדפס גם בשו"ת רעק"א מכת"י סי"ב. אבל איהו ס"ל שגם לה"ט" אפטר דין שאני מתמרים. ולהעיר מרא"צ ברכות לה, א, שהארץ להוכיח שגם בברהמ"ז יצא רק איין ולא אתמרים. אבל בפמ"ג מפורש דה"ט קאי גם ביין. ומסברא אפ"ל גם לאידך גיסא דין גרע טפי, דסעידי ולא זיין. וראה ח"י הצ"צ ברכות פ"ו אות ג (ז, א). וראה קובץ בית ועד לחכמים (שע"י בית הועד דביהמ"ד ערוך לנר), חו"ו ע' 82 וסבירא בדעת הרשב"א).

[ומצינו ואלוה"ה אז לחלק בין נוסח ברהמ"ז לנוסח על המח"י, אבל לאידך גיסא, בריטב"א ברכות יב, א, שכתב שרק בתמרים יצא בשלש ברכות, אבל בשאר מינים לא יצא, ד"לא אמרינו מעין שלש לא עדיף משלש, דכיון דשאר פירות לא זייני מברך עליהו "על הארץ ועל המזון" [כנראה כך נוסחו במעין שלש על הפירות

ובנדוד"ד בפרט, שיש לברכה מקום לחול על המזונות, בלא"ה י"א שלא יצא לכ"ע. אבל יש חולקים גם בזה. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תלח. ועוד שקו"ט כיון שלא נתכוון להדיא לפטור יין בברכתו, אף שבברכת הזן על תמרים ויין ל"כ אדה"ז שצריך להתכוון לכך.

[ויש שכתבו לקשר ד"ז בהפלוגתא אם בברכה אחרונה מהני כוונה לפטור רק מין אחד – ראה פמ"ג בא"א סר"ז בא"א סק"א. פתיחה כוללת להל' ברכות אות י, ד"ה מריש. הפלאה ברכות מד, ב. שו"ת שער אשר קובו ס"ד. רב פעלים ח"ב או"ח סל"ב. אר"צ סי' ק. הר צבי או"ח ח"א ס"ז. ועוד. וכבר העירו מס' הבתים שערי ברכות ש"ט ס"ב בשם הראב"ד דמהני כוונה שלא לפטור. וכבר העירו ממג"א סי' קצ סק"ג ושו"ע אדה"ז שם ס"ז, בטעה ובירך ברכה אחרונה ודעתו לשתות עוד, שאי"ז סילוק. אמנם, גם להסברא דלא מהני, שאני הכא שאי"ז ברכתו הראוי, והכי מוכח בפמ"ג שם גופא].

(והנה, מאן דס"ל הכי ה"ר מברכת על הגפן על יין הבדלה שאינו נפטר בברהמ"ז על פתו (שו"ע או"ח סרצ"ט ס"ח). וכה"ל להדיא בביהגר"א סי' קעד סקי"א שרק בבירך להדיא על היין לחוד או נתכוון לכך. וכ"כ במשנ"ב סי' קצז בשעה"צ סקי"ג. ולענין תמרים – ראה אהעו"ז סר"ח סי"ז, הובא בבה"ל שם ד"ה והי' אבל דעת אדה"ז גם ביין הבדלה שברהמ"ז פוטרת (ראה סי' קעד ס"ו. סדר ברה"נ פ"ד סי"ב). וגם בשו"ע הנ"ל – מקום לדחוק מייירי שלא בירך ברהמ"ז עדיין ור"ל רק שיברך (לא לא כוס). וראה גם כה"ח סרצ"ט סקמ"ז. שם סי' קעד סקל"ז. וראה בירורי ברכות מיר ע' שסה ואילך.

ונראה שמקום לחלק בין תמרים ויין בברכת הזן – ולפ"ז גם בעל המח"ל הסבורים כן – דהיינו הך לפי שהוא מידי דזיין, שכיון שבלא"ה מברך ברהמ"ז מועילה לו לכל מידי דזיין, ובסגנון אחר שבעצם ה' צריך לברך ברהמ"ז גם על היין מחמת חשיבותו דזיין וסעיד, משא"כ בברכת על הגפן על ענבים. אבל לאיך גיסא מקום לומר שכ"ז בברהמ"ז דוקא, שברכה זו נתקנה על מידי דזיין, ועד שי"א שאפשר אפילו לכתחילה לברך כך על התמרים ויין כשאכל לחם אח"כ, משא"כ בעל המח"ל.

ואדאתאן להכי, אולי אפ"ל באופן מחודש בטעם ההשמטה בסדר ברה"נ, שבכל הלכות אלו בסדר ברה"נ מייירי דוקא בבירך ברכה אחרונה על דבר המתאים לברכתו, והדיון הוא אם עלתה לו גם עלתה מין השני, וכבנדון הנ"ל, שבירך ברהמ"ז על לחם ועולה לו לתמרים ויין. ואדה"ז השמיט בסדר ברה"נ דין הטועה ובירך ברכת הזן לכתחילה על תמרים ויין שנז' בלוח (לפי שאינו מצוי, כנ"ל). וכן הזכיר דין המברך ברכת מעין שלש כשאכל דייסא ובשר ודגים (משא"כ בלוח שנז' בדוגמא שאכל בשר ודגים בפ"ע). וכן נז' דין ברכת על הגפן על אכילת ענבים ושתיית יין ביחד (וזלת דין הטועה ובירך בפה"ג על הענבים לחוד שנז' גם בסדר). ואמטו להכי לא נחית לפרט דין מעי"ג על תמרים ויין, שבאופן שאכלם ביחד עם מין דגן אה"נ שאינו עולה

על הלחם וסיים ובירך הזן, ור"ל שתיבות על המח"ל בתחילת הברכה אינן סותרין להברכה, יעו"ש. ותו, דאיכא לפרושי בדבריו שגם חזר ותיקן תחילת הברכה שתיארה (כהוגן).

[ולכאורה י"ל גם באו"א, שבמברך ברכת המזון שאני, שכיון שברכתם מעין שלש יוצא גם בשלש ברכות, וכיון דאינהו נמי זייני מתאימה הברכה גם להם. אבל על המח"ל ברכה אחרת היא, ותיקנוה רק על דגן ולא על תמרים ויין. (וכע"ז כתב בישוע"י שם, באו"א קצת). ובפרט לסברת הראל"צ ברכות לה, א שלחם שבתורה קאי על כל מידי דזיין, ושייך ברהמ"ז מה"ת ע"ז. אלא שד"ז נסתר מזה שיוצא גם בברכת הזן לחוד].

ולהוסיף, שגם בלוח כ"כ רק בשם י"א וספוקי מספק"ל בד"ז, ומשמע שם שהוא רק בגדר "טוב לחוש בספק ברכות". ושפיר אפ"ל שבסדר ברה"נ חזר והכריע במחולט שלא יצא, ומה שם שבהקדמה לסדר ברה"נ כתב אדה"ז שבסדר נטה ממש"כ בלוח ע"פ דעת אחרונים, בהתאם למה שמצינו בספרי הקדמונים. וכיון שכל הראשונים פירשו בסוגיין דקאי בברהמ"ז דייקא, ולא בעל המח"ל, הכריע כן. וראה א"ר שם סק"ג שגם הוא סיים בצ"ע. וראה גם בא"א מבוטשטש סוסי רח.

כמו"כ מצינו בדין האוכל דייסא בשר ודגים ואמר על המח"ל, ששינה אדה"ז לשונו בסדר ברה"נ מבלוח, שבלוח כתב ש"בשר ודגים ושאר מיני לפתן אע"פ שזנים ומשביעים אינן בכלל מח"ל כמו תמרים ויין", ואילו בסדר הי"ח שינה וכתב "בשר ודגים אע"פ שמשביעין קצת אינן בכלל מח"ל". ונראה, דהא בהא תליא, והכל תלוי בהבנת ד' הטור באכל מיני לפתן, דקס"ד הטור שברכת על המח"ל פוטרתו דאף הוא דזיין, אלא שהביא שאביו הרא"ש לא הודה לדבריו. ולדעת הב"י כוונתו דאע"ג דזיין לא סעיד. והקשה הב"ח מזה שברהמ"ז פוטרת תמרים כיון דזייני, אע"ג דלא סעיד. ומיישב הב"ח דשאני תמרים שגדלו מהארץ מלפתן שהוא בשר ודגים. (וכ"ע ע"פ דא"ח – ראה לקו"ת אמור לט, ג. ועוד). ובט"ז לא ניחא לי' בהכי, דסתם לפתן לא קאי אבשר ודגים. ועוד שלפ"ז בשאר לפתן שגדל מהארץ יפטור אותה ברכה מעין שלש. ומבאר הט"ז החילוק בין ברכת הזן לעל המח"ל כנ"ל. וממצא לפ"ז, שבלוח נקט כדעת הב"ח, ומשו"ה נקט לישנא ד"לפתן" כבל' הטור, ומפרש כדברי הב"ח, דאע"ג דזיין לא סגי בהכי כיון שאין גדולו מהארץ, ומשו"ה אינו בכלל מח"ל דקאי רק אגדולי קרקע. (וקושיית הט"ז בנוגע לשאר גדולי הארץ – צ"ל שצ"ל תרתי, מין וגדולי קרקע, ושאר לפתן אינו בגדר מין). ומה"ט נקט נמי בל' "שזנים ומשביעים", דבשר ודגים זייני נמי כתמרים, אלא שאינן בגדר מח"ל כתמרים ויין מחמת שאין גדולן מהארץ. אבל בסדר נגור אחר ד' הט"ז, ומה"ט השמיט ל' לפתן, שלהט"ז סתם לפתן לא קאי אבשר ודגים, ונקט בל' "שמשביעים קצת", שלדבריו החילוק בין תמרים ויין לשאר מינים לענין ברכת הזן הוא שהם משביעים יותר, ומ"מ, אינו מועיל לענין "מח"ל", דקאי רק על מין דגן.

מודים, משא"כ כשנוכר אחרי התחלת רצה. ולכאוף כשנוכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ו ברכה לבטלה, וממילא מורין לי שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוטו. וכן מפורש בדרה"ח ס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד ס"ח ס"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי ס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ו ואישתמיטת"י כל הנ"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנוכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא ש"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח - ראה חכמ"ש ס"ח ס"ד. ומה שתי' שזה משנה ממטבע שטבעו - צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא י"ח בדיעבד. ורארה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שא"ז שינוי ממטבע שטבעו חזקו שהרי מן הדין ראוי ה"ל לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"א.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש שדאי י"ט כשנוכר בברכת רצה, אבל בנוכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמאי, שלא הצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחרי המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי' נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע.

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פי"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל בברכת של חול, אין טעם שיחזור. ועו"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרוהו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודתו. (ואה"נ שלש"י ב"ש ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (בצ"ה ז, א) משמע שאחרי שלא הטריווחו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה איירינו הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שביו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, א"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה

לו, וכנ"ל בטעמא דמילתא, ולא רצה להזכיר דין הטועה וביקר רק עליהם, שאין כאן מקומו בסדר מאיזה טעם שיהי'. (ולהעיר ממ"ש בפתחה לסדר ברה"נ בסדר ההלכות כאן מסודרים באופן נאות ויותר מתוקנים).

עוד אעירה ע"ד סברא שנשמעה בין כותלי ביהמ"ד, שיש מקום לומר בדוחק, שברצה לברך על הכל אלא שטעה בדיבורו דאשתקל מילול" מחמת הרגילות לברך על המח"ל, ג"ז בגדר כוונה לכך, ואדה"ז שכתב שאין ברכת על הגפן עולה לו עבור ענבים ללא כוונה - מיירי רק בשכח שאכל ענבים. וראה שו"ת יוען דוד ח"ד או"ח ס"כ באו"א).

ולפי שאין הדבר מוחלט, שהרי כמה פנים לתורה, ומצינו כמ"פ שנשמטו פרטים בפוסקים מטעמים אחרים, ואין אתנו יודע עד מה בטעם ההשמטה בסדר ברה"נ, בשגם ש"ל דאילו ברירה לי' לאדה"ז מילתא שלא יצא, הו"ל לפרושי הכי בהדיא (אף שכמו"כ י"ל איכא לאידך גיסא) - הרי מידי ספק לא יצא, ואין הכרח לפרש שזה דבר ההשמטה בסדר ברה"נ. ומה"ט כתבנו כפנינים. וכיון שהעיקר נראה לדינא שלא יצא, ואף גם זאת ש"א שברכת מעי"ג מה"ת, כשאכל כדי שביעה עכ"פ, נכון להחמיר כפנינים. (ועליו לברך מחדש על היין, שכן כבר גמר בלבו שלא לעשות עוד. ובפרט שגם בירך ברכה אחרונה אף שטעה בנוסח הברכה, ול"ד למי שטעה וביקר ברכה אחרונה דלעיל). ומ"מ עדיף שלא לכלול דבר אחר בברכתו אא"כ בדלית ברירה (וכאן חמור מספק אכל כשיעור שיש לו חזקת חיוב). וכן ברכת על העץ על היין תליא בפלוגתא, אף שבדיעבד קייל"ן שיצא. ואכ"מ.

ופשוט שאין לומר שנפטר בברכת מעי"ג מטעם אחר, לפי ששייך לסעודה שאין קידוש אלא במק"ס - דד"ז ל"ש רק בסעודת פת, לפי שברהמ"ז פוטר דברים הבאים מחמת הסעודה. אמנם, אם ישתה יין בתוך הסעודה ולא יצא ממקומו, שפיר אפשר שברהמ"ז שלאחמ"ז תפטור היין שלפני הסעודה. אלא שבקו"א ס"ל קעד סק"ה בנוגע להבדלה (שהיא רק לצמחה ולא לפתוח תאות המאכל, והרי כ"ה גם בקידוש) שיברך מיד ולא ימתין. וצ"ע בדעת אדה"ז בסדר ברה"נ פ"ד ה"ב שלא נתפרט החילוק בין מבדיל קודם שקבע עצמו או לא.

כב. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בנוכר אחרי רצה - כ"כ בדה"ח ס' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אויבראך) ס"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש ס"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסתו ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז) בדעת החי"א בתה"ל"ד ס"ח סק"ו. ולהעיר ממחמ"ש ס"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עדי"ז בין שבת ליו"ט) - שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במונחנתו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחי"א גופ"ל כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בסי' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא לי' רק כשנוכר קודם

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושק"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעולם כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז. ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. וכתב ש"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת ש"ת ידו ח"ב סוס"ד סק"ט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן - מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 - במהדור"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ במו"ר ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים לדלעי.

כג. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שוסתפק בדבר.

כד. כ"נ לפענ"ד פשוט ע"פ שו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג. וש"מ שכ"כ במעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"י.

כה. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

כו. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלה תפלת נדבה. אבל שויו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנזכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם - כיון שי"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקי'.

כז. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום - הקרבת קרבן מוסף.

כח. ע"פ שו"ת גו"ר א"ח כ"ל ד ס"ט - הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ק) סכ"ג - באו"א. והנלע"ד כתבנו.

כט. ראה קצוה"ש סמ"ד סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

ל. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ. ובלא"ה,

ממטבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון על הדין ראוי להתפלל כן, אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל הרא"ש ברכות פ"ג סוס"ז. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך **ל"ח**. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהון דכולהו - בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אן במאי עסקינן כשכבר התפלל י"ח. וכבר האריכו לתון הטעם שלא הטיחווהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבירושמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אן בעניתינן כתבנו מזה - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' נ"ב. ולהעיר מפני' ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מ"י, דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר משמ"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאינו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרנוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"ל) למיסבר סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביוט"ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בנדון דידי'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיי"ב בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנזכר לפני"ז. ובל' הלבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורין לי' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם ס"ב ס"ב).

הרמב"ם (ת"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחי"א כלל כא בשמ"א סק"א שבמצא עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ ה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידנוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו ס"ל רל. תשו"נ ח"א שספ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו שד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד לא פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכאו' צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים. ובטעה בספיקא דימא, לכ"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאין בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו - שה"ז שקר גמור, דלדין חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ל ש"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכאו' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי התג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתרה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספין יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרין לסברא קמיינת. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנה"ח ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוסי' לא. ועצ"ע בכ"ז.

לב. ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ט סי"ב. וראה מג"א שם סק"ט. אדה"ז שם סי"א. וראה גם אצלנו בקונטרס באתרא דרב ח' ג' הע' 40 ואילך.

לד. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, (ראה שד"ח אס"ד מערכת ה סקט"ו) (והובא בשש"כ ח"ב פנ"ח הע' צז. וראה שם פס"ב הע' ז). וספק ברכות להקל, ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בהו.

לה. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחומה"פ תשע"ד ויל' בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

בנדו"ז אינו שקר כיון שחוו"מ מישך שייכא לתפלת יו"ט, וכדלקמן בהערה שלאח"ז.

לא. כמפורש בראשונים - ראה מט"מ סתרע"ט בשם שבה"ל סוסי' ריט. תניא רבתי סוסי' נג. והובא בכ"מ - פר"ח סת"צ ס"ו. שכנה"ג שם בהגה"ט סק"ו. א"ר שם סק"ח. מקו"ח שם ס"ט. חק יוסף שם סקי"ב. שולחן גבוה סקי"ט. שלמי ציבור (רמא, ד). והו"ד בכה"ח שם סקט"ו ובסרס"ח סקי"ח. ודלא כשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג. ובתשו' שם גופא כ' להדיא שלא עיין בספרים ואם ימצאו באיזה ספר שלא כדבריו וידיעוהו. ולפלא על כמה מלקטים שלא הרגישו בד". ופשוט, שכ"ז ל"ש בחוו"מ שחל בימות החול שצריך להתפלל י"ח ברכות.

לב. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצ"י תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא - במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. ועד"ה הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג' הע' 26 בכיו"ב. וש"ג. ויל' דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור - ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שעת"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או ביו"ט שחל בשבת - של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע - ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפ"י הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים).

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) - ראה בכור"י סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי' קח סקל"ח. סתפ"ח סקי"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב המאסף לחאו"ח סקי"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ח ח"ד סס"ג. ח"י או"ח סי"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שברקא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיטאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק